

Rapport 2007:31 R

Hur har det gått?

En slutrapport om Högskoleverkets
kvalitetsgranskningar åren 2001–2006

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

**Hur har det gått? En slutrapport om Högskoleverkets
kvalitetsgranskningar åren 2001–2006**

Utgiven av Högskoleverket 2007

Högskoleverkets rapportserie 2007:31 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, utvärderingsavdelningen, **Britta Lövgren,**
Ragnhild Nitzler, Staffan Wahlén

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Lenanders Grafiska AB, Kalmar, maj 2007

Tryckt på miljömärkt papper

Innehåll

Förord	5
Sammanfattning	7
Del I: 2006 års ämnes- och programutvärderingar	9
Vad visar utvärderingsrapporterna?	10
Kvaliteten i utbildningarna – en sammanfattning	30
2006 års utvärderingar – några teman	31
Del 2: Kvalitetsgranskningar åren 2001–2006	45
En sammanfattande bild av Högskoleverkets kvalitetsgranskningar	47
Kvalitetsarbetsbedömningar	47
Temautvärderingar	49
Examensrättsprövningar	51
Ämnes- och programutvärderingar	54
Några reflektioner över utvärderingssystemet	62
Kvalitetsgranskningarnas betydelse	66
Att leva som man lär – kvalitetssäkring av utvärderingssystemet	69
Högskoleverkets internationella engagemang	77
En ny sexårscykel tar form	79
Det kommande kvalitetssäkringssystemet i ett internationellt perspektiv	81
Pengar och kvalitet	82
Vad har Högskoleverket funnit? Vad har det lett till?	85
Generella iakttagelser	85
Vad hände med resultaten? Ärenden föranledda av utvärderingarna	86
Vad bör göras?	89
Till regeringen	89
Till lärosätena	92
Referenser	93
Bilagor	99
Bilaga 1. Antal granskningar per utvärdering 2001–2006	99
Bilaga 2. Exempel på goda utbildningar	101
Bilaga 3. Antal ifrågasättanden per lärosäte, ämne och nivå 2001–2006	102

Förord

Mellan åren 2001 och 2006 har Högskoleverket genomfört cirka 1700 granskningar av utbildningar som leder till generella examina eller yrkes-examina. Utvärderingarna hade inte varit genomförbara utan stora och engagerade insatser från olika håll: ledning, lärare, studenter och administrativ personal vid lärosätena, de sakkunniga som anlits i Högskoleverkets bedömargrupper och medarbetare vid Högskoleverket.

Nu är de första sex åren till ända och det är dags att summera dels vilka iakttagelser som gjorts i utvärderingarna, dels vilka erfarenheter som utvärderingssystemet har givit. I den första delen av den här rapporten redovisas det sista utvärderingsåret, år 2006. I den andra delen ges en sammanfattande bild av de gångna sex åren. Tonvikten ligger på ämnes- och programutvärderingarna, men även Högskoleverkets övriga kvalitetsgranskningar omfattas av rapporten.

Rapporten visar hur kvalitetsgranskningarna har bidragit till den högre utbildningens utveckling i Sverige. Här framgår också hur Högskoleverket påverkat den internationella utvecklingen inom kvalitetssäkring av högre utbildning genom sitt engagemang i bland annat ENQA (European Association for Quality Assurance in Higher Education).

Med utgångspunkt i resultaten från de gångna sex årens kvalitetsgranskningar avslutas rapporten med en redovisning av ett antal viktiga områden som kräver åtgärder.

Ett nytt kvalitetssäkringssystem för högre utbildning finns fastlagt och förberedelser för de första granskningarna inom detta pågår.

Jag är övertygad om att de kommande sex årens gemensamma arbete med kvalitetssäkring av högre utbildning ytterligare kommer att höja kvaliteten på svensk högre utbildning och bidra till att den står sig fortsatt väl i ett internationellt perspektiv.

Denna rapport är en del av redovisningen till regeringen enligt Högskoleverkets regleringsbrev. Resultaten har diskuterats i Högskoleverkets styrelse.

Sigbrit Franke
Universitetskansler

Sammanfattning

År 2001 var startåret för Högskoleverkets uppdrag att under sex år utvärdera all grund- och forskarutbildning som leder till en generell examen eller till en yrkesexamen. Nu är den första sexårscykeln slut och det är dags att summera. Under åren 2001–2006 har inte mindre än cirka 1700 utbildningar granskats. Under dessa år har även andra typer av kvalitetsgranskningar genomförts: cirka 150 examensrättsprövningar, en stor mängd bedömningar av lärosätenas kvalitetsarbete och flera temautvärderingar.

Så många som i genomsnitt drygt tio procent av de granskade utbildningarna har, inom ramen för ämnes- och programutvärderingarna, fått sin examensrätt ifrågasatt. Utvärderingarna har visat på betydelsen av återkommande kvalitetsgranskningar. De har inte bara identifierat de dåliga utbildningarna utan också starkt bidragit till utveckling av kvaliteten i och med de åtgärder såväl lärosätena, som regeringen och Högskoleverket vidtagit som ett resultat av granskningarna. Slutsatsen är att svensk högre utbildning generellt håller en god kvalitet också i ett internationellt perspektiv.

Ett ifrågasättande av examensrätten har varit en kraftfull åtgärd för att driva på kvalitetsutvecklingen. Lärosätena har, i samtliga fall utom ett, genomfört åtgärder för att undvika att förlora examensrätten. I ett fall har examensrätten dragits in. Ibland har lärosätena valt att lägga ned utbildningen ifråga.

Ifrågasättandena har varit ett sätt att driva på en utveckling av kvaliteten. Andra viktiga bidrag till kvalitetsutvecklingen har varit den nationella bild över ett ämne som utvärderingarna har givit, de exempel på goda utbildningar som bedömargrupperna ofta har lyft fram, självvärderingsprocessen och inte minst det faktum att kunskaperna om och erfarenheterna av utvärdering nu har ökat ordentligt inom sektorn. Det senare kan liknas vid en omfattande folkbildningsinsats.

Även de uppföljningar av utvärderingarna som sker regelmässigt har bidragit till kvalitetsutvecklingen. Både de återföringskonferenser som hålls några månader efter avslutad utvärdering, och de skriftliga uppföljningar som genomförs efter tre år visar att utvärderingarna verkligen haft effekter.

Högskoleverket har som resultat av utvärderingarna initierat egna studier, men också vänt sig till bland annat regeringen med krav om åtgärder i vissa frågor. Det finns dock fortfarande områden där åtgärder bör vidtas. Rapporten avslutas med ett antal uppmaningar till såväl regeringen som till lärosätena om att ta sitt ansvar.

Högskoleverkets kvalitetssäkring av den egna verksamheten sker enligt principen ”att leva som man lär”. Under de gångna sex åren har förutom den kontinuerliga kvalitetssäkringen flera externa uppföljningar och studier genomförts. Två gånger under perioden har Högskoleverkets utvärderingsverksamhet blivit externt granskad, vilket lett till att Sverige som ett av de första länderna blivit godkänt av ENQA (European Association for Quality Assurance in Higher Education). Högskoleverket har engagerat sig internationellt både på europeisk och på nordisk bas bland annat i olika samarbetsprojekt. Högskoleverkets Advisory Board, en internationell rådgivande grupp, har fortlöpande följt arbetet med kvalitetsgranskningarna. Det internationella perspektivet är också tydligt i sammansättningen av bedömargrupperna. Under de sex åren har drygt 850 bedömare varit engagerade, och det endast i ämnes- och programutvärderingarna. Ungefär hälften av de ämnessakkunniga bedömarna (student-, doktorand- och avnämjarbedömare är borträknade) har kommit från andra länder än Sverige.

Erfarenheterna från de gångna sex åren har utgjort grunden för det nya kvalitetssäkringssystem för högre utbildning som nu finns fastlagt.

Del I: 2006 års ämnes- och programutvärderingar

År 2006, det avslutande utvärderingsåret i sexårscykeln 2001–2006, har omfattat flest utvärderingar. 19 utvärderingsprojekt har genomförts under året, och de omfattar cirka 440 granskningar av grund- och forskarutbildning.

Utvärderingar och antal granskningar¹

Granskade utbildningar 2006	Antal granskningar, grundutbildning	Antal granskningar, forskarutbildning	Totalt antal granskningar
Farmaci, apotekarexamen, receptarieexamen	8	0	8
Film-, konst-, musik- och teatervetenskap	29	14	43
Folkhälsovetenskap, rehabiliteringsvetenskap, handikappvetenskap	11	6	17
Genusvetenskap	10	2	12
Hum-sam-block	14	5	19
Idrott	6	1	7
Journalistik	8	2	10
Juridik, juris kandidatexamen, rättsvetenskap, handelsrätt, affärsrätt	14	10	24
Kognitionsvetenskap	5	3	8
Konstnärliga utbildningar			
<i>Fri konst</i>	7	3	10
<i>Design och konsthantverk</i>	20	2	22
<i>Interaktiva medier/design</i>	6	0	6
<i>Musikerutbildning</i>	32	2	34
<i>Scenisk gestaltning och produktion</i>	32	2	34
Psykoterapeutexamen	18	0	18
SLU-utbildningar (jägmästarexamen, hortonomexamen, djursjukvårdarexamen, trädgårdsingenjörsexamen, skogshushållning, trädgårdsvetenskap, teknologi)	6	3	9
Studie- och yrkesvägledarexamen	3	0	3
Tema-utbildningar	5	12	17
Vård och medicin (grundutbildning)	136	0	136
Summa	370	67	437

1. Utvärderingen av forskarutbildning i medicin genomförs under 2007 och ingår inte i denna rapport. Granskning av grund- och forskarutbildning i ett ämne vid ett lärosäte räknas som två granskningar.

Förutom ett antal utvärderingar av ämnen och yrkesutbildningar inrymmer årets utvärderingar några sammanhållna block av olika utbildningar. Ett block är tvärvetenskapliga utbildningar inom humaniora - samhällsvetenskap, de tematiska forskar- och magisterutbildningarna vid Linköpings universitet samt kognitionsvetenskap och genusvetenskap. Ett annat omfattande block av utbildningar som utvärderats är samtliga konstnärliga utbildningar: design och konsthantverk, fri konst, interaktiva medier/design, musikerutbildning samt scenisk gestaltning och produktion. Det i särklass största utvärderingsprojektet under de gångna åren finns också med utvärderingsåret 2006. Det är ett block av grundutbildningar inom vård och medicin vilket omfattar 136 granskningar, indelat i 16 delprojekt.

Vad visar utvärderingsrapporterna?

Apotekar- och receptarieutbildningarna – stor volymökning hot mot kvaliteten

Fram till år 2000 fanns apotekar- och receptarieutbildning endast vid Uppsala universitet. De senaste åren har farmaciutbildningarnas volym ökat kraftigt och utbildningar ges nu vid sex lärosäten i landet. Antalet studenter på apotekarutbildningarna har ökat med 50 procent och på receptarieutbildningarna har antalet tredubblats. På senare tid har söktrycket minskat, vilket lett till att studenter med lägre betyg och sämre förkunskaper antas till utbildningarna. Några lärosäten har minskat antalet platser på receptarieutbildningen, men har ändå svårt att fylla platserna.

Lärarsituationen är bekymmersam på alla lärosäten utom vid Uppsala universitet, som kan erbjuda en rik forskningsmiljö och lärare med hög vetenskaplig farmaceutisk kompetens. Vid övriga lärosäten saknar många av lärarna farmaceutisk specialkompetens och i flera fall utförs en mycket stor del av undervisningen av gästlärare, vilket innebär bristande kontinuitet och stabilitet för studenterna. Det råder brist på kompetenta handledare, vilket i kombination med att många studenter har sämre förkunskaper kan vara en bidragande orsak till att granskade examensarbeten håller en mycket ojämn standard både i omfång och i kvalitet.

Högskoleverket konstaterar att de utbildningar som beviljades examensrätt för några år sedan, och som i samband med det rekommenderades att fortsatt förstärka lärarkompetensen, inte har lyckats särskilt väl. Lärarsituationen är fortfarande problematisk vid dessa lärosäten.

Högskoleverket ifrågasätter rätten att utfärda receptarieexamen vid Karlstads universitet och Luleå tekniska universitet på grund av otillräcklig lärarkapacitet och för låg nivå på de farmaceutiska ämnen.

Estetiska ämnen – från mycket goda miljöer till alltför små miljöer

Filmvetenskap – nytt och lockande

Filmvetenskap finns på nio lärosäten. Stockholms universitet har både den äldsta och utan jämförelse den mest omfattande utbildningen. Övriga utbildningar är förhållandevis små och nystartade, och ingår i varierande institutionella miljöer. Detta möjliggör samverkan med andra ämnen och även regionalt, vilket i flera fall skapar möjligheter till olika profileringar inom ämnesområdet.

Lärsituationen för ämnet karakteriseras av en viss instabilitet. De som disputerar vid Stockholms och Lunds universitet rekryteras ofta till högskolor och de nya universiteten och lämnar sedan dessa när en tjänst vid de större universiteten blir ledig.

Med undantag för Stockholms universitet är även det internationella samarbetet begränsat. Det gäller både student- och lärarutbyte samt förekomsten av gästföreläsare. Även här skulle ökad nationell samverkan kunna bidra till en förbättring.

Högskoleverket ifrågasätter kandidatexamen i filmvetenskap vid Högskolan i Skövde på grund av att kravnivån inte kan garanteras genom hela kursutbudet.

Konstvetenskap – ett ämne med variation

Konstvetenskap kan studeras vid elva lärosäten i landet, men med delvis olika namn (konstvetenskap, konst- och bildvetenskap, konsthistoria och visuella studier) och olika profiler. De kan skilja sig åt i fråga om uttrycksformer och inriktning. Antalet studenter, och även antalet kvalificerade lärare, varierar kraftigt mellan de olika lärosätena, och är i några fall besvärande litet. Bedömargruppen finner att utbildningen vid både Göteborgs och Uppsala universitet uppfyller högt ställda fordringar. Vid Södertörns högskola erbjuds en intressant tematisk uppläggning av studierna.

Studentgruppen är ofta heterogen i fråga om ålder och erfarenhet av studier och yrkesverksamhet. Kvinnorna utgör tre fjärdedelar av studentpopulationen på grundutbildningen, hälften på forskarutbildningen och merparten bland lärarna.

Undervisningen i konstvetenskap kräver olika slag av apparatur för framför allt bildvisning, men det finns inte överallt tillgång till lokaler med sådan utrustning. Vidare är studieresor, studiebesök på museer samt exkursioner ett viktigt inslag, som av ekonomiska skäl förekommer i allt mindre utsträckning.

Flera lärosäten erbjuder nätbaserad undervisning, vilket är uppskattat, men prestationsgraden för de studerande som utnyttjar detta alternativ är i flera fall förhållandevis låg.

Forskarutbildningen utmärks av ett minskande antal doktorander. Detta beror huvudsakligen på antagningsstopp vid några av lärosätena, och får till följd att miljön för utbildningen, liksom för forskningen, blir begränsad.

De bedömare som inte kommer från Sverige förvånas också av att lärarna har en jämförelsevis mycket liten tid för forskning inom ramen för sin tjänstgöring. Detta kan på sikt påverka undervisningens kvalitet genom bristande forskningsanknytning.

Högskoleverket ifrågasätter kandidatexamen vid Högskolan i Halmstad på grund av bristande lärarkompetens och lärarkapacitet.

Musikvetenskap – studenter med varierande förkunskaper och mål

Utbildning i musikvetenskap erbjuds vid fem lärosäten. Idag omfattar ämnet allt fler genrer och har i samarbete med andra utvidgats mot till exempel musiketnologi och musiksociologi.

Förkunskaperna hos studenterna varierar, bland annat eftersom dessa består av både musikutövare och musikintresserade humanister. Olika sätt att möta detta problem prövas vid olika institutioner. Vid Uppsala och Lunds universitet erbjuds interpretationskurser och vid Växjö universitet har kursen musikalisk specialisering utvecklats. Stockholms universitet har i samarbete med Kungl. Musikhögskolan och Operahögskolan skapat en preparandkurs med inriktning på musikteoretiska och gehörmässiga färdigheter.

Trots dessa initiativ är det förhållandevis få studenter som fortsätter till de högre nivåerna. Lärarna arbetar under pressade förhållanden utan att kunna utnyttja den tid till forskning som de eventuellt har. Forskningsanknytningen av undervisningen riskerar att bli begränsad. Forskarutbildningsmiljöerna är små, och vid Lunds universitet råder anställningsstopp, vilket leder till en ytterligare utarmning. Visst deltagande i internationella konferenser förekommer, men student- och lärarutbyte är ovanligt.

Teatervetenskap – ett litet och krympande ämne

Teatervetenskap förekommer vid fyra lärosäten. Den största verksamheten förekommer i Stockholm som också har det mest utvecklade internationella samarbetet. Utbildningen är liten och sårbar vid de övriga universitetet. Någon utvecklad samverkan mellan de olika utbildningarna förekommer inte. Söktrycket är vikande på alla lärosäten.

Göteborgs universitet har en profil inriktad mot det regionala och lokala kulturlivet, vilken bedömggruppen finner särskilt intressant och utvecklingsbar.

Högskoleverket ifrågasätter kandidat- och magisterexamensrätten vid Lunds universitet på grund av bristande lärarkapacitet.

Folkhälsovetenskap – populärt ämne som lockar kvinnor

Utbildningar i ämnet folkhälsovetenskap ges vid tretton lärosäten i landet.

Det är ett populärt och mångvetenskapligt ämne som framför allt lockar kvinnor. Det finns ingen gemensam förståelse av vad folkhälsovetenskap är, men bedömggruppen menar att befolkningsperspektivet ska vara centralt. En generell bild är dock att grundutbildningarna i folkhälsovetenskap på högskolorna har en tonvikt på individinriktat hälsoarbete och att det finns för få kurser inom kunskapsområdet hälsosystem/hälsopolitik och hälsoekonomi.

Inom forskarutbildningen finns få kurser i hälsovetenskap och det är möjligt att antas till forskarutbildning och disputer i folkhälsovetenskap utan att ha läst en enda kurs i ämnet. Forskarutbildningen i handikappvetenskap bedöms fungera bättre i detta avseende.

Undervisning och handledning får goda omdömen liksom integreringen av teori och praktik, studentinflytandet och infrastrukturen med tillgång till moderna lokaler och bibliotek.

Mot bakgrund av att arbetsmarknaden är tämligen kärv för utexaminerade studenter, som också konkurrerar med andra yrkesgrupper om samma anställningar, reses frågan om det höga antalet folkhälsovetenskapliga utbildningar innebär risk för överetablering.

Högskoleverket ifrågasätter kandidatexamensrätten vid Blekinge tekniska högskola på grund av brister i progression, forskningsanknytning och kontinuitet. Kandidatexamen vid Gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm ifrågasätts på grund av bristande lärarkompetens, för litet inslag av folkhälsovetenskap samt brister i progressionen i teori- och metodundervisning och forskningsanknytning. Kandidatexamen vid Örebro

universitet ifrågasätts på grund av otillräcklig lärarkapacitet, svag progression och svag forskningsanknytning samt att kandidatuppsatser examineras av odisputerade lärare.

Genusvetenskap – god studenttillströmning men få fortsätter på högre nivåer

Högskoleverket har utvärderat utbildningarna i genusvetenskap vid tio lärosäten i landet. Samtliga utbildningar uppfyller bedömagruppens kvalitetskrav. Rent generellt gäller att genusvetenskapens olika huvudgrenar är väl representerade i kursuppläggingarna, progressionen är tydlig och forskningsanknytningen god. Tillströmningen av studenter är god men de flesta läser endast en eller två terminer. Kursvärderingar genomförs och återföringen till studenterna av resultaten fungerar bra.

Samtidigt finns flera generella problem. Utbildningsmiljöerna är ofta små och det gäller för såväl grund- som forskarutbildningen. För att undvika riskerna med alltför små miljöer ingår flera lärosäten i samarbetsprojekt. Bedömagruppen rekommenderar ett utökat samarbete. Här lyfts Umeå och Linköpings universitet fram som goda exempel. Samverkan bör öka inte endast inom lärosätet utan också nationellt och internationellt. Lunds och Örebro universitet är goda exempel på internationell samverkan. De tillsvidareanställda lärarna är alltför få, vilket gör att undervisningen i grundutbildningen i stor omfattning ges av timanställda lärare. Utvärderingen visar också att det finns stora variationer i undervisningstid mellan olika lärosäten. Bedömagruppen noterar en skev könsfördelning där de forskarstuderande utgörs av enbart kvinnor. Till sist rekommenderar bedömagruppen lärosätena att särskilt uppmärksamma studenternas anställningsbarhet efter avslutad utbildning.

Hum-sam-blocket – mångvetenskapligt, tvärvetenskapligt, flervetenskapligt?

Barn- och ungdomskultur, barnkultur, kultur- och mediegestaltning samt samhälls- och kulturanalys – fyra mångvetenskapliga utbildningar inom humaniora och samhällsvetenskap

De fyra utbildningarna ges vid olika lärosäten. Det gemensamma för dem är det centrala kunskapsområdet ”kultur” med tydliga kopplingar till samhällsvetenskap. I övrigt är utbildningarna helt olika ämnen. Bedömagruppen anser att samtliga utbildningar har hög lärarkompetens, god organisation och fungerande samverkan. Inget av ämnena har dock forskarutbildning eller resurser för forskning. Men eftersom ett stort an-

tal disputerade lärare är engagerade i utbildningarna bedöms ändå forskningsanknytningen som god.

Barn- och ungdomskultur vid Göteborgs universitet får beröm för god sammanhållning av utbildningen både organisatoriskt och ämnesmässigt. Många studenter fullföljer dock inte studierna och bedömarna rekommenderar därför distansstudier, som kan vara ett sätt att locka och behålla studenter.

Barnkultur ges vid Stockholms universitet. Även denna utbildning får beröm för att utbildningsledningen håller samman utbildningen på ett bra sätt. Kvalitetsarbetet vid Centrum för barnkulturforskning framhålls som föredömligt. En rekommendation ges om bättre marknadsföring av utbildningen, bland annat för att locka fler män.

Kultur- och mediegestaltning ges vid Linköpings universitet. Utbildningen består av två delar, en mer teoretiskt inriktad del och en mer praktiskt inriktad del. Bedömaregruppen menar att utbildningen är välorganiserad och att lärarkåren, trots att den är disparat, hålls samman till en helhet. En rekommendation lämnas att ge en tydligare kursintroduktion för att undvika osäkerhet hos studenterna om vad utbildningen leder till.

Samhälls- och kulturanalys ges vid Linköpings universitet. Utbildningen syftar till att utbilda samhälls- och kulturanalytiker med bred och djup sektorsövergripande kompetens i sociala och kulturella frågor. Studierna bedrivs i stor utsträckning i projektform. Både studenter och lärare är nöjda med utbildningen. Bedömaregruppen rekommenderar bättre marknadsföring för att öka söktrycket till utbildningen.

Hälso- och sjukvårdsadministration – ungt och mångvetenskapligt ämne

Ämnet hälso- och sjukvårdsadministration är mångvetenskapligt, huvudsakligen inom ramen för det samhällsvetenskapliga ämnesområdet. Ämnet har ingen tydlig hemvist på lärosätena och trots att den huvudsakliga målgruppen – personal inom vården – är stor, så är studentgruppen liten. Utbildningen har form av vidareutbildning och det är få studenter som läser vidare över 40-poängsnivån. De studerandes yrkesinriktning ingår som en naturlig del i utbildningen, vilket till viss del går ut över vetenskapligheten.

Utbildningarna, som ges vid tre lärosäten, skiljer sig markant åt med avseende på kursinnehåll, pedagogiska metoder och examinationsformer. Detta är inte resultatet av en medveten strävan att profilera sig, utan har sin grund i tradition, tillgängliga lärarkrafter och de studerandes arbetsituation. Olikheterna kan innebära ett hot mot likvärdigheten i utbild-

ningarna, som uppmanas samarbeta i frågor om ämnets vetenskapliga grund och identitet.

Humanekologi – kräver tydligare arbetsmarknad

Humanekologi finns vid två lärosäten. Humanekologin söker efter problemlösningar för ett mer hållbart och jämlikt globalt samhälle. Båda utbildningarna håller god kvalitet och antalet examinerade doktorer har varit tillfredsställande. Bedömargruppen efterlyser dock mer samarbete mellan de båda lärosätena, särskilt inom forskarutbildningen, men även med andra lärosäten som har undervisning i ämnet. Nationell samverkan är ett sätt att motverka problem med en liten miljö och med vikande tillströmning av studenter till grundutbildningen. För att råda bot på det senare problemet är det också av vikt att klargöra för potentiella studenter vilken arbetsmarknaden kan vara efter genomgången utbildning.

Internationell migration och etniska relationer – starkt ämne men okänt utanför högskolan

Utbildningen, som fokuserar på orsakerna till internationell migration och på migrationens följder, ges vid Malmö högskola. Ämnet är flervetenskapligt och strävar efter att omfatta hela migrationsprocessen, från utflyttningsland till mottagarland. Malmö högskola ger grundutbildning i ämnet.

Bedömargruppen lyfter fram den goda och ämnesmässigt breda lärar-kompetensen, här finns 17 disputerade fast anställda lärare. Kurserna organiseras med ett dubbelt kursansvar, det vill säga lärare med olika ämnesbakgrund ansvarar för varje kurs. Detta leder till olika infallsvinklar på ämnet. Kursinnehållet bedöms vara relevant, men bedömarna efterlyser en tydlig progression mellan C- och D-nivåerna i utbildningen.

Utbildningen har en stark ställning inom högskolan men är dåligt känd på arbetsmarknaden. Här rekommenderas bättre kontakter med det omgivande samhället. Bedömarna rekommenderar vidare ökat studentinflytande och stärkt internationalisering till exempel genom att öka utbytet av lärare och studenter med utländska lärosäten.

Offentlig förvaltning – flervetenskapligt med god forskningsanknytning

Offentlig förvaltning beskrivs som ett flervetenskapligt ämne med dominans av statskunskap och företagsekonomi. Utbildningen finns vid ett lärosäte, Göteborgs universitet. Utbildningen beskrivs av lärosätet som mer generell än den egentligen är enligt bedömargruppen. Den har en profil

mot kommuner och regioner, men bedömargruppen menar att den kan vidga sitt område till att omfatta även statlig och internationell förvaltning. Bedömarna berömmar forskningsanknytningen i utbildningen och konstaterar att det är en hög ämnesmässig nivå på grundutbildningen. Berömmes också för den möjlighet till praktik och det väl utvecklade nätverket för praktikplatser som finns. För forskarutbildningens del ges kritik för att doktoranderna inte självklart får såväl kvantitativa som kvalitativa metodkunskaper i sin utbildning. En rekommendation ges även om att fler avhandlingar bör skrivas på engelska.

Service management – utbildning med identitetsproblem

Utbildningen ges vid ett lärosäte, Lunds universitet. Bedömargruppen identifierar ett antal problem som rör utbildningens identitet. Det saknas en tydlig profil vilket kan leda till problem i teoribildning, metodik och progression. De internationella inslagen i utbildningen bör öka till exempel genom att viss del av utbildningen förläggs utomlands, att undervisning och kurslitteratur i större utsträckning ges på engelska samt att fler uppsatser skrivs på engelska. Ytterligare ett problemområde rör forskningsanknytningen. Trots problemen finns ett antal positiva faktorer såsom hög andel disputerade lärare, genomtänkt ledningsstruktur, god organisation och administration och goda möjligheter för studenterna att påverka utbildningen.

Teknik- och vetenskapsstudier – högintressant utbildning i liten miljö

Utvärderingen omfattar endast en forskarutbildning vid ett lärosäte, Göteborgs universitet. Bedömargruppen finner ämnet mycket intressant och poängterar att ansvariga lärare visar stort engagemang. Man framhåller dock att den lilla miljön för utbildningen leder till svårigheter. De rekommendationer som framförs är att ta till vara alla resurser, att koncentrera ämnesvalet och att försöka utöka antalet doktorander. Bedömarna framhåller också att forskarutbildningen inte endast är forskarförberedande utan att det finns en arbetsmarknad utanför forskningen för de nydisputerade.

Turismvetenskapliga utbildningar – samverkar bra med turistnäringen

Turismvetenskapliga utbildningar ges vid tre lärosäten. Bedömargruppens intryck är positivt. Bedömarna framhåller framför allt den goda samverkan med turistnäringen. Studenterna gör projektarbeten och examensarbeten i samarbete med företag och organisationer inom turistnäringen. Det finns

hittills inte någon disputerad inom ämnet turismvetenskap. Lärarna har istället sin grund i företagsekonomi, kulturgeografi och sociologi. Bedömnarna framhåller att åtgärder krävs för att säkra lärarkompetensen i framtiden. Utbildningarna får kritik för att handledare och examinatorer vid examensarbetena tenderade att vara samma person, något som inte är att rekommendera.

Idrott – ungt ämne med otydlig identitet

Idrott eller idrottsvetenskap är ett ungt ämne, yngre i Sverige än i många andra länder. Utbildningen ges vid sex lärosäten. Endast en forskarutbildning ges i ämnet i Sverige. Utbildningarna spänner från samhällsvetenskap till naturvetenskap. Flera lärosäten har utbildningar som liknar de utvärderade men har benämnt dem annorlunda. Detta gör det svårare att tydliggöra utbildningen.

Det finns nära kopplingar mellan ämnet och idrottslärarytbildningen. Detta präglar utbildningens hemvist vid lärosätena och har påverkat utbildningarna på olika sätt, såväl positivt som negativt. Exempel på det förra är pedagogiskt erfarna lärare vilka bidragit till varierande undervisnings- och examinationsformer. Exempel på det senare är den i vissa fall svaga forskningsverksamheten.

Bedömnarna lyfter fram två positiva exempel på utbildningar. Dels Gymnastik- och idrottshögskolan med lång tradition av idrottslärarytbildning, stor lärarkår och omfattande forskningsverksamhet. Dels Malmö högskola som lyckats skapa en mycket god praktikverksamhet för sina studenter, något som lyfts fram som en förebild för samtliga utbildningar som kräver praktik.

Bedömnargruppen konstaterar att det finns en diskrepans mellan hur lärosätena beskriver arbetsmarknaden för examinerade studenter och den reella bristen på en tydlig arbetsmarknad för dem. Lärosätena har ett stort ansvar för en korrekt marknadsföring av utbildningarna.

Utbildningarna håller god kvalitet med undantag för forskarutbildningen vid Örebro universitet. Den får kritik för att det saknas forskningsaktiva professorer och forskare inom de huvudsakliga ämnesområdena. Dessutom bör institutionen ha ett program varifrån man kan rekrytera egna studenter till en forskarutbildning. Forskarutbildningen saknar även en målbeskrivning av prioriterade forskningsområden. Examensrätten för forskarutbildningen ifrågasätts.

Journalistik – svårt förena teori och praktik

Utvärderingen omfattar utbildningar i journalistik vid åtta lärosäten.

Journalistik är ett ämne som bör ha en tydlig yrkesinriktning för att vara relevant för framtida verksamhet, men som samtidigt måste ha en teoretisk förankring för att kunna ingå som en del i den högre utbildningen. En bättre integration av dessa båda är önskvärd för att svara mot både framtida utveckling inom medier och samhälle och ämnets ställning inom akademien.

Utbildningen står sig generellt väl i internationell jämförelse, och bland annat har lärarkompetensen stärkts sedan utvärderingen som genomfördes år 2000. Den kritik som framkommer gäller avsaknaden av uppföljning av tidigare studenter. Sådana undersökningar skulle ge information som skulle kunna bidra till att ge utbildningen större yrkesrelevans.

Den vetenskapliga grunden i examensarbetena och kriterierna för bedömning av dem behöver tydliggöras, bland annat för att dessa arbeten klart ska kunna ge behörighet att söka till forskarutbildning.

Slutligen konstaterar bedömargruppen att det finns ett behov av att öka den etniska mångfalden i rekryteringen till journalistutbildningen för att journalistiken på ett bättre sätt ska kunna återspegla samhället.

Högskoleverket ifrågasätter magisterutbildningen i journalistik vid Umeå universitet på grund av bristande lärarkompetens och lärarkapacitet.

Juridik – populära utbildningar med kvarstående problem

Utvärderingen omfattar fem yrkesutbildningar som leder till juris kandidatexamen samt nio utbildningar som leder till en generell examen i handelsrätt, affärsrätt eller rättsvetenskap. På forskarutbildningsnivån har tio olika utbildningar som leder till juris doktorsexamen eller filosofie doktorsexamen granskats. Tolv lärosäten omfattas av utvärderingen.

Utbildningarna är populära och det råder hård konkurrens om platserna på alla juris kandidatutbildningar i Sverige.

För juris kandidatutbildningarna och de lokala juridiska programmen är granskningen en uppföljande utvärdering eftersom dessa utvärderades 1999. Flera av de brister i grundutbildningen som påtalades då finns fortfarande kvar. För juris kandidatutbildningen innebär det långa studietider, dålig arbetslivsanknytning och betygshets bland studenterna. Umeå universitet lyfts fram som det enda lärosäte som i viss mån lyckats dämpa betygshets och förbättra den låga genomströmningen och långa studietiden i juris kandidatutbildningen. Bedömarna föreslår att en ny examen

inrättas: en juridisk yrkesexamen med inriktning mot näringslivets behov av framför allt affärs- och handelsrättslig kompetens. Antalet disputerade och forskningsaktiva lärare är fortfarande lågt på flera håll och lärarna hinner inte med nödvändig kompetensutveckling inom tjänsten.

Något som förbättrats, men kan bli än bättre, är arbetet för jämställdhet. Även mångfaldsaspekten måste betonas ytterligare. Det internationella perspektivet i utbildningarna är fortfarande svagt, undantaget dem på Högskolan i Jönköping och Stockholms universitet.

För forskarutbildningarna konstateras att rättsvetenskap är ett forskningsområde där många små forskarutbildningsmiljöer tillkommit de senaste åren. Bedömargruppen varnar för att miljöerna kan vara alltför små. Bedömargruppen rekommenderar bland annat en nationell forskarskola inom det juridiska området.

Högskoleverket ifrågasätter examensrätten för kandidatexamen i handelsrätt vid Mälardalens högskola på grund av brister i forskningsanknytningen. Forskarutbildningen i affärsrätt vid Linköpings universitet och forskarutbildningen i rättsvetenskap vid Örebro universitet ifrågasätts. Utbildningarna är alltför små och isolerade och det finns inte en tillfredsställande kritisk och kreativ miljö för doktoranderna.

Kognitionsvetenskap – olika men likvärdiga utbildningar

Kognitionsvetenskap ges vid fem lärosäten i landet. Samtliga uppfyller kvalitetskraven, även om de är olika och i vissa fall leder till olika examina. I utbildningarna, som är tämligen nya, behandlas frågeställningar som rör kognitiva fenomen och processer i olika sammanhang utifrån olika perspektiv. Kognitionsvetenskap byggs upp av sex ämnen, men hur dessa hänger samman och bildar en helhet är för många studenter oklart, vilket bidrar till onödiga avhopp. En tydligare profilering som avspeglas i utbildningarna, samarbete mellan ämnesinstitutionerna och kontinuerliga diskussioner om innehållet är förslag på hur den röda tråden ska åstadkommas. Det är i det sammanhanget viktigt att undanröja organisatoriska hinder för samarbete som beror på att kognitionsvetenskapen, i likhet med många tvärvetenskapliga utbildningar, inte har någon naturlig hemvist. Ansvaret för utbildningarna riskerar annars att bli ingens ansvar.

Antalet forskarstuderande vid de tre utvärderade institutionerna är begränsat, men det finns även forskarutbildning utifrån kognitionsvetenskapliga frågeställningar under andra ämnesbenämningar. Ett ökat samarbete kring forskarutbildningen är angeläget och skulle ge möjligheter

att i större utsträckning än idag ta tillvara den kompletterande kompetens som finns på olika lärosäten.

Konstnärliga utbildningar – konkurrens vid antagning, tät lärarkontakt

Under året har samtliga konstnärliga utbildningar utvärderats. De har delats in i fem delprojekt som omfattar design och konsthantverk, fri konst, interaktiva medier/design, musikerutbildning samt scenisk gestaltning och produktion.

Design och konsthantverk – konstnärlig grund behöver stärkas

Utbildningarna i design och konsthantverk kännetecknas generellt av god kvalitet. Designutbildningarna utvärderades år 2000, och en positiv utveckling är tydlig. Bedömarna framhåller profilerade program såsom industrideSIGN vid Umeå universitet och textildesign vid Högskolan i Borås som speciellt framstående. Men även Konstfack och Högskolan för design och konsthantverk vid Göteborgs universitet får goda omdömen. När det gäller konsthantverk anser bedömarna dock att det finns behov av att stärka identitet och samtidsorientering.

Många omvärldskontakter och specialkompetenta gästlärare utmärker utbildningarna, men ett problem är att definiera och utveckla den konstnärliga grunden. Samtidsorientering, kritisk reflektion, teoriansknytning och fri gestaltning behöver stärkas och lärarnas bristande tid för konstnärligt utvecklingsarbete är ett problem. Ökat nationellt och internationellt samarbete för att stödja design och konsthantverk som utbildnings- och forskningsfält är nödvändigt.

Examensrätten för kandidatexamen i möbelsnickeri, möbeltapetsering, möbelkonservering, gitarrbyggeri och möbeldesign vid Carl Malmstens Centrum för Träteknik och Design vid Linköpings universitet ifrågasätts. De bedöms vara hantverksmässigt starka men inte motsvara de krav som ställs på en konstnärlig högskoleutbildning. Vidare ifrågasätts konstnärlig högskoleexamen i konst och design vid Lunds tekniska högskola, Lunds universitet. Det finns brister i lärarkapacitet och lärarkompetens. Dessutom bedöms den konstnärliga grunden som svag och stödet från fakultetsnivån otillräckligt.

Fri konst – mandomsprov att komma in och sedan?

Utvärderingen av fri konst omfattar dels utbildningarna vid Kungl. Konsthögskolan och Konstfack, dels utbildningarna vid Valands konsthögskola

vid Göteborgs universitet, Konsthögskolan i Malmö (Lunds universitet) samt Konsthögskolan vid Umeå universitet. Dessutom ingår utbildningarna vid Fotohögskolan och ämnet litterär gestaltning vid Göteborgs universitet.

Det är framför allt två ting som karakteriserar utbildningarna i fri konst: ansökningsförfarandet och den höga lärartätheten.

I stort sett alla som söker till utbildningarna har postgymnasiala förberedande kurser bakom sig, och de antas på grundval av arbetsprover och oftast intervjuer. Söktrycket är högt. Utbildningen är sedan synnerligen undervisningstät med i huvudsak individuell handledning. Här konstaterar bedömarna att den generellt är mycket uppskattad men att skriftlig dokumentation av de samtal om varje student som oftast förs vid möten i lärargrupperna, liksom återkoppling och utvärdering inklusive kursvärderingar i stort sett saknas. Individuella studieplaner som följs upp efterlyses. Samtidigt framgår att lärarnas kompetens generellt är mycket hög. Dock finns det förhållandevis få tillsvidareanställda vid flera av lärosätena och många av de visstidsanställda har låg tjänstgöringsgrad, vilket skapar kontinuitetsproblem.

Forskarutbildning ges vid Göteborgs och Lunds universitet, men är alltför nystartad för att några generella slutsatser ska kunna dras.

Interaktiva medier/design – nya ämnen under utveckling

Interaktiva medier är ett tekniskt ämne med designinslag, som spänner över ett brett spektrum och omfattar konst och design vid Beckmans Designhögskola, spelutveckling vid Högskolan på Gotland, mediedesign och datorgrafik vid Luleå tekniska universitet, interaktionsdesign vid Malmö högskola samt informationsdesign vid Mälardalens högskola. Vid de fem lärosäten där utbildningarna erbjuds har de en konstnärlig inriktning, även om endast en av dem ger en konstnärlig högskoleexamen. De som nu inte kan ge konstnärlig högskoleexamen kommer i och med införandet av den nya högskoleförordningen att antingen bli tvungna att anpassa sina utbildningar efter de mål som ställs för de nya konstnärliga examina eller överge en del av den konstnärliga inriktningen och inte längre anta studenterna på grundval av arbetsprover.

Studier i dessa utbildningar antas för närvarande på grundval av arbetsprover, men flera högskolor saknar kriterier för vad som ska bedömas, och bör vidare anknyta arbetsproven tydligare till det teoretiska innehållet i utbildningen och examensarbetena. De olika utbildningarna skiljer sig mycket åt, inte minst i förhållandet mellan det konstnärliga och det veten-

skapliga innehållet, och en sådan profilering är både rimlig och önskvärd, samtidigt som samverkan dem emellan är viktig.

Den studiobaserade miljö, ibland med tillgång till ateljéer, som utbildningarna erbjuder bedöms som gynnsam för kreativiteten. Bedömarna ser det som viktigt att studenterna under utbildningen lär sig att bygga upp en egen portfolio, något som inte alltid ingår idag. En starkare betoning på grupparbete liksom en förstärkning av handledningen är andra förbättringar som efterlyses.

Musikerutbildning – varierande miljöer

Musikerutbildning för kandidat- och magisternivå erbjuds vid fem lärosäten och forskarutbildning vid två av dessa.

Liksom vid andra konstnärliga utbildningar är konkurrensen om platser stor. Nästan alla som antas har tidigare musikutbildning bakom sig. Trots det stora intresset är det till vissa musikinstrument få sökande.

Omfattningen av undervisning varierar mellan lärosätena. Bedömarna anser att den vid några lärosäten är otillräcklig. Detta gäller framför allt de högre nivåerna inom grundutbildningen samt forskarutbildningen.

Lärarkåren består till största del av visstidsanställda lärare, vilka tillför utbildningarna specialkompetens. Ett problem med många visstidsanställda lärare är att de tillsvidareanställda lärarna finner det svårt att skapa kontinuitet i verksamheten och att den största delen av lärarnas tid går åt till undervisning och administration. Utrymmet för forskning och konstnärligt utvecklingsarbete är i de flesta fall för litet. Lärarna har en så pressad arbetssituation att de i längden inte kan upprätthålla och än mindre utveckla sin kompetens. Det ska dock framhållas att lärarna bedriver undervisningen med stort engagemang samtidigt som de följer utvecklingen i sina ämnen. Bedömarna rekommenderar att andelen fast anställda lärare ökas för att inte utbildningen ska (för)bli sårbar.

Scenisk gestaltning och produktion – många konstarter, högt söktryck och dyra utbildningar

Utbildning i scenisk gestaltning och produktion ges vid sammanlagt nio lärosäten. Några av dem är specialiserade (Danshögskolan, Dramatiska institutet, Operahögskolan och Teaterhögskolan). Andra är integrerade i universitet (opera-, musikal-, skådespelar- och filmregiutbildningar vid Göteborgs universitet, skådespelarutbildning vid Luleå tekniska universitet, skådespelar- och dramatikerutbildning vid Lunds universitet: Teaterhögskolan i Malmö). Vidare finns musikproducentutbildning vid Linkö-

pings universitet och manus- och konceptutveckling för film respektive filmisk gestaltning, 3D-grafik och animation vid Högskolan på Gotland.

Liksom andra konstnärliga utbildningar är de inom scenisk gestaltning och produktion i stor utsträckning kostsamma dels på grund av undervisningsmängden (i skådespelarprogrammet upp till 40 timmar i veckan) och lärartätheten, dels på grund av krav på utrustning och lokaler. Bedömarena finner att de utbildningar som har en etablerad konstnärlig grund håller en hög eller mycket hög kvalitet.

Liksom de flesta övriga konstnärliga utbildningarna är konkurrensen vid antagning mycket stor. De studenter som antas är mycket kvalificerade och undervisningen kan hållas på hög nivå. Studenterna har för det mesta stort informellt inflytande på undervisningen, men former för utvärdering och dokumentation saknas ofta.

Lärarna inom de flesta utbildningarna är välmeriterade och har goda kontakter med yrkeslivet inom respektive konstart. De har emellertid svårt att finna tid för eget konstnärligt utvecklingsarbete, något som på sikt kan påverka utbildningarnas kvalitet.

Högskoleverket ifrågasätter kandidatexamen när det gäller musikproducentutbildningen vid Linköpings universitet och kandidatexamen i manus- och konceptutveckling för film respektive filmisk gestaltning, 3D-grafik och animation vid Högskolan på Gotland. De brister i konstnärlig och vetenskaplig grund och saknar nödvändig fördjupning och progression.

Psykoterapeututbildning – stora brister i innehållet och i högskolemässigheten

Utvärderingen omfattar utbildning till psykoterapeutexamen som ges vid 18 utbildningsanordnare i landet. Sex av dessa är universitet, tolv är enskilda utbildningsanordnare. Utbildningarna har ofta flera inriktningar.

Bedömargruppen lyfter fram flera generella problem. Ett av problemen handlar om att utbildningsanordnarna tagit alltför liten hänsyn till en vård i förändring, vilket avspeglar sig i att anmärkningsvärt litet har förändrats då det gäller utbildningarnas innehåll och form, sedan många av de utvärderade utbildningarna fick examensrätt. Kravet på evidens för behandlingsmetoder i vården, den snabba utvecklingen av psykofarmakologin, genomslaget av i klinisk psykiatri vedertagen diagnostik (DSM/IDC) har avsatt mycket litet spår i utbildningarna. Många av utbildningarna saknar också utbildning i kortare, fokuserade terapier, vilket idag efterfrågas i vården. Sammantaget ger de flesta utbildningarna vid de enskilda

utbildningsanordnarna ett intryck av ett statistiskt fasthållande vid etablerade metoder.

Bristen på vetenskapligt förhållningssätt hos de flesta utbildningarna märks såväl inom de redan nämnda områdena, som på tendensen att ibland förnya sig genom att okritiskt införa otillräckligt evidensbaserade metoder.

Andra generella brister är till exempel studenternas avsaknad av psykoterapeutiska arbetsuppgifter under utbildningens gång, alltför få tillräckligt kompetenta lärare och bristande forskningsanknytning samt att många av utbildningarna genomförs i mycket små miljöer där samma personer har flera olika roller och där förutsättningarna för ett kritiskt och kreativt förhållningssätt saknas.

Ett annat problem som hänger samman med psykoterapeututbildningen är den grundläggande psykoterapiutbildningen, som i de flesta fall krävs för behörighet till psykoterapeututbildningen. Utbildningen är oreglerad och har blivit alltmer specialiserad. Vissa utbildningsanordnare ställer krav på grundläggande psykoterapiutbildning med viss inriktning, vilket leder till en alltför tidig specialisering. Variationerna i den grundläggande psykoterapiutbildningen leder också till alltför varierande förkunskaper. Bedömargruppen föreslår en översyn av den grundläggande psykoterapiutbildningen. Till de varierande förkunskapskraven hör att utbildningsanordnarna ofta gör en motsvarande-bedömning av studentens kvalifikationer vid antagningen. Detta har till exempel lett till att studenter med enbart gymnasiekompetens och grundläggande psykoterapiutbildning antas med motiveringen att den grundläggande psykoterapiutbildningen räknas som en högskoleexamen. De varierande förkunskapskraven leder sammantaget till brister i kvaliteten i utbildningen.

Sammanfattningsvis föreslår bedömargruppen ett större statligt ansvar för psykoterapeututbildningen och en totalöversyn av utbildningen.

Högskoleverket ifrågasätter examensrätten för 14 av utbildningsanordnarna. Examensrätten vid Beteendeterapeutiska Föreningen, Göteborgs Psykoterapi Institut, Linnéstadens Psykoterapi Institut, Otterhällans Institut, Psykoterapisällskapet i Stockholm, S:t Lukas utbildningsinstitut, Stockholms Akademi för Psykoterapiutbildning, Svenska psykoanalytiska föreningen, Svenska psykoanalytiska sällskapet ifrågasätts sammanfattningsvis på grund av alltför stora brister i högskolemässigheten såsom brister i forskningsanknytningen, alltför få disputerade lärare och alltför liten miljö.

Examensrätten vid Center för Kognitiv Psykoterapi och Utbildning, Göteborg, ifrågasätts på grund av brister i antagningsförfarandet och på grund av att handledningsmomentet inte ingår i utbildningens totala omfattning.

Examensrätten vid Linköpings universitet, Umeå universitet och Svenska Institutet för Kognitiv Psykoterapi ifrågasätts på grund av införandet av otillräckligt evidensbaserad inriktning. Examensrätten vid Uppsala universitet ifrågasätts på grund av de stora bristerna i den psykodynamiska inriktningen.

Skogliga, trädgårdsvetenskapliga och teknologiska utbildningar samt utbildning till djursjukvårdare – flera unika program med få studenter

De utvärderade utbildningarna, som samtliga ges av Sveriges lantbruksuniversitet, utgörs av jägmästarprogrammet, grund- och forskarutbildning i skogshushållning, hortonomprogrammet, djursjukvårdarprogrammet, trädgårdsingenjörprogrammet, trädgårdsvetenskaplig forskarutbildning samt teknologisk grund- och forskarutbildning. Trots att yrkesutbildningarna är de enda i sitt slag, och trots god samverkan med yrkeslivet, har flertalet av dem stora svårigheter att rekrytera studenter. Riktade insatser behövs i det sammanhanget. Svårigheten att rekrytera studenter innebär att det på många kurser är så få studenter att det inte går att skapa en kreativ miljö.

Förutsättningarna för forskningsanknytning är synnerligen goda med den dominans som forskning och forskarutbildning har i universitetets totala verksamhet. De goda förutsättningarna kommer dock inte grundutbildningen till del i någon större utsträckning, då lektorerna är få och professorerna deltar i undervisningen i liten utsträckning.

Forskarutbildningarna bedöms generellt hålla god kvalitet och forskningsanknytningen i de längre yrkesutbildningarna samt i grundutbildningen i teknologi är god. Kvalitetssäkringen behöver dock stärkas på flera håll, vilket yttrar sig i utbildningarna i form av otydliga skillnader mellan generell examen och yrkesexamen, mål som saknas, handledare och examinator som är samma person, olika krav på kurspoäng inom forskarutbildningen och markanta skillnader i kvaliteten på examensarbeten.

Högskoleverket ifrågasätter djursjukvårdarprogrammet och trädgårdsingenjörprogrammet. Utbildningarna uppfyller inte kvalitetskraven när det gäller lärarkompetens och vetenskaplighet.

Studie- och yrkesvägledning – snävt inriktad utbildning med svag forskningsanknytning

Utbildningarna, som finns vid tre lärosäten i landet, har en stark yrkesanknytning genom att många lärare också är kompetenta och erfarna vägledare. Den starka yrkesanknytningen har medfört att avnämare och praktikhandledare har en positiv syn på studenterna, när de kommer ut på praktik.

Utbildningarna är generellt alltför snävt inriktade mot skolväsendet. Vägledning av vuxna och utveckling av rehabiliteringsprogram för människor med särskilda svårigheter i arbetslivet är uppgifter som ingår i examensmålen, men som studenterna inte kommer i kontakt med under utbildningen.

Det största problemet med utbildningen är bristande forskningsanknytning. För få disputerade lärare är involverade i utbildningarna och en alltför stor del av examensarbetena handleds av odisputerade lärare. Mot bakgrund av att drygt hälften av alla studenter på utbildningarna läser på distans, skulle lärarkompetensen kunna stärkas genom ökat samarbete.

Examensrätten vid Malmö högskola ifrågasätts på grund av brister i lärarkompetens och handledarkapacitet, brister i organisation, administration samt i kurslitteratur.

Tematiska utbildningar vid Linköpings universitet – god kvalitet men avsaknad av långsiktiga mål och strategier

Vid Linköpings universitet ges fem magister- och tolv forskarutbildningar inom ett antal tvärvetenskapliga teman. Utbildningarna bedöms ha god kvalitet men skillnader mellan de olika temamiljöerna påtalas. Bedömargruppen uppmärksammar också att principerna för ekonomisk fördelning inte är tydliga och transparenta. Det framgår inte heller på vilka grunder olika teman har inrättats. Bedömarna rekommenderar ett system för utvärdering som kan utgöra underlag för beslut om förändringar och nedläggningar av teman. Andra brister som påtalas rör organisation och ledarskap. Organisationen skapar otydligheter vad gäller vem som är ansvarig. Det saknas också strategiska diskussioner i temamiljöerna om framtiden för tema.

Forskarutbildningen bedrivs enligt forskarskolemodell. Det har givit utbildningarna en i flertalet fall föredömlig struktur, med ordnad antagning, kursutbud och en väl fungerande kvalitetssäkring av avhandlingsarbetet. Det har i sin tur lett till goda resultat och i jämförelse få avhopp.

Till en del hotas en del av det goda arbetssättet av försämrade ekonomiska förutsättningar.

Magisterutbildningarna erbjuds på engelska och studentgrupperna är internationellt sammansatta. Det innebär särskilda utmaningar att skapa utbildningar som tar till vara studenternas olika förutsättningar och ändå är givande. En stötesten förefaller det avslutande examensarbetet vara som i många fall är orsaken till bristande genomströmning. Magisterutbildningarna har dessutom mycket svag ekonomi.

Vårdutbildningar – kvaliteten ifrågasatt

Utvärderingen omfattar 136 utbildningsprogram för 16 skilda examina, som finns på 27 lärosäten. Samtliga utbildningar förbereder för yrken inom hälso- och sjukvården. Utvärderingen ger därmed en nationell bild av huvuddelen av landets yrkesutbildningar i medicin och vård. Gemensamt för de 15 yrkesutbildningar som ingår i utvärderingen är att alla har delar av den kliniska utbildningen förlagd till verksamheter inom hälso- och sjukvården, landsting, kommuner, enskilda vårdgivare eller företag med anknytning till vården.

I utvärderingen har särskilt fokus lagts på utbildningens resultat ifråga om de allmänna målen för högre utbildning samt kvaliteten i den kliniska verksamhetsförlagda utbildningen.

Utvärderingen visar att vårdutbildningarna under de senaste tio åren genomgått en imponerande utveckling. I och med att landstingens vårdhögskoleutbildningar under slutet av 1990-talet successivt inordnades i den statliga högskolan förändrades förutsättningarna för utbildningen i flera avseenden. Framför allt betydde det väsentligt bättre tillgång på lärare med vetenskaplig kompetens. För lärare och studenter öppnades vägar till fördjupningsstudier, forskning och forskarutbildning som tidigare inte funnits. Av utvärderingarna framgår också att lärosätena ifråga om många yrkesutbildningar har tillgång till ett relativt stort antal lärare som både har vetenskaplig kompetens och adekvat yrkeskompetens för det aktuella utbildningsprogrammet.

Det ställs samma krav på högskolemässig kvalitet i de kliniska kurser som är förlagda till verksamheterna som på övriga kurser i högskolan. Det samma gäller kraven på de kliniska lärarnas och handledarnas både vetenskapliga och pedagogiska kompetens. Mot den bakgrunden visar utvärderingen på en rad problem och brister när det gäller kvaliteten i den kliniska verksamhetsförlagda utbildningen. Det råder oftast brist på både utbildningsplatser och handledare. Avtal med landsting och kommuner om den

verksamhetsförlagda utbildningen kan ibland saknas. Många handledare saknar dessutom handledarutbildning och adekvat högskoleutbildning.

Ad hoc-lösningar får ofta ersätta den långsiktiga planering som krävs för att bygga upp goda utbildningsmiljöer, utbilda handledare och utveckla pedagogiska metoder för klinisk utbildning och kliniska examinationer.

Läkarutbildningen bedöms dock hålla en hög klinisk nivå även vid en internationell jämförelse.

Samtliga utbildningar för *logoped-, läkar-, optiker-, ortopedingenjörs- och sjukhusfysikerexamen* håller tillfredsställande eller mycket tillfredsställande kvalitet. Tillgången på lärare med hög vetenskaplig kompetens är dessutom god i synnerhet vad gäller utbildningarna för *sjukhusfysikerexamen*.

Utbildningar för *arbetsterapeut- och sjukgymnastexamen* visar en stabil utveckling under den senaste tioårsperioden. Den vetenskapliga kompetensen bland arbetsterapeuter och särskilt sjukgymnaster ökar kontinuerligt och flertalet utbildningar håller hög kvalitet.

I utbildningarna för *barnmorske-, sjuksköterske- och specialistsjuksköterskeexamen* har det skett en stark utveckling av den vetenskapliga kompetensen. Trots detta bedömer de sakkunniga att kvaliteten inte är tillfredsställande. Anmärkningsvärt är att flera av dessa utbildningar ges vid universitet som också har medicinsk fakultet.

Utbildningar för *biomedicinsk analytikerexamen* bedöms ha tillfredsställande kvalitet. *Biomedicinsk magisterexamen* är den enda utbildning i utvärderingen som inte leder till yrkesexamen. För magisterutbildningen har lärosätena generellt sett tillgång till lärare med hög vetenskaplig kompetens, särskilt där utbildningarna är inordnade i medicinsk fakultet.

Utbildningar för *tandhygienistexamen* omfattar endast två år och uppfyller kraven för högre utbildning under nuvarande förutsättningar.

Högskoleverket ifrågasätter examensrätten för följande utbildningar: Blekinge tekniska högskola, sjuksköterskeexamen, specialistsjuksköterskeexamen; Linköpings universitet, sjuksköterskeexamen; Ersta Sköndal högskola, sjuksköterskeexamen 160 poäng; Göteborgs universitet, audionomexamen, röntgensjuksköterskeexamen; Högskolan i Dalarna, sjuksköterskeexamen; Högskolan i Borås, barnmorskeexamen; Röda Korsets Högskola, sjuksköterskeexamen; Växjö universitet, röntgensjuksköterskeexamen, specialistsjuksköterskeexamen; Högskolan Kristianstad, specialistsjuksköterskeexamen; Högskolan i Jönköping, röntgensjuksköterskeexamen; Umeå universitet, biomedicinsk analytikerexamen, sjuksköterskeexamen; Örebro universitet, biomedicinsk analytikerexamen, sjuksköterskeexamen; Högskolan Väst, sjuksköterskeexamen, specialist-

sjuksköterskeexamen; Högskolan i Gävle, specialistsjuksköterskeexamen; Uppsala universitet, sjuksköterskeexamen, specialistsjuksköterskeexamen; Högskolan i Kalmar, biomedicinsk magisterexamen; Högskolan i Skövde, barnmorskeexamen, sjuksköterskeexamen, specialistsjuksköterskeexamen; Karolinska institutet, biomedicinsk analytikerexamen, sjuksköterskeexamen, specialistsjuksköterskeexamen; Luleå tekniska universitet, arbetsterapeutexamen; Mälardalens högskola, sjukgymnastexamen.

Ett stort antal av dessa utbildningar visar på ett bristande samband mellan mål, undervisning och examination inklusive dålig progression mellan olika utbildningsmoment och i vissa fall bristande lärarkompetens. För övrigt hänvisas till rapport 2007:23R.

Kvaliteten i utbildningarna – en sammanfattning

Tillräckligt god, och i flera fall mycket god utbildning

Det ska först konstateras att den stora majoriteten av de många utbildningar som utvärderats under året uppfyller kvalitetskraven för högre utbildning. Många av dem får som helhet goda omdömen. Bedömarna talar om god forskningsanknytning och ibland kontakt med yrkeslivet och därmed goda möjligheter till praktik. Det finns ofta ett stort engagemang bland lärarna. I samtliga utbildningar, även i dem som i sin helhet kritiserar, återfinns oftast flera exempel på goda förhållanden.

Många ifrågasättanden inom två områden

Under 2006 har ett mycket stort antal utvärderingar genomförts. Det kan konstateras att förhållandevis många examensrätter har ifrågasatts just detta år. Är då detta ett tecken på att kvaliteten i den högre utbildningen håller på att försämrats? En genomgång av rapporterna visar att det knappast kan vara fallet. De flesta ifrågasättandena gäller examensrätten för ett begränsat antal utbildningar, framför allt psykoterapeututbildningen där det ofta är utomordentligt små miljöer och svag forskningsanknytning, samt vissa vårdutbildningar där det brister i progressionen och i lärarkompetensen.

Färre studenter och forskarstuderande i vissa ämnen

Söktrycket har minskat i ett antal ämnen, både inom humaniora och i vissa yrkesutbildningar. Detta har i flera fall medfört minskade resurser och därmed alltför få lärare. Att det är få studenter leder också till att bred-

den i utbildningarna minskar och att valmöjligheterna blir få. Här måste ledningarna ta sitt ansvar för att antingen söka samarbete med andra lärosäten, eller lägga ner utbildningen.

Antalet forskarstuderande i vissa ämnen, framför allt humaniora, är besvärande lågt och påverkar det akademiska samtalet i seminarierna, utbildningens bredd och på sikt ämnenas utveckling. Det beror i första hand på bristande resurser hos fakulteterna som i några fall har lett till totalt antagningsstopp. Både bedömargrupperna och Högskoleverket betonar här vikten av samverkan, gärna i form av forskarskolor.

Övriga utmaningar

Många av de problem som redovisas är desamma som kommit fram tidigare år. Det gäller då ofta frågor som inte ligger på institutionsnivå. En återkommande fråga är lärarnas tid för forskning inom anställningens ram. Variationen är stor, men det finns exempel på fakulteter där någon tid inte ingår över huvud taget. På många håll räknas viss forskningstid in, men kan i realiteten inte utnyttjas. I längden är detta, vilket påpekas i rapporterna, naturligtvis till men för forskningsanknytningen av undervisningen.

Den dåliga ekonomin inom vissa utbildningar, framför allt inom samhällsvetenskap, medför låg undervisningstäthet. Ämnen som kräver studiebesök och exkursioner kan genomföra sådana i allt mindre utsträckning.

I högre grad än tidigare kommenterar bedömarna sådana förhållanden som har anknytning till Bolognaprocessen och internationalisering. Det gäller bland annat den relativt låga andelen studenter på grundutbildningen som genomför delar av sina studier utomlands. Slutligen framhålls i ett flertal rapporter frågan om anställningsbarhet, framför allt i anslutning till institutionernas och lärosätenas brist på uppföljningar av tidigare studenter och brist på enkäter till arbetsgivare för att få information om utbildningarnas relevans.

2006 års utvärderingar – några teman

Vårdutbildningar

Under den senaste tioårsperioden har Högskoleverket genomfört flera utvärderingar och utredningar av utbildningarna inom vård och omsorg. På så vis har kvalitetsutvecklingen kunnat följas över en något längre period. Läsåret 1995/96 genomfördes, på regeringens uppdrag, en omfattande ut-

värdering av 113 vård- och omsorgsutbildningar i högskolan.² I uppdraget ingick att resultaten av utvärderingen skulle redovisas på ett sådant sätt att det kunde ligga till grund för senare bedömningar av lärosätenas rätt att utfärda examina. Resultatet visade att närmare 40 procent av de granskade utbildningarna bedömdes som icke högskolemässiga, vilket innebar att de inte uppfyllde kraven på vetenskaplighet och forskningsanknytning. Detta kan då ses i ljuset av att ett omfattande utvecklingsarbete hade pågått under de två decennier som förflutit sedan utbildningarna införlivades i högskolan. Utvecklingsarbetet pågick fortfarande vid tiden för utvärderingen, varför Högskoleverket beslöt att avvakta effekterna av detta, innan ställning togs till lärosätenas fortsatta rätt att utfärda examina. Högskolemässigheten skulle därmed värderas inom en treårsperiod och ligga till grund för en förnyad prövning av examensrätterna.

I den uppföljande utvärderingen granskades 84 utbildningar. Nio bedömdes som icke högskolemässiga.³ Högskoleverket beslöt att återkalla examensrätten för sex utbildningar som varnats i samband med utvärderingen 1996. Tre utbildningar fick sina examensrätter ifrågasatta och fick viss tid på sig att rätta till bristerna.

Jämställdhetsaspekten ägnades i detta sammanhang särskild uppmärksamhet och med den kvinnodominans som rådde bland både studenter och lärare, rekommenderades lärosätena att göra ytterligare ansträngningar för att bryta kvinnodominansen.

Tilläggs kan att alla lärosäten så småningom återfick sina examensrätter efter ett framgångsrikt utvecklingsarbete.

Läkarutbildningen fick goda omdömen och ansågs hålla internationellt hög standard i den utvärdering som presenterades 1997.⁴ Studenterna bedömdes ha de kunskaper, förmågor och färdigheter som behövs för att fullgöra allmäntjänstgöringen som utgör en grund för läkaryrket.

Kritiken mot utbildningarna tog bland annat fasta på att lärosätena i sitt utvecklingsarbete borde ersätta gamla passiva inlärningsformer och införa mer modern pedagogik. Linköpings universitet lovordades för att ha en enhetlig pedagogik genom hela utbildningen. Pedagogiken hade också gett goda resultat.

I den utvärdering av vårdutbildningar som presenterats tidigare i denna rapport är det återigen ett stort antal vård- och medicinutbildningar som

---

2. Vårdutbildningar i högskolan. En utvärdering (1996).

3. Utbildningar inom vård och omsorg – en uppföljande utvärdering (2005).

4. Läkarutbildningen i Sverige – hur bra är den? (1997).

granskats. Till skillnad från tidigare utvärderingar har nu även den kliniska verksamheten satts under lupp.

De sammanlagda resultaten visar att det har skett en imponerande utveckling de senaste tio åren. Många av utbildningarna har nu tillgång till ett relativt stort antal lärare som har både vetenskaplig kompetens och adekvat yrkeskompetens. Ändå ifrågasätts återigen examensrätten för nästan en fjärdedel av de granskade utbildningarna. Bland de utbildningar som bedömts som otillfredsställande visar ett stort antal på bristande samband mellan mål, undervisning och examination. Det innebär bland annat att de olika moment som ingår i ett utbildningsprogram saknar naturlig koppling till varandra och därmed uppnås inte den progression som ska vara utmärkande för högre utbildning. Detta minskar i sin tur möjligheterna för studenterna att successivt tillägna sig ett vetenskapligt förhållningssätt under utbildningen.

Brister i den kliniska verksamhetsförlagda utbildningen handlar exempelvis om att det ofta råder brist på både utbildningsplatser och handledare. Många handledare saknar också handledarutbildning och adekvat högskoleutbildning.

Läkarutbildningen bedöms även denna gång hålla hög kvalitet särskilt i den kliniska delen, men kvalitetsskillnader finns mellan de olika utbildningarna. Bedömarna lyfter denna gång fram Linköpings och Lunds universitet som lärosäten med läkarutbildningar av hög kvalitet. Umeå och Uppsala har läkarutbildningar som utvecklas i rätt riktning, enligt bedömarna.

En iakttagelse som Högskoleverket gör är att vid flera universitet som har medicinsk fakultet har en rad sjuksköterskeutbildningar ifrågasatts i den senaste utvärderingen.

Tvärvetenskapliga utbildningar

De utbildningar som Högskoleverket ska utvärdera olika år är redovisade i den så kallade sexårsplanen, en plan över samtliga utbildningar som leder till generella examina och yrkesexamina, upprättad av Högskoleverket. Planen är diskuterad och förankrad med lärosätena. I ämnesutvärderingarna har indelningsgrunden hittills varit huvudämnet i en examen. Från början sorterades de tematiska utbildningarna vid Linköpings universitet in i enskilda ämnesutvärderingar. Sexårsplanen reviderades dock efter önskemål från Linköpings universitet. Önskemålet hade sin grund i en farhåga att de tematiska utbildningarna skulle missgynnas om de utvärderades tillsammans med andra ämnen. Högskoleverket fattade beslut att

utvärdera Tema-utbildningarna i särskild ordning år 2006. Till detta år fördes vartefter även andra utbildningar där huvudämnet betraktades som tvärvetenskapligt. Under årens lopp har det blivit tydligt att vare sig huvudämne eller tvärvetenskapligt ämne är entydiga begrepp.

Inför 2006 års utvärderingsomgång, då flera tvärvetenskapliga utbildningar skulle utvärderas, initierade Högskoleverket en studie om tvärvetenskap.⁵ Studien försöker framför allt fånga hur begreppet mång- och tvärvetenskap använts i utvärderingarna. Litteratur och tidigare studier visar att de är mångtydiga. En skillnad är att tvärvetenskap försöker att integrera olika ämnesområden, vilket i förlängningen kan leda till skapandet av ett nytt ämne/ämnesområde. Mångvetenskapen har däremot mer karaktär av samarbete och leder inte till att något nytt ämne skapas.

Mångtydigheten och ett ofta oreflekterat användande av begreppen bekräftas av en genomgång av forskningsstrategier från ett antal lärosäten. Lärosätena ska, enligt uppdrag från regeringen, särskilt visa vilka åtgärder som vidtagits för att främja tvärvetenskap: tvärvetenskap är alltså politiskt prioriterat. Genomgången visar på en skillnad i synsätt mellan de äldre universiteten, vilka i större utsträckning betonar de enskilda disciplinernas betydelse för tvärvetenskap, och yngre universitet och högskolor, vilka framhåller tvärvetenskap som ett sätt att stärka discipliner. De större lärosätena framhåller också bredden och storleken på lärosätet som en viktig förutsättning för tvär- och mångvetenskap, medan de mindre lärosätena utnyttjar tvärvetenskapligt samarbete för att skapa tillräckligt stora miljöer och betonar att det är lättare att mötas över gränser i en mindre organisation.

En genomgång av Högskoleverkets ämnes- och programutvärderingar åren 2001–2005 visar att begreppet tvärvetenskap förekommer i så gott som samtliga utvärderingsrapporter. För en fjärdedel av ämnena beskrivs tvärvetenskap som en del av ämnets identitet. För unga ämnen lyfts problem fram som har att göra med att dessa ofta saknar en vedertagen ämneskärna och brister i progression. Tvärvetenskap blir då ett hot mot att deras identitet utvecklas. För äldre ämnen som har en etablerad kärna lyfts däremot tvärvetenskap fram som positivt, något som berikar ämnet. Men det finns en gräns för hur tvärvetenskapligt ett ämne kan vara utan att förlora ämnesidentiteten. I utvärderingsrapporterna uppmuntras ofta tvärvetenskapligt samarbete, inte så mycket för att påverka ämnets inne-

---

5. Att utvärdera tvärvetenskap – reflektioner utifrån Högskoleverkets utvärderingar 2001–2005. Rapporten publiceras under 2007.

håll, utan som ett sätt att rå på en svag ekonomi. Trots bedömarnas uppmuntran av tvärvetenskap för de fram vikten av en tydlig ämneskärna, en progression i ämnet och forskningsanknytning. Det leder till ett dilemma som inte är lättlost.

Nu när sexårsperioden är slut kan konstateras att tvärvetenskaplighet inte är en bra grund för indelning av utvärderingarna. I den nya sexårsplanen är därför till exempel Linköpings universitets tema-utbildningar insorterade under liknande ämnen vid andra lärosäten. I och med Bolognaprocessen och den nya examensordningens begrepp ”huvudsakligt område” istället för huvudämne kommer kanske kartan över ämnen att ritas om. Även frågorna om ämnesidentitet, progression i ett ämne och forskningsanknytning kan komma att se annorlunda ut i en examensordning som kräver angivande av lärandemål och nivåbestämning av varje enskild kurs.

Konstnärliga utbildningar

Under 2006 har samtliga konstnärliga utbildningar som leder fram till en konstnärlig kandidatexamen och magisterexamen utvärderats. Utvärderingen har samordnats för att skapa ett underlag för prövning av utbildningarna för de nya konstnärliga examina som gäller från den 1 juli 2007.

De konstnärliga utbildningarna har nästan undantagslöst ett högt söktryck. När det gäller skådespelarutbildningen är det till exempel mellan 50 och 110 sökande per plats, och ännu fler till vissa utbildningar i fri konst. Studenterna antas normalt på grundval av arbetsprover eller antagningsprov och intervjuer, vilket ställer stora krav på antagningsprocessen. I många fall har de vid ansökningen redan ett eller ofta två års postgymnasiala studier vid förberedande utbildning bakom sig. Många ansöker också flera gånger.

De konstnärliga utbildningarna har de högsta ersättningarna inom den högre utbildningen. Bedömargrupperna finner att undervisningen i stor utsträckning motsvarar högt ställda krav. Undervisningsmängden är hög, men varierar mellan teaterutbildningarnas ibland 40 timmar per vecka och vissa musikerutbildningar som erbjuder betydligt mindre. Lärarkompetensen är hög, studenterna är i hög grad nöjda och de infrastrukturella förutsättningarna är goda.

Även om utbildningarna karakteriseras av hög kvalitet återfinns vissa gemensamma brister. Det gäller framför allt dokumentationen av studenternas progression. Undervisningen är i stor utsträckning individuell, varje

student följs ofta genom utbildningarna av en eller flera olika handledare. Det saknas emellertid påfallande ofta skriftlig dokumentation av studenternas utveckling. Inte heller de lärarmöten som behandlar studenternas utveckling finns alltid dokumenterade, något som kan göra det svårt att ge en bild av studentens utveckling under utbildningen, framför allt vid lärarbyten eller byte av handledare.

De individuella kontakterna och den ofta informella strukturen gör att studenterna för det mesta har goda möjligheter att påverka sin egen situation. Det kan emellertid också finnas problem med att framföra kritik i en tät utbildningssituation. Det är därför viktigt att rutiner och former för utvärdering och studentinflytande utvecklas, inte minst i den kultur av mästare – lärling som finns inom de konstnärliga utbildningarna och som underförstår ett ojämnt förhållande.

Det finns, som nämnts, generellt en hög lärarkompetens. Lärarna, som i allmänhet är praktiserande konstutövare, har i allmänhet visstidsförordnanden och många arbetar på deltid. Detta innebär fördelar. För lärosätena medför det specialkompetens och nätverk. För lärarna innebär det att de kan växla mellan yrkesutövning och undervisning. Möjligheterna till kompetensutveckling inom ramen för anställningarna är emellertid begränsade, och motsvarar på inget sätt de förhållanden som gäller i andra länder.

Det pågår en intensiv diskussion kring konstnärlig forskning både i Sverige och internationellt. På svenska konsthögskolor finns forskningsinriktat konstnärligt utvecklingsarbete och forskningsorienterade kurser utan att de för den skull är formaliserade eller institutionaliserade i forskarutbildning. Från statligt håll har man i Sverige ännu inte lyckats komma fram till en definition av konstnärlig forskning på konsthögskolor. I stället har Lunds och Göteborgs universitet på eget initiativ och med uppbyggande av betydande resurser inrättat konstnärlig forskarutbildning som leder till filosofie doktorsexamen. Göteborgs universitet har dessutom inrättat en konstnärlig fakultet. Fakulteten driver för närvarande även de flesta konstnärliga forskningsprojekt förlagda till lärosäten, finansierade av bland annat Vetenskapsrådet.

De högskolor som ingår i universitet har störst möjligheter att bedriva forskarutbildning, medan de fristående skolorna inte har egen examensrätt annat än genom samarbete med universitet nationellt eller internationellt.

De första disputationerna ägde rum i Malmö (Lunds universitet) 2006 och i Göteborg sker flera disputationer de kommande åren. Lärosätena

bör tydligare betona den konstnärliga forskningens särart och definiera relationen mellan gestaltning och vetenskap.

I motsats till vad fallet var i övriga Sverige kvarstod de konstnärliga utbildningarna i Stockholm vid högskolereformen 1977 inom ramen för egna högskolor utan rätt att utfärda examina på högre nivå än motsvarande kandidatexamen. I övriga landet, till skillnad från i Stockholm, kom de att ingå i en högskola eller ett universitet, vilket kom att innebära att man där kunde utnyttja detta lärosätes examensrätt för att inrätta högre examina inklusive doktorsexamen.

Mot bakgrund av ovanstående skulle en sammanhållen konstnärlig högskola i Stockholm med examensrätt på forskarutbildningsnivå kunna vara en lösning på flera problem.

Lärarytbildningen – några särskilda studier

År 2005 publicerades Högskoleverkets utvärdering av landets lärarytbildningar. Utbildningarna fick mycket kritik och ledde bland annat till beslut om en förnyad utvärdering om två år och ett antal studier där lärarytbildningen jämfördes med andra utbildningar. De tre studierna rör examinationsformer, kvaliteten på examensarbeten samt forskningsanknytning. I utvärderingen av lärarytbildningen ingick även lärarytbildning på distans men den synliggjordes inte särskilt. Därför beslutade Högskoleverket att titta närmare på denna och samtidigt utveckla metoder för att utvärdera utbildning på distans. Hur lärosätena hanterar det särskilda organet och hur de garanterar att vissa centrala moment ingår i lärarytbildningen är ytterligare uppföljningar som Högskoleverket genomfört.

Examinationsformer

Högskoleverkets utvärdering av lärarytbildningen visade att närmare hälften av dem som påbörjade lärarytbildningen 2001 menade att de inte fått undervisning i prov- och kunskapsbedömning. Utvärderingen visade också att kravnivån uppfattades vara låg och att examinationen i många fall var utformad så att studenterna alltför enkelt kunde passera. Formerna för examination var alltså ett område som pekades ut som viktigt. I studien *Examination med kvalitet – en undersökning av examinationsförfarandet vid några svenska högskolor*, granskas examination och examinationsprocess vid fyra utbildningar. Dessa är läkar-, psykolog-, civilingenjörs- och lärarytprogrammen. Studien bygger på analys av examinationsuppgifter och av data från tentamensresultat samt på intervjuer med lärare och studenter.

De fyra utbildningsprogrammen skiljer sig åt vad gäller examinationsformerna. Inom läkarprogrammet dominerar skriftliga tentamina, inom lärarprogrammet dominerar hemtentamina eller motsvarande. Psykologprogrammen uppvisar en blandning av de båda examinationsformerna och civilingenjörsprogrammet har huvudsakligen traditionella tentamina med inslag av ”duggor”.

Forskarna bakom studien föreslår att olika typer av kunskaper examineras på olika sätt som en väg att förbättra examinationens kvalitet. Faktakunskaper, begrepp och teorier examineras genom skriftliga individuella prov där mätsäkerheten är stor. Kunskaper som handlar om förståelse, färdigheter och tillämpning examineras med olika typer av uppgifter, övningar och självständiga arbeten. Författarna tänker sig en examination i två steg där den första typen är en förutsättning för den andra. En genomgång av nuvarande examinationsformer visar att civilingenjörsprogrammet domineras av den första kategorien av kunskapsprövning, medan lärarprogrammet framför allt hör hemma i den andra. Inom läkarprogrammet finns båda typerna men examinationen är i stor utsträckning enligt den första typen. Psykologprogrammet uppvisar störst variation. Forskarna rekommenderar också olika tekniker för att förbättra mätsäkerheten.

I utvärderingen av lärarutbildningen konstaterades att studenterna behövde ingående kunskaper om bedömning och betygsättning. Rapportförfattarna menar att även högskolans lärare behöver sådan kunskap. Författarna betonar också betydelsen av en vidgad syn på examinationens roll i inlärningsprocessen.

Examensarbetet

Examensarbetet identifierades som ett annat problemområde. Det framhölls bland annat att examensarbetets roll huvudsakligen tycks vara att ge metodkunskaper snarare än utveckla ”nyfikenhet och en sökande attityd, ett disciplinerat problemformulerande och ett systematiskt utforskande”. Det nämndes också att handledarkapaciteten föreföll vara otillräcklig. De många uppsatserna kräver både stor kapacitet och hög vetenskaplig kompetens hos handledare och examinatore. Det påpekades dock att det förekom ett intensivt arbete med att skaffa kvalificerade handledare.

För att ge en mer ingående bild i ett jämförande perspektiv genomfördes under 2006 en studie av uppsatser (examensarbeten) på C-nivå inom lärarprogrammet och sjuksköterskeprogrammet, samt av C-uppsatser i företagsekonomi och psykologi. Studien, *Examensarbetet inom den nya lärarutbildningen*, omfattar sammanlagt 206 uppsatser samt ytterligare material

(utbildningsplaner, kursplaner, studiehandledningar, betygs-kriterier samt information om handledares och examinatorers kompetens, uppsatsernas betyg och författarnas antal).

Det kan konstateras att ansträngningarna att rekrytera kvalificerade handledare och examinatorer har givit resultat. I undersökningen framkommer att inom lärarutbildningen är många av examinatorerna, och inte mindre än nio av tio handledare, idag disputerade.

Expertgranskningen visar att lärarstudenterna i jämförelse med sjuk-sköterske- och psykologstudenterna huvudsakligen använder sig av kvalitativ metod, framför allt intervjuer, och att tabeller och sammanfattande figurer sällan förekommer. Litteraturförteckningarna innehåller i stor utsträckning sekundärlitteratur, oftast på svenska. Dock konstateras att den språkliga utformningen och dispositionen i huvudsak är acceptabel och att problemvalet är relevant.

Experterna har betygsatt uppsatserna och deras omdömen är i ett antal fall både högre och lägre än de som givits i utbildningen. Helhetsresultatet av betygsättningen är att endast två av de 106 uppsatserna inom lärarutbildningen bedömdes som icke godkända, men nästan 30 procent ansågs som med tvekan godkända. Den huvudsakliga kritiken rör brister i teoriansknytning, liksom kritisk granskning och självständigt ställningstagande.

Studiens slutsatser är att flera åtgärder har vidtagits sedan 2005 års utvärdering för att åstadkomma bättre uppsatser och förbättra förhållandena för skribenterna. Men insikt om forskningsmetod och teori behöver utvecklas ytterligare, liksom den direkta kontakten med vetenskapliga texter och pågående forskning inom området.

Forskningsanknytning

Målen i högskolelagen säger att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och verksamheten bedrivs så att det finns ett nära samband mellan forskning och utbildning. Ämnes- och programutvärderingarna har också visat att lärosätena uppfattar att det är angeläget att forskningsanknyta utbildningen.

Den nya lärarutbildningen fick även stark kritik för bristande forskningsanknytning. I anslutning till utvärderingen initierade Högskoleverket en studie, *Utbildning på vetenskaplig grund – röster från fältet*, om forskningsanknytning, där ämnena företagsekonomi, psykologi, historia, kemi samt lärar- och sjuksköterskeprogrammen ingår.

Resultaten förstärker intrycket av betydelsen av forskningsanknytning. Argumenten handlar dels om att förmedla forskningens aktuella kunskap, dels om att bibringa studenterna ett kritiskt tänkande, problemlösningsförmåga och andra färdigheter som utmärker ett vetenskapligt förhållningssätt. Vikten av en vetenskapligt grundad undervisning gäller oavsett ämne, lärosäte eller om lärarna själva är forskarutbildade.

Studenterna ger en mer splittrad bild av forskningsanknytningens betydelse. Många menar att forskning är en viktig verksamhet i samhället och uppskattar också att få kontakt med forskning och forskare. Samtidigt känner många inte till institutionens forskning eller om lärarna är disputerade. Studenterna har heller ingen tydlig uppfattning om forskningens betydelse för den egna utbildningen, det vill säga kopplingen mellan vetenskap och undervisning.

Den främsta svårigheten med att upprätthålla forskningsanknytning i grundutbildningen, menar lärare och utbildningsansvariga, har att göra med bristande ekonomiska och personella resurser. Andra problem med att arbeta forskningsanknutet hänger samman med studenternas intresse och förkunskaper.

Studien visar vidare på en tydlig skillnad mellan forskningsanknytning av lärarutbildningen respektive sjuksköterskeutbildningen. I sjuksköterskeutbildningen har man i hög grad lyckats lösa frågan om undervisningens vetenskapliga förankring genom att introducera det gemensamma ämnet omvårdnadsvetenskap, vilket utgör den självklara forskningsanknytningen i stora delar av utbildningen. Någon motsvarande strategi har inte utvecklats inom lärarutbildningen. Forskningsområdet utbildningsvetenskap har dock under senare år vuxit fram som en möjlighet att forskningsanknyta lärarutbildningen.

Ett antal förslag ges i rapporten om hur forskningsanknytningen kan stärkas. Vissa av dessa kräver att högskolans resurser förstärks, inte minst för att öka andelen disputerade och aktivt forskande lärare.

Läroarbete på distans

Utvärderingen av läroarbete på distans visade att läroarbetsprogram per distans gavs vid 12 av 26 lärosäten. I utvärderingen fanns inte möjlighet att särskilt uppmärksamma den distansbaserade utbildningen. Högskoleverket har därför genomfört en särskild metodstudie om just

lärarutbildning på distans.⁶ Studien omfattar endast fullständiga lärarutbildningsprogram, inte kortare kurser. Det som står i fokus är utbildning i distansform, inte kvaliteten i själva utbildningsprogrammet.

En första kartläggning visade att under 2006 fanns det kortare lärarutbildningsprogrammet (för studenter med ämnesbehörighet) i distansform vid nio lärosäten och det långa vid åtta. I metodstudien har en webbenkät genomförts riktad till landets lärarstudenter som läste på distans. Även särskilda hearings har hållits med studenter respektive företrädare för lärosäten.

Det finns vissa skillnader mellan campusförlagd utbildning och distansutbildning som särskilt bör uppmärksammas vid en kvalitetsgranskning. Det är till exempel självstudieperioden. Den huvudsakliga inläringen sker under perioder då studenterna arbetar själva med sina studier. Detta påverkar utbildningens uppläggning och lärarens arbete. De lärarledda samlingarna får ett annat innehåll än en traditionell föreläsning och lärarens uppgift blir handledarens under perioder av självstudier. Detta gör att förutsättningarna för studenternas självstudier blir avgörande för kvaliteten i distansutbildningen. Särskilt viktigt är planeringen och struktureringen av utbildningen, interaktionen mellan studenter och mellan lärare/handledare och studenter, teknikval, teknikanvändning, infrastruktur och organisatoriska förutsättningar, lärarresurs och lärarkompetens samt målgruppsanpassning.

Uppföljning av vissa centrala moment i den nya lärarutbildningen

Utvärderingen av den nya lärarutbildningen resulterade vidare i att Högskoleverket fattade beslut om att inom ett år följa upp hur lärosätena garanterar att gemensamma centrala kunskapsområden som läs- och skrivutveckling, prov, betyg, bedömning och utvärdering behandlas i lärarutbildningen. Efter det att lärosätena anmodats att inkomma med en redogörelse, har en sammanställning av svaren gjorts.

Av beskrivningarna, som ofta omfattar hela utbildningen, framgår att det generellt är vanligare att utbildning ges inom prov och bedömning än inom läs- och skrivutveckling. I några fall är beskrivningarna mer knapphändiga och det kan vara svårt att avgöra hur relevant beskrivningen av framtida förändringar faktiskt är.

---

6. Rapporten Att läsa lärarutbildning på distans. Utvärdering av lärarutbildningsprogram som ges på distans 2005–2006, publiceras under 2007.

De flesta lärosäten tycks ha vidtagit någon form av större eller mindre förändring med anledning av Högskoleverkets påpekanden. Det handlar om omarbetade mål/kursplaner, införande av nya kurser eller moment framför allt i läs- och skrivinlärning samt matematik i många fall. Alternativt införs nya moment som tar upp betydelsen av läs- och skrivinlärning. I vissa fall ges kurser i läs- och skrivinlärning som obligatoriska specialkurser.

Växjö universitet är exempel på ett lärosäte som har gjort genomgripande förändringar. Högskolan Dalarna genomför också en omfattande revidering i tre steg, där den mest omfattande sker inför höstterminen 2007. Högskolan Väst har reviderat hela det allmänna utbildningsområdet, men påfallande lite innehåll har tillförts om läs- och skrivutveckling. Högskolan i Jönköping har visserligen redovisat en omfattande handlingsplan, men redogörelsen för vidtagna förändringar är vag. Bilden av Malmö högskola, som skiljer sig väsentligt från andra lärarutbildningars organisation, är inte helt lätt att överblicka. Redogörelsen andas dock inspiration inför vidare förnyelse och kvalitetssäkring av utbildningen på olika sätt.

Lärosätenas beskrivningar kommer att ingå i det underlag som tas fram inför platsbesöken i den förnyade utvärdering av lärarutbildningen som påbörjas under året. Då kommer det att visa sig vilka genomslag förändringarna har fått.

Fem studier om lärarutbildningen – en uppsummering

Fem studier har genomförts i anslutning till lärarutvärderingen. En sjätte studie, som belyser hur det särskilda organet hanteras av lärosätena, pågår. Studien om examinationsformer utmynnade i förslag om att förbättra examinationens kvalitet genom att examinera olika typer av kunskaper på olika sätt. När det gäller examensarbetet lyfte forskarna fram att forskningsmetod och teori behöver utvecklas, liksom den direkta kontakten med vetenskapliga texter och pågående forskning inom området. Förslag om att knyta närmare an till forskningsområdet utbildningsvetenskap gavs som ett exempel på hur forskningsanknytningen kan förbättras.

För lärarutbildning på distans gäller att förutsättningarna för studenternas självstudier måste vara goda för att resultera i god utbildningskvalitet. Slutligen visade uppföljningen av hur lärosätena garanterar att vissa centrala moment ingår i den nya lärarutbildningen att de flesta lärosäten har vidtagit någon form av större eller mindre förbättring med anledning av Högskoleverkets påpekanden.

Den förnyade utvärdering som påbörjats kommer att ge besked om hur resultaten från såväl den tidigare utvärderingen som ovan nämna studier har tagits om hand av lärosätena.

Del 2: Kvalitetsgranskningar åren 2001–2006

År 2000 fick Högskoleverket regeringens uppdrag att under sex år utvärdera all högskoleutbildning som leder fram till en generell examen eller en yrkesexamen.⁷ Det innebar en väsentlig utökning av omfattningen på det tidigare utvärderingsuppdraget, som nu skulle bli heltäckande och periodiskt återkommande i sexårscykler. Utbildningens kvalitet och kvalitetsarbetets resultat skulle sättas i fokus för det fortsatta utvärderingsarbetet. Examensrätterna i alla utbildningar skulle prövas. Samtidigt skulle prövningarna av examensrätt efter ansökan fortsätta som tidigare. I propositionen aviserade regeringen att den skulle återkomma till riksdagen med förslag som tydliggjorde hur omprövning av examenstillstånd skulle kunna ske. Detta som ett led i att klargöra Högskoleverkets sanktionsmöjlighet, det vill säga att ifrågasätta rätten att utfärda examen för de utbildningar som inte uppfyller kvalitetskraven.

Studentinflytandet var en annan del av propositionen. Ökat formellt studentinflytande och obligatoriska kursvärderingar fördes fram som viktiga komponenter för hur ökad kvalitet i utbildningen skulle uppnås. Regeringen underströk vikten av ökat studentinflytande genom att föreslå förändringar i högskoleförordningen. Jämställdhet och mångfald var andra exempel på sådant som lärosätena förutsattes arbeta med för att höja kvaliteten i verksamheten.

Samtliga förslag i propositionen antogs av riksdagen och den första utvärderingscykeln påbörjades år 2001.

Den gångna sexårsperioden har Högskoleverket genomfört ett omfattande arbete som sammanfattas i det följande. Till utvärderingsresultaten har även fogats resultat från andra typer av utvärderingar som genomförts under samma tid på Högskoleverket.

Hur har då Högskoleverket hanterat uppdraget? Hur har verket svarat mot de förväntningar som ställdes. Vilka resultat och effekter har utvärderingarna lett till? Vilka erfarenheter har gjorts och hur har de påverkat utvärderingarnas genomförande?

---

7. Regeringens proposition 1999/2000:28, Studentinflytande och kvalitetsutveckling i högskolan.

I det följande summeras de sex åren. Tonvikten ligger på ämnes- och programutvärderingarna, men även Högskoleverkets övriga granskningar av högskolans kvalitet belyses.

En sammanfattande bild av Högskoleverkets kvalitetsgranskningar

Kvalitetsarbetsbedömningar

Först görs här en kort utveckling som bakgrund till varför kvalitetsarbetsbedömningarna på lärosätetsnivå hanterades på det sätt som gjordes under sexårsperioden.

Kanslersämbetet tillkom 1993 och hade som utvärderingsuppdrag att ta fram och implementera ett kvalitetsgranskningssystem som anknöt till den internationella utvecklingen på området och samtidigt tog hänsyn till lärosätenas ökade autonomi. Den ansats som valdes innebar att granskningen inriktades på lärosätenas kvalitetsarbete (så kallad quality audit). Under deviserna ”granska för att främja” och ”kvalitet är en resa och inte en destination” var föremålet för utvärderingen de enskilda lärosätenas strategier, mål, angreppssätt, planer, system, metoder och den organisation som de utnyttjar för att säkra och utveckla kvaliteten i sin samlade verksamhet.

Kvalitetsarbetsgranskningarna rönt en hel del uppmärksamhet även utanför den svenska högskolevärlden. Men de blev också med tiden föremål för en hel del inhemsk kritik, då de ansågs alltför ”mjuka” eller ”snälla”. Liknande omdömen fälldes om den uppföljning som genomfördes av universitetskanslern ett år efter avslutad utvärdering. Kritiker av kvalitetsarbetsgranskningarna menade att de varken fångade kvaliteten i verksamheten eller kunde ge studenterna information om utbildningens kvalitet. Det senare hade med tiden blivit en alltmer betydelsefull fråga inom Europasamarbetet där syftet bland annat var att underlätta den fria rörligheten för studerande och arbetstagare. EU:s rättsregler, särskilt de generella direktiven om ömsesidigt erkännande av examensbevis, bygger på att det finns en ömsesidig respekt och ett förtroende för kvaliteten i medlemsländernas utbildningssystem. Behovet av periodiskt återkommande kvalitetsgranskningar kan ses mot den bakgrunden. EU:s ministerråd utfärdade också en rekommendation om europeiskt samarbete kring kvalitetssäkring av den högre utbildningen.

Så här i efterhand kan konstateras att ”mjukstarten” med tonvikt på kvalitetsarbetsgranskningarna förmodligen var en rimlig ansats vid den tiden, mot bakgrund av att 1993 års reform innebar något av en ”kulturrevolution” för lärosätena. Det var i det läget viktigt att tillämpa en utvärderingsansats som lärosätena kunde acceptera. Men svagheten med granskningarna framstod tydligt i och med de ökade kraven på att få information om utbildningarnas kvalitet. Som svar på frågan om det nya resurstilldelningssystemet bidrog till att kvaliteten i utbildningen urholkades, hade kvalitetsarbetsgranskningarna inte mycket att säga. Styrkan med granskningarna var att de bidrog till ökad medvetenhet om kvalitetsfrågornas betydelse på både den lokala, nationella och internationella nivån.

Kvalitetsarbetsgranskningarna på lärosätetsnivå tonas ner

Förutsättningarna för kvalitetsarbetsgranskningarnas fortsatta framtid ändrades med bytet av universitetskansler vid Högskoleverket den 1 januari 1999. En andra omgång kvalitetsarbetsgranskningar slutfördes enligt ett tidigare fattat beslut, men med regeringens goda minne fick denna form av granskningar därefter vila under resterande del av sexårsperioden. Motivet till beslutet att avstå från kvalitetsarbetsgranskningarna under denna period var att resultaten från bedömningarna tydligt visade att ytterligare en omgång i samma form inte skulle vara fruktbar.

Tabellen nedan omfattar enbart de kvalitetsarbetsgranskningar som genomförts under de gångna sex åren.

Antal kvalitetsarbetsbedömningar/antal granskade lärosäten per år⁸

År	Antal kvalitetsarbetsbedömningar*	Antal granskade lärosäten
2001	7	13
2002	9	14
2003	3	3
2004	0	0
2005	0	0
2006	1**	1
Totalt	20	31

* Avser förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet. Vissa bedömningar omfattade endast ett lärosäte, andra omfattade fler lärosäten.

** Avser en pilotstudie av kvalitetsarbetet vid Södertörns högskola enligt den modell för lärosätesbedömningar som börjar 2007.

8. Tabellen anger det år då rapporterna publicerades, utom för år 2006 där bedömningen fortfarande pågår.

Temautvärderingar

Ett par år innan sexårscykeln med ämnes- och programutvärderingar påbörjades uppstod en kort men intensiv rankingdebatt i anslutning till den ranking som, den nu nedlagda tidningen, Moderna Tider genomförde år 1999. "Stockholms universitet är bäst i landet" löd slutsatsen av undersökningen, som väckte heta känslor i högskolevärlden och en massiv kritik riktades mot den bristfälliga utvärderingsmetoden. Trots att tidningen hade haft mycket svårt att få fram uppgifter om utbildningarnas varierande innehåll, och att enbart ett tjugotal större ämnen inom humaniora och samhällsvetenskap ingick i undersökningen, drogs alltför långtgående slutsatser för hela universitetet.

I anslutning till rankingdebatten startade Högskoleverket temautvärderingarna. Dessa fokuserar på vissa kvalitetsaspekter och hur väl lärosätet arbetar med dessa, till exempel jämställdhet och studentinflytande. Experter inom området utser vilka lärosäten som bedöms ha det bästa arbetet. En liten utmärkelse har kopplats till utnämningen, vilket förstärker det klart uttalade utvecklingssyftet med dessa utvärderingar. I anslutning till utvärderingsrapporten publiceras en antologi med goda exempel. Temautvärderingen följs upp tre år senare.

En poäng med temautvärderingarna är att vissa jämförelser kan göras mellan lärosäten. Temautvärderingarna väckte ett visst motstånd när de introducerades, ett motstånd som hade sin grund i att peka ut "vinnare". Samtidigt fanns det också lärosäten som anammade detta inslag, som man menade gick mer i linje med ett excellenstänkande. Efter ett antal genomförda temautvärderingar har motståndet ebbat ut. Rektorerne för de lärosäten som har utmärkt sig på ett positivt sätt, har kommit till Högskoleverket för att ta emot det enkla diplom, som också finns uppsatt på lärosätet.

De kvalitetsaspekter som har fokuserats i temautvärderingarna rör jämställdhet, studentinflytande, social och etnisk mångfald, samverkan, internationalisering samt studievägledning, karriärvägledning och studenthälsovård. Dessutom har ytterligare tre tematiska studier slutförts i anslutning till utvärderingen av lärarutbildningen, nämligen examination, examensarbetet och forskningsanknytning. En uppföljning av temautvärderingarna av jämställdhet, studentinflytande samt social och etnisk mångfald har genomförts. Uppföljningar av utvärderingarna av internationalisering och samverkan pågår.

Antal temautvärderingar och uppföljningar/antal granskade lärosäten per år⁹

År	Antal temautvärderingar och uppföljningar	Antal granskade lärosäten
2001	0	0
2002	0	0
2003	1*	39
2004	1**	39
2005	1***	39
2006	4****	55
Totalt	7	172

* Avser en uppföljning av Högskoleverkets temautvärdering av lärosätens arbete med jämställdhet, studentinflytande samt social och etnisk mångfald.

** Avser temautvärdering om samverkan.

*** Avser temautvärdering om internationalisering.

**** Avser tematiska studier om examinationsformer, examensarbeten och forskningsanknytning samt temautvärdering om stöd till studenter.

Utvärderingar som ger utmärkelser

I den första temautvärderingen år 2000 riktades intresset mot kvalitetsaspekterna jämställdhet, studentinflytande samt social och etnisk mångfald. En uppföljning skedde år 2003.¹⁰

Två temautvärderingar har fokuserat på aspekterna internationalisering och samverkan.¹¹ Vad arbetar lärosätena med, i vilken omfattning och vad har man uppnått, var frågor som besvarades i utvärderingen om internationalisering. I utvärderingen av hur lärosätena arbetar med samverkan delades samverkan in i tre områden, nämligen utveckling av demokratin, kunskapsutveckling och tillväxt samt bättre utbildning.

I en nyligen avslutad temautvärdering riktas fokus på hur lärosätena arbetar med studievägledning, karriärvägledning och studenthälsovård.¹² Även om dessa verksamheter fungerar i huvudsak bra och utförs av många

---

9. Tabellen anger det år då rapporten publicerades, utom för temautvärderingen om stöd till studenter som genomfördes 2006 och publiceras 2007.

10. Lärosätens arbete med jämställdhet, studentinflytande samt social och etnisk mångfald (2000) samt Lärosätens arbete med jämställdhet, studentinflytande samt social och etnisk mångfald – en uppföljning av Högskoleverkets utvärdering 1999/2000 (2003). Goda exempel. Hur universitet och högskolor kan arbeta med jämställdhet, studentinflytande samt social och etnisk mångfald (2000).

11. Högskolan samverkar (2005) samt En gränslös högskola. Om internationalisering i grund- och forskarutbildningen (2005). Högskolan samverkar: goda exempel (2005). Goda exempel på internationalisering (2005).

12. Studier – karriär – hälsa. En utvärdering av högskolornas arbete med studievägledning, karriärvägledning och studenthälsovård (2007). En rapport med goda exempel kommer att publiceras under 2007.

kompetenta och engagerade personer, ger bedömarna ett antal förslag på hur verksamheterna kan vidareutvecklas.

I uppföljningen av utvärderingarna av jämställdhet, studentinflytande samt social och etnisk mångfald var positionerna efter tre år framflyttade, särskilt när det gäller aspekten social och etnisk mångfald. Kanske mest glädjande är, skrev bedömarna, att de konstnärliga högskolorna har gjort betydande ansträngningar för att finna nya sätt att främja social och etnisk mångfald bland studenter och personal sedan utvärderingen.

Det visade sig vidare att många av dem som fått mycket goda omdömen i den första utvärderingen, nu fick se sig passerade av andra lärosäten.

Temautvärderingar – mest framgångsrika lärosäten

Kvalitetsaspekt	Utvärderingen Lärosäte	Uppföljningen Lärosäte
Jämställdhet	Linköpings universitet, Umeå universitet	Linköping befäster sin ställning, Umeå går tillbaka något
Studentinflytande	Linköpings universitet, Lunds universitet	Lund fortfarande främst
Social och etnisk mångfald	Malmö högskola, Södertörns högskola	Karolinska institutet, Malmö högskola
Samverkan (utveckling av demokratin)	Göteborgs universitet, Högskolan Väst, Mälardalens högskola	Pågår
Samverkan (kunskapsutveckling och tillväxt)	Chalmers, Linköpings universitet, Blekinge tekniska högskola	Pågår
Samverkan (bättre utbildning)	Linköpings universitet, Mälardalens högskola	Pågår
Internationalisering	Uppsala universitet	Pågår
Studievägledning, karriärvägledning och studenthälsövård	Linköpings universitet bäst, Lunds universitet, Göteborgs universitet, Umeå universitet, Kungl. Tekniska högskolan, Högskolan i Halmstad på delad andra plats	

Danshögskolan fick som enda konstnärlig högskola omnämning för arbetet med jämställdhet och studentinflytande år 2000. Danshögskolan stärkte sin ställning i uppföljningen.

Examensrättsprövningar

Idag har ackreditering av utbildningar runt om i Europa blivit en allt vanligare form av utvärdering för att säkra att utbildningen uppfyller vissa kvalitetskrav. De svenska examensrättsprövningarna, som är en form av ackreditering, kan i stor utsträckning relateras till magisterexamens införande i examenssystemet 1993. Ett beslut fattades som innebar att universiteten, men inte högskolorna, fick generell examensrätt. Regeringen uttryckte med det beslutet tvivel på att högskolor generellt hade tillräckliga förut-

sättningar att ge den ämnesfördjupade och kvalificerade magisterutbildningen. Ett ansökningsförfarande infördes, där den ansökande högskolan i prövningens form avkrävdes ett slags ”kvalitetsbevis”.

I en examensrättsprövning bedöms kvaliteten i lärosätets förutsättningar för att ge en viss examen, en generell examen eller en yrkesexamen, eller för att examinera inom ett helt vetenskapsområde. Kvalitetsaspekterna har beaktat studentperspektivet med utgångspunkt från att studenten har rättmätiga krav på lärosätet, som måste kunna erbjuda en viss stabilitet och ta ansvar för det långsiktiga åtagande som det innebär att inrätta nya examina. Förslag om bifall eller avslag ges av de externa bedömarna. Examensrättsprövningarna handlar om kvalitetskontroll, där Högskoleverket förvissas sig om att vissa krav är uppfyllda innan den sökta examensrätten kan erhållas. Tidigare följdes alla examensrätter upp efter tre år. Numera görs uppföljningarna inom ramen för ämnes- och programutvärderingarna.

Prövningarna utvidgades så småningom till att även gälla högskolors rätt att examinera på forskarutbildningen inom ett eller flera vetenskapsområden. Målet för den ansökande högskolan var att så småningom få regeringens erkännande som universitet.

Resultatet av en prövning utmynnar i förslag till bifall eller avslag och är på så vis tydligt som beslutsunderlag. Sedan är det en annan sak att regeringen, där den har beslutsrätt, i ett par fall har fattat ett annat beslut än det som föreslagits i beslutsunderlaget. Det första fallet gäller universitetsprövningen år 1998 av Karlstad, Örebro, Växjö och Mitthögskolan, då det endast var Karlstad som uppfyllde kvalitetskraven enligt bedömarna och Högskoleverket, men regeringen gav alla utom Mitthögskolan universitetsstatus. Det andra fallet handlar om de förnyade och täta prövningarna av Mitthögskolan, som så småningom blev universitet trots att kvalitetskraven även i den sista prövningen inte var helt uppfyllda enligt bedömarna.

Kvalitetsdrivande effekt

Kritiska synpunkter på examensrättsprövningarna har framförts både från lärosätena och från omvärlden enbart i de fall när resultatet av prövningen har blivit negativt. Då kan det heta att experterna är felvalda eller att det brister i metoden. När det gäller vetenskapsområdesprövningarna har inte minst olika lokala politiska och andra intressenter haft kritiska synpunkter på bedömningar som fått ett negativt utfall.

Det står helt klart att prövningarna har haft en kvalitetsdrivande effekt. En annan positiv effekt är att omvärlden har fått kunskap om de många goda utbildningsmiljöer som finns på högskolor även utan forskarutbildning. En annan effekt har visat sig genom vetenskapsområdesprövningarna. Den högskola som har ambition att utveckla sig kan, inom ramen för det rådande resurstilldelningssystemet, endast tilldelas särskilda resurser genom att få examinationsrätt för forskarutbildningen inom ett vetenskapsområde. Allt fler högskolor har också valt denna möjlighet. Regeringen prövar, av ekonomiska skäl, för närvarande inte några nya ansökningar.

Nedan visas antalet examensrättsprövningar fördelat på antal bifall och avslag. Som framgår har antalet prövningar minskat kraftigt under årens lopp, något som skulle blivit än tydligare om även åren före 2001 tagits med i tabellen. Under åren före 2001 var också avslagen betydligt fler.

Genomförda examensrättsprövningar och resultatet av prövningarna

Prövning av examenstillstånd	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Totalt
Statliga högskolor	57	28	13	15	10	7	130
varav resultatet blev bifall	49	25	12	13	7	6	112
varav resultatet blev avslag	8	3	1	2	3	1	18
Enskilda utbildningsanordnare	9	8	5	0	2	2	26
varav resultatet blev bifall	8	8	4	-	2	2	24
varav resultatet blev avslag	1	0	1	-	0	0	2
Summa prövningar	66	36	18	15	12	9	156

Speglar förändringar i examensordningen

Examensrättsprövningarna speglar förändringar i examensordningen. Före 2002 omfattade Högskoleverkets examensrättsprövningar framför allt magisterexamen med ämnesdjup inom olika ämnen. När Högskoleverket sedan öppnade upp för prövning för generell magisterexamensrätt minskade antalet prövningar av enskilda djupmagistrar drastiskt. Numera har samtliga statliga högskolor, utom specialhögskolorna, generell magisterexamensrätt. Prövningarna har därefter avsett främst olika yrkesexamina inom vårdområdet, till exempel specialistsjuksköterskeexamen och röntgensjuksköterskeexamen. Beslutet att ta bort social omsorgsexamen speglas i att antalet prövningar av socionomexamen har ökat. I och med införandet av den tvååriga masterexamen och civilekonomexamen ökar åter antalet examensrättsprövningar.

För de enskilda utbildningsanordnarna har prövningarna i nio fall avsett psykoterapeutexamen. Även tidigare, före 2001, har prövningar av psy-

koterapeutexamen vid enskilda utbildningsanordnare genomförts. Dessa prövningar resulterade i flera fall i avslag och påpekanden om diverse brister. Utbildningsanordnarna har sedan återkommit med förnyade ansökningar och då fått examensrätt. En examensrättsprövning är en prövning av att de kvalitativa förutsättningarna för att ge en utbildning finns. Den utvärdering av psykoterapeutexamen som genomförts under 2006 visar nu, några år senare, att framför allt de enskilda utbildningsanordnarna inte lever upp till de kvalitetskrav som kan ställas på en högskolemässig utbildning. Utvärderingen ifrågasätter examensrätten för psykoterapeutexamen för 14 utbildningsanordnare av 18. Detta visar på vikten av uppföljning och av att återkommande granska kvaliteten i högre utbildning.

Ämnes- och programutvärderingar

Till förberedelserna inför ämnes- och programutvärderingarna hörde att skapa en plan för vid vilken tidpunkt olika utbildningar skulle utvärderas under de sex åren. Med utgångspunkt i Statistiska centralbyråns indelning av forskningsämnen och en inventering av all utbildning som leder till en generell examen eller en yrkesexamen arbetades den så kallade sexårsplanen fram. Sexårsplanen förankrades med lärosätena inför starten av sexårsprogrammet och har sedan reviderats varje år inför kommande utvärderingar. Högskoleverket har där det varit rimligt tillmötesgått lärosätenas önskemål om revideringar av planen. Ett önskemål som framfördes särskilt var att utvärdera personal- och arbetslivsprogrammen, lokala program som egentligen inte ingår i uppdraget med ämnes- och programutvärderingar. En sådan utvärdering har också genomförts.

En av principerna bakom uppdelningarna på olika år var att åstadkomma en jämn fördelning av ämnen och vetenskapsområden. Vårdutbildningarna som var ganska nyligen utvärderade när sexårsperioden tog sin början, placerades därför sent i planen, nämligen först 2006. I och med att Linköpings universitets temautbildningar senarelades i ett särskilt block år 2006 öppnade det för att flera tvärvetenskapliga utbildningar vartefter fördes till det året. År 2006 har av dessa anledningar kommit att bli det mest omfattande utvärderingsåret av alla. Totalt har närmare 1700 granskningar genomförts under åren. I bilaga 1 redovisas antalet granskningar per utvärdering. Där framgår att det största antalet granskningar har rört grundutbildningar inom vård och medicin med 136 granskningar och utbildningar till högskoleingenjör med 100. Den minsta granskningen

har rört utbildningar som ges på endast ett lärosäte, till exempel facköversättning och fysisk planering.

Viktiga slutsatser har dragits av erfarenheterna från de gångna sex åren nu när en ny sexårsplan finns upprättad. En sådan erfarenhet är till exempel att inte utvärdera temautbildningarna för sig utan att sprida ut dem bland liknande ämnen. En annan är att hålla ihop högskoleingenjörs- och civilingenjörsutbildningarna. Ytterligare en är att ämnen inom samma vetenskapsområden är sammanförda i större utsträckning.

Kontroll, utveckling, information

Ämnes- och programutvärderingarna, examensrättsprövningarna och temautvärderingarna har svarat mot syftena kontroll, utveckling och information, om än med lite olika tyngdpunkter. Den utvärderingsansats som har tillämpats i ämnes- och programutvärderingarna är en internationellt vedertagen modell som består av tre faser a) en kritisk och reflekterande självvärdering, b) extern bedömning av en väl renommerad expertgrupp som inkluderar internationella bedömare och studenter c) uppföljning efter tre år. Studentperspektivet är viktigt i allt vad Högskoleverket gör och i utvärderingarna finns alltid studenter med som experter på lika villkor som övriga experter i bedömargruppen. I samtliga dessa utvärderingar har såväl utbildningens förutsättningar som dess process/genomförande och resultat belysts.

I ämnes- och programutvärderingarna är kontrollen av utbildningskvaliteten central. Kvaliteten har bedömts utifrån ett antal aspekter som är tolkning av högskolelag och -förordning. Dessa aspekter har tagits fram i samråd med företrädare för lärosätena, som också har kunnat göra vissa tillägg. Utbildningarna ska uppfylla en viss minimikvalitet. Var gränsen för denna bör sättas har föreslagits av de externa bedömarena. På basis härav har Högskoleverket senare fattat beslut om godkännande eller ifrågasättande av examensrätten. För att svara upp mot syftet om att ge blivande studenter information om utbildningarna har Högskoleverkets informationsavdelning bearbetat och anpassat innehållet i utvärderingarna till målgruppen. Informationen finns tillgänglig på webbplatsen studera.nu. Dessutom finns samtliga utvärderingsrapporter publicerade på Högskoleverkets webbplats.

Kontrollen av att minimikvaliteten upprätthålls, är förstås inte det enda målet. Utvärderingarnas syfte har också varit att bidra till förbättring/utveckling och i det sammanhanget har både självvärderingen och bedömarens råd om vad som kan förbättras haft sin givna plats.

Omprovning och förbättring

Med sexårsuppdraget följde ett krav på att tidigare givna examenstillstånd skulle omprövas. Det var någonting som förvånade universiteten, som sett sina tillstånd som mer eller mindre givna. Med omprovningarna blev sanktionsmöjligheten tydligare framskriven i högskolelagen. Denna sanktionsmöjlighet innebär att Högskoleverket kan utdela en ”varning” till det lärosäte där utbildningen uppvisar allvarliga kvalitetsbrister. Om bristerna inte är åtgärdade inom ett år, riskerar lärosätet ifråga att examensrätten återkallas. Kontrollen av att utbildningarna svarade upp mot en viss minimikvalitet blev härmed tydlig.

Denna sanktionsmöjlighet, som har använts i drygt tio procent av utbildningarna, har varit ett kraftfullt instrument. De förbättringar som har krävts, har i så gott som samtliga fall genomförts, vilket betyder att under hela sexårsperioden har endast en examensrätt, för en utbildning till högskoleingenjörsexamen, återkallats. Däremot framgår av de handlingsplaner som Högskoleverket har begärt in att tolv lärosäten har lagt ner sammanlagt fjorton utbildningar, fem forskar- och nio grundutbildningar, varav nio i språk. Av de fjorton utbildningarna har tre försetts med nya examensbenämningar, som bättre stämmer överens med innehållet i utbildningarna. Fler utbildningar kan vara nedlagda, men om de inte har ifrågasatts kommer de inte nödvändigtvis till Högskoleverkets kännedom.

Förutom denna påtagliga typ av förbättring är det framför allt en väl genomförd självvärdering, som omvittnat har bidragit till förbättring och utveckling. Det kan dock konstateras att alla självvärderingar inte har genomförts på ett sådant sätt att de fullt ut har kunnat fylla denna funktion. Det är i sig beklagligt, då en torftig självvärdering ger bedömnarna ett torftigt underlag och risken finns att också bedömningen blir torftigare än den annars skulle ha blivit. Med facit i hand skulle Högskoleverket kanske ha skickat tillbaka några fler självvärderingar till berört lärosäte med krav på en mer ingående komplettering.

Goda exempel på utbildningar

Vilket lärosäte är bäst? Den frågan har ställts till Högskoleverket många gånger under årens lopp, som varje gång svarat att frågan ställd på det sättet inte går att besvara. Däremot har Högskoleverket försökt hantera frågan genom att jämföra lärosäten i vissa avseenden i de temautvärderingar som redovisas i detalj ovan.

De flesta lärosäten har under sexårsperioden varit föremål för ett stort antal ämnes- och programutvärderingar, undantaget de mindre lärosäten

som saknar många utbildningar och de konstnärliga högskolorna. Stockholms universitet har exempelvis varit föremål för närmare sjuttioåtalet utvärderingar, Ersta Sköndal högskola två.

En iakttagelse som kan göras vid genomgången av utvärderingarna per utbildning, är att en del bedömargrupper har fällt väldigt få positiva omdömen i sina respektive utvärderingar, medan andra har varit mindre återhållsamma. Det har inte varit ett uttalat uppdrag för bedömarna att redovisa goda exempel. Detta gör att goda exempel uppmärksammas i vissa utvärderingsrapporter men inte i andra. Det hade dock varit fullt möjligt att på motsvarande sätt som de ifrågasatta utbildningarna identifieras även peka ut särskilt goda utbildningar. Klart är emellertid att vissa lärosäten sticker ut från mängden genom att ha fått mycket goda omdömen om ett flertal utbildningar. Det betyder inte att dessa utbildningar helt har undgått kritik. Bedömarna tycks ha resonerat som så att ingenting är så bra att det inte kan bli bättre. Ett erkännande kan också röra en viss del eller ett inslag i en utbildning. Samma utbildning kan för övrigt också ha fått goda omdömen på mer än ett lärosäte.

En annan iakttagelse är att de större universiteten i Stockholm, Uppsala, Göteborg, Lund, Linköping och Umeå generellt får goda omdömen för utbildningsmiljön som sådan. Förutsättningarna i form av ett brett utbildningsutbud, ett stort antal disputerade lärare och många som är forskningsaktiva, är i de flesta fall goda även om det varierar mellan lärosätena. Några exempel på utmärkta utbildningar finns också på högskolorna. Påpekas bör att omnämmandet gällde vid tiden för utvärderingarna och att förändringar kan ha skett sedan dess.

I bilaga 2 ges en sammanställning över exempel på goda utbildningar vid olika lärosäten.

Lärosäten och ifrågasättanden

Om en utbildning inte uppfyller kvalitetskraven kan Högskoleverket ifrågasätta examensrätten. Vid ett ifrågasättande får lärosätet ett år på sig att åtgärda bristerna. Åtgärderna ska visas i en handlingsplan. Om bristerna kvarstår drar Högskoleverket in examensrätten. Högskoleverket har ifrågasatt examensrätten i genomsnitt i drygt tio procent av de utvärderade utbildningarna. Antalet ifrågasättanden per år framgår av tabellen nedan. Fördelningen per lärosäte, ämne och examensnivå redovisas i bilaga 3. Noteras bör att dessa siffror inte kan användas för att göra en ranking av hela lärosäten, då samtliga utbildningar som har utvärderats inte ges på alla lärosäten.

Antal ifrågasättanden per år¹³

År	Antal ifrågasättanden grundutb	Antal ifrågasättanden forskarutb	Totalt antal ifrågasättanden	Totala antalet granskningar	Andel ifrågasättanden av totala antalet granskningar i %
2001	5	4	9	222	4,0
2002	38	0	38	264	14,4
2003	15	8	23	195	11,8
2004	9	3	12	339	3,5
2005	21	3	24	214	11,2
2006	68	3	71	437	16,2
Totalt	156	21	177	1 671	10,6

Antalet ifrågasättanden varierar över åren. År 2002 har en hög andel ifrågasättanden. Orsaken är de många ifrågasättandena i den stora utvärderingen av högskoleingenjörsutbildningen. År 2006 har högst andel ifrågasättanden. Det beror framför allt på de många varningarna för indragen examensrätt i utvärderingarna av vårdutbildningar respektive psykoterapeututbildningar.

Noteras kan att Stockholms universitet, undantaget fackuniversiteten, är det universitet som sammantaget har fått minst antal ifrågasättanden eller varningar, Uppsala universitet flest. Många ifrågasättanden när det gäller universiteten rör de så kallade små språken. Med små miljöer, få studenter, få lärare och otillräcklig finansiering har Högskoleverket under årens lopp ifrågasatt kvaliteten i flera av dessa utbildningar.¹⁴ Så gott som samtliga varningar vid Uppsala universitet rör till exempel språken.

Bland högskolorna utmärker sig Högskolan i Jönköping som har fått 15 varningar för indragen examensrätt. De förhållandevis många varningar som utdelats till Högskolan i Jönköping tycks, av utvärderingarna att döma, hänga samman med många enskilda ämnens anpassning till lärarutbildningarna, som generellt har problem med alltför få disputerade lärare och låga kravnivåer. De ämnen som ifrågasatts brottas med likartad problematik och har därmed inte ansetts uppfylla kvalitetskraven. Samtidigt ska man komma ihåg att det finns många lärosäten med lärarutbildningar som ändå lyckas upprätthålla nivån i enskilda ämnen.

Hur allvarliga är siffrorna ovan? De är allvarliga signaler på att kvaliteten är hotad, men varningarna har fungerat pådrivande och nödvändiga

13. Siffrorna bör tolkas med viss försiktighet, då de första årens granskningar och ifrågasättanden byggde på delvis andra indelningsgrunder. Antalet ifrågasättanden är korrekt för samtliga år, men andelen i förhållande till antalet granskningar kan vara något lägre.

14. Till de så kallade små språken hör i dessa bemärkelser alla språk utom engelska och nordiska språk.

förbättringar har vidtagits inom ett år. Slutsatsen i Högskoleverkets årliga avrapporteringar har därmed varit att svensk högre utbildningen generellt håller god kvalitet.

Till siffrorna ovan kan också läggas ett antal så kallade ”allvarliga anmärkningar”, som utdelades under de första årens utvärderingar. Dessa hade inte samma status som ett ifrågasättande, men lärosätena skulle inkomma med handlingsplaner för hur bristerna skulle åtgärdas. Begreppet ”allvarlig anmärkning” togs dock bort, då det visade sig att hanteringen blev oklar.

Vad säger kritiken?

På liknande sätt som frågan ställts om vilka lärosäten som är bäst, ställs också frågan om vilka lärosäten som är sämst. Inte heller den frågan går att besvara med utgångspunkt tagen i utvärderingsresultaten. I en mening kan man säga att de utbildningar som ifrågasätts är exempel på mindre goda utbildningar. Samtidigt finns det ett tämligen stort antal utbildningar som fått allvarlig kritik, även om den inte har lett till en varning för indragning av examensrätt. Nedan ges några exempel på vad kritiken har handlat om.

Den vanligaste kritiken är att utbildningsmiljöerna brister när det gäller den kritiska och kreativa miljön. Det rör sig då om brist på tillräcklig lärar-kompetens inom vissa områden eller en alltför liten eller splittrad miljö.

En annan vanlig kritik riktas mot forskningsanknytningen i den meningen att relationen mellan grundutbildning och forskning är oklar eller mindre bra. Det kan också handla om kurslitteratur som inte är tillräckligt vetenskaplig alternativt behöver uppdateras.

En tredje kritik tar fasta på progressionen i utbildningen som sägs komma för sent i utbildningen eller vara otydlig mellan vissa nivåer. Det kan i sin tur innebära att kravnivån i utbildningen anses låg.

Det är tämligen vanligt att påpekanden om brister riktas mot ett alltför ensidigt metodval och mot att antalet timmar lärarledd undervisning per vecka är lågt.

Yrkesutbildningar eller utbildningar med tydlig inriktning mot någon viss del av arbetslivet, får ofta kritik för bristande vetenskaplighet alternativt dålig samverkan med yrkeslivet.

En mer ovanlig kritik handlar om att rekryteringen till forskarutbildningen är alltför intern.

Studentinformation utan ranking

Ämnes- och programutvärderingarna förväntades också ge ett informationsunderlag, som snabbt kunde omvandlas till matnyttig studentinformation. Det visade sig vara en svår uppgift för Högskoleverkets informationsavdelning att ur utvärderingsrapporterna vaska fram uppgifter som kunde användas för nyblivna studenters kommande studieval. Studenter var och är framför allt intresserade av att få ”konsumentupplysning” i form av rankinglistor, som talar om vilken utbildning som är bäst i landet. Utvärderingsresultaten kan emellertid inte användas för att ranka lärosäten, däremot innehåller rapporterna information om sådant som fungerat bättre och sämre i utbildningarna. Trots att ett omfattande arbete lagts ned på att kontinuerligt förbättra informationen finns alltid en viss risk att den blir vilseledande i stället för upplysande när den lösrycks ur sitt sammanhang. Texten är därför försedd med ”varuupplysning” om att den har status som färskvara och bör kompletteras med annan information.

Med vetskap om att studenter både söker och får information inför sitt studieval från en mängd olika källor, har den information som hämtats från utvärderingarna fungerat som en källa bland andra.

Uppföljning av effekter

En viktig del i utvärderingarna är uppföljningen av effekter. Den har skett på olika sätt, dels genom den återföringskonferens som ägt rum några månader efter avslutad utvärdering, dels efter cirka tre år. Återföringskonferenserna har givit lärosätena tillfälle att utbyta erfarenheter kring utvärderingen som sådan, men de har också fungerat som en typ av ämneskonferens. Inte minst det senare har varit uppskattat i en tid, när dessa mer eller mindre har försvunnit. För Högskoleverket har återföringskonferenserna varit en del av den egna kvalitetssäkringen. Vid dessa tillfällen har lärosätena fått framföra synpunkter på hur Högskoleverket har skött sina åtaganden under utvärderingens gång, synpunkter som också har lett till förbättringar. För att understryka betydelsen av utvärderingarna har universitetskanslern deltagit i de flesta upptaktsmöten och återföringskonferenser.

Den uppföljning som har skett efter tre år, där Högskoleverket nu har gjort två uppföljningsomgångar, har inneburit att lärosätena skriftligen

har fått redovisa hur de hanterat rekommendationerna i utvärderingarna samt vilka effekter dessa har haft.¹⁵

Olika typer av rekommendationer och effekter

Rekommendationerna har ibland varit många, ibland få, ibland övergripande, men oftast konkreta. Inte sällan har reaktionen från lärosätena varit att rekommendationerna fångar sådana brister man redan är medveten om. Men det tycks vara så att det är först när saker och ting sätts på pränt, som det blir uppenbart att vissa saker måste åtgärdas. När det gäller ifrågasättande, har Högskoleverket krävt in särskilda handlingsplaner. Lärarsituationen har varit en återkommande fråga i samtliga utvärderingar, särskilt påpekanden om brist på tillräckligt antal kompetenta lärare men också lärarnas undervisnings- och forskningssituation. Fler lärare, förstärkta forskningsmiljöer, ändrade utbildnings- och kursplaner, översyn av kurser och förstärkt ämnesinnehåll är exempel på förbättringar som lärosätena vidtagit. Sådana förbättringar är kanske mest uppenbara för studenterna och också lättast att uppskatta av dem.

Frågan om effekter är inte helt enkel att svara på eftersom sådana kan vara både långsiktiga och svåra att identifiera. Effekter kan också vara omedvetna. Vilka effekter får det exempelvis på längre sikt att lärosätena så starkt betonar självvärderingens betydelse för reflektion och identifikation av utvecklings- och problemområden? Kommer det att fortsatt leda till egna självvärderingsinitiativ, som ett led i det ansvar man har för kontinuerlig förbättring och utveckling? Det är åtminstone en förväntan som Högskoleverket har och som har påverkat utformningen av det kommande kvalitetssäkringssystemet.

En effekt av det förhållandevis stora intresse som media har visat för utvärderingarna genom att presentera, tyvärr oftast de negativa, resultaten är att frågan om högskoleutbildningens kvalitet har kommit till allmänhetens kännedom på ett helt annat sätt än tidigare. Det är en information som lärosätena många gånger ställt sig kritiska till och ansett orättvis, då de befarar att den ger en negativ bild av lärosätet som kan försvåra rekryteringen.

---

15. En uppföljning finns publicerad i rapportform. Uppföljning av Högskoleverkets ämnes- och programutvärderingar år 2000 och 2001 (2006). Den andra uppföljningsrapporten publiceras under 2007.

Jämförelser och beslutsunderlag

Lärosätena pekar på utvärderingarnas betydelse för att kunna jämföra, att ”benchmarka”, sig med andra. Den nationella överblick som utvärderingarna har givit, leder sannolikt till en strävan att nå upp till minst samma nivå som på den utbildning man jämför sig med. Mer av internationella jämförelser kan bli en ytterligare hävstång.

Utvärderingarna har vidare producerat en stor mängd information, som kunnat användas för beslutsfattare på olika nivåer. Med stöd i utvärderingsresultaten har obekväma beslut kunnat fattas, beslut som annars kanske inte hade varit möjliga att fatta. Utvärderingsforskningen har visat på att utvärderingsresultat också kan användas för att låta bli att fatta beslut eller uppskjuta beslut med hänvisning till pågående eller kommande utvärdering. Det är inte osannolikt att vissa utvärderingar har använts på sådant sätt, men av naturliga skäl är det inget som Högskoleverket har fått kännedom om. Det har vidare i några fall hänt att enskilda ämnen, som fått goda omdömen i utvärderingarna, har stärkt sin position på lärosätet ifråga.

Några reflektioner över utvärderingssystemet

Har kvalitetsarbetet betydelse för kvaliteten i utbildningarna?

I den bästa av världar finns ett antagande om att ett väl fungerande kvalitetsarbete på lärosätet ska leda till god kvalitet i verksamheten. Den bakomliggande tanken är att lärosätets kvalitetssäkringssystem ska bidra till att kvalitetsbrister åtgärdas och kontinuerliga utvärderingar identifiera nödvändiga förbättringar.

Med facit i hand för två avslutade cykler kvalitetsarbetsgranskningar och den första sexårscykelns ämnes- och programutvärderingar finns ett rikt informationsmaterial att analysera. En fråga är om det finns något samband mellan kvalitetsarbetet och kvaliteten i verksamheten.

Det visar sig, inte helt oväntat, att svaret på frågan är att det inte finns några entydiga mönster mellan hur kvalitetsarbetet fungerar på lärosätetsnivå och utfallet i utvärderingarna. Stockholms universitet fick exempelvis kritik för att ansvaret för lärosätets kvalitetsarbete inte var fastare knutet till den högsta ledningsnivån och att det saknades strategier. Trots det har Stockholms universitet fått många mycket goda omdömen om en rad utbildningar. Uppsala universitet är ett exempel på ett lärosäte som har ett mycket väl fungerande och strategiskt kvalitetsarbete. Ändå ifrågasat-

tes småspråken. Ett liknande resonemang kan föras när det gäller Lunds universitet.

Högskolan i Jönköping, som har fått 15 utbildningar ifrågasatta, fick också mycket skarp kritik i den första kvalitetsarbetsgranskningen. Uppföljningen tre år senare visade på klara förbättringar, men slutsatsen var att fortsatt förbättringsarbete var nödvändigt. Möjligen kan det i detta fall finnas ett visst samband mellan ett utvecklat kvalitetsarbete och antalet ifrågasättanden.

Att kvalitetsarbetet har betydelse för verksamheten ute på lärosätena är väl omvittnat. Det har bidragit till ett ökat kvalitetsmedvetande och förbättringar av olika slag. En försiktig slutsats som kan dras är att utan ett fungerande kvalitetsarbete hade antalet varningar sannolikt blivit betydligt fler.

Kvalitetsgaranti kontra risk för konservering

Vissa farhågor har av och till uttryckts för att ämnes- och programutvärderingarna leder till konservering och likriktning. Farhågorna har satts på prov många gånger, inte minst när Högskoleverket har utdelat ”varningar”. I sådana fall har det hänt att berört lärosäte kritiserat Högskoleverket för att vara konservativt och motståndare till utveckling. Högskoleverkets svar är att den minimikvalitet som fordras för att få behålla examensrätten inte utgör något hinder för att utbildningar kan se olika ut. I anvisningarna till självvärderingen och i dialog med lärosätena uppmanas lärosätena att särskilt lyfta fram sina profiler och genomförda förbättrings- och utvecklingsarbeten. De tvärvetenskapliga utbildningarna befarade i det sammanhanget att deras upplevda särart skulle utsättas för likriktning genom ämnes- och programutvärderingarnas form och innehåll. De tvärvetenskapliga utvärderingarna fick därför en egen utvärdering i slutet av sexårscykeln.

Ligger det då ingenting i farhågan för konservering? Självklart finns det alltid en risk för att stora utvärderingssystem kan få en konserverande effekt. För att förhindra detta har utvärderingarna och verksamheten kring dem blivit föremål för kontinuerlig kvalitetssäkring och -utveckling. I det inbegrips en öppenhet inför förslag till förbättringar som framkommit i dialog med omvärlden.

Sett ur ett annat perspektiv är det också nödvändigt att det finns en viss stabilitet i en högskoleutbildning bland annat för att möjliggöra studenternas mobilitet mellan olika lärosäten. Ett annat argument är att om hög-

skoleutbildning ska skilja sig från annan utbildning kan den inte anamma tillfälliga modenycker, hävdar många inom högskolesektorn.

Utvärderingar som lärandeprocess

Den summering som gjordes efter två omgångar kvalitetsarbetsgranskningar gav en ganska dystert bild. Det hade nu gått sju år sedan 1993 års reform implementerades och lärosätena förväntades ta ansvar för sin egen kvalitetssäkring. Fortfarande hade generellt mycket få utvärderingar av hela utbildningar genomförts av lärosätena själva. Det kan finnas flera förklaringar till det, men en är att kunskaperna om och erfarenheterna av utvärdering var begränsade på de flesta lärosäten. Många lärare ansåg också att de genomförde en mängd utvärderingar. Vad man syftade på var studenternas kursvärderingar, men de kan inte ge någon samlad bild av utbildningens kvalitet. Den utvärderingsmodell som Högskoleverket tillämpat i ämnes- och programutvärderingarna kan mot den bakgrunden ses som ett väsentligt bidrag till kompetensutveckling, att likna vid en omfattande folkbildningsinsats.

När all grund- och forskarutbildning utvärderats under sexårsperioden, är det också en omfattande mängd lärare och ledningsansvariga som har tillförts konkreta erfarenheter och kunskaper om vad det innebär att tillämpa en viss utvärderingsmodell. Modellens inslag av självvärdering, extern bedömning och uppföljning är väl lämpad att använda som underlag för förbättring och utveckling av den egna verksamheten. Modellen går att variera på flera sätt med olika typer av externa bedömare. Den kan också utvidgas till att omfatta flera lärosäten om man vill jämföra sig med varandra i ett eller flera avseenden.

Grunden i modellen med självvärdering, extern bedömning och uppföljning är för övrigt den utvärderingsansats som ENQA (European Association for Quality Assurance in Higher Education) kräver av sina medlemmar och som utbildningsministrarna inom ramen för Bologna processen rekommenderar.

Den nationella bilden

Till skillnad från hur utvärderingar genomförs i andra länder beslutade Högskoleverket inför starten på sexårscykeln att alla utbildningar som ges i ett visst ämne/program skulle ingå i samma utvärdering. Fördelarna med detta tillvägagångssätt har varit flera, även om det också har medfört

vissa nackdelar. Till det som är positivt hör att jämförelser har kunnat göras mellan utbildningarna på olika lärosäten. Annat som är positivt är att lärosätena har fått ett underlag att använda för egen ”benchmarking”. Mest positivt är dock den nationella bild som erhållits av tillståndet i ett visst ämne/program. Den har visat på respektive ämnes/program styrkor och svagheter samtidigt som slutsatser om nödvändiga förändringar har kunnat dras. Högskoleverket har på så sätt kunnat föra ut resultaten till den nivå som har bäst förutsättningar att åtgärda problemen. Ett flertal förslag har under årens lopp förts fram till regeringen.

En nackdel med att samla alla utbildningar till en utvärdering, har varit att omfattningen i vissa utbildningar, exempelvis företagsekonomi, högskoleingenjörer, lärar- och vårdutbildningar, har gjort utvärderingarna svårhanterliga. Med utbildningar som finns vid ett 25-tal lärosäten i landet, blir organisationen av utvärderingen betydligt mer komplex än för en utbildning som finns på några få ställen. Bedömargruppen måste väsentligt utökas och en fördelning av platsbesöken ske. Det betyder också många fler möten med bedömargruppen både inför och under utvärderingen samt i samband med rapportskrivning. Det blir dessutom en snäv tidsram med många utbildningar inblandade. Trots nackdelarna har ändå fördelarna övervägt.

Studenten i granskningarna

Redan i propositionen 1997 om *Högskolans ledning, lärare och organisation* fastslogs vikten av ett ökat studentinflytande och studenternas delaktighet i hela verksamheten inom universitet och högskolor. I det sammanhanget genomfördes år 1998 en utvärdering av studentinflytandet med efterföljande konferens. Studentperspektivet blev senare ytterligare framskrivet i samband med att regeringen införde det heltäckande kvalitetssäkrings-systemet år 2001.

Vad har då studentperspektivet inneburit för Högskoleverkets utvärderingar? Som tidigare nämnts har studenter engagerats för att medverka i utvärderingarna på lika villkor som övriga experter. Det var något som inledningsvis förvånade en och annan, framför allt internationella experter, i bedömargrupperna. Men med utökad samverkan inom de europeiska kvalitetssäkringsorganisationerna är medverkan från studenterna numera betydligt vanligare. Det är också en tydlig rekommendation till de länder som ansöker om medlemskap i ENQA (European Association for Quality Assurance in Higher Education).

Med facit i hand har det visat sig att studenterna har varit betydelsefulla och gjort ett mycket gott arbete i utvärderingarna. Det ligger förstås i deras intresse att utbildningarna blir så bra som möjligt och de har bidragit med stort intresse och konstruktiva förslag. Många studenter har också uppskattat värdet av att ha tillägnat sig viss kunskap om hur utvärderingar kan genomföras, något som de som blivande lärare i högskolan eller i annat kommande arbetsliv ansett sig ha nytta av.

Studentperspektivet finns nu inte bara genom medverkan i utvärderingar och olika referensgrupper, studenter intervjuas också vid varje platsbesök. Studentperspektivet har också genomsyrat utvärderingarna med frågor som uppmärksammar både deras rättigheter och skyldigheter när det gäller medinflytande och ansvarstagande. Tråkigt nog har studenterna många gånger inte utnyttjat sina rättigheter till formellt medinflytande fullt ut. Särskilt när det informella inflytandet fungerar väl, ser studenterna ingen större anledning till att engagera sig. Högskoleverket har dock försökt uppmuntra till ökat engagemang genom att peka på svagheter med enbart ett informellt inflytande.

Kvalitetsgranskningarnas betydelse

Omfattningen av granskningarna under åren 2001–2006 talar sitt tydliga språk. För ämnes- och programutvärderingarna har cirka 1700 granskningar genomförts fördelat på 76 utvärderingsprojekt. Närmare 900 bedömare från såväl Sverige som andra länder har varit involverade. Drygt 150 examensrättsprövningar har genomförts. Antalet granskningar av lärosäten i kvalitetsarbetsbedömningar och temautvärderingar har varit cirka 200. Åren 2001–2006 har verkligen inneburit en genomlysning av svensk högre utbildning ur ett kvalitetsperspektiv. Till dessa siffror ska också adderas det antal självvärderingar som lärosätena har tagit fram med anledning av de olika kvalitetsgranskningarna. Till de personella resurserna ska, förutom det stora antalet bedömare, läggas såväl lärosätenas personal som Högskoleverkets.

Omfattningen av systemet väcker frågor om kostnaderna för det, och om kostnadseffektiviteten. Det finns inte några uppgifter om hur mycket systemet kostar totalt, det vill säga kostnaderna för såväl lärosätena som för Högskoleverket, utan här kan endast ett resonemang om kostnader och kostnadseffektivitet föras. Enligt högskolelagen är lärosätena skyldiga att se till att utbildning och forskning håller en hög kvalitet. Hur stor andel av kostnaderna kan då vara rimlig att lägga på kvalitetsarbete och kvalitetsut-

veckling av verksamheten? Inom högre utbildning i USA finns en riktlinje att fem procent av kostnaderna för verksamheten ska ägnas åt utvärdering av densamma. Kostnaderna för verksamheten vid universitet och högskolor och vid ett antal centrala myndigheter på området var 45,3 miljarder kronor under 2005.¹⁶ Fem procent skulle då innebära 2,3 miljarder kronor per år till utvärdering av verksamheten. En uppskattning av de faktiska kostnaderna för lärosätena och Högskoleverket ger då vid handen att kostnaderna för utvärderingssystemet måste betraktas som mycket låga. Den svenska modellen med utvärdering av såväl grund- som forskarutbildning i ett ämne av en och samma bedömaregrupp är också en kostnadseffektiv modell för utvärdering.

Under åren har i genomsnitt drygt tio procent av utbildningarna inom ämnes- och programutvärderingarna ifrågasatts. Ifrågasättandena har omfattat såväl universitet som högskolor, och både etablerade ämnen och nyare ämnen. En utbildning har fått examensrätten indragen. Är det ett bra eller dåligt utfall? Det är naturligtvis en för hög siffra, målet borde vara noll. Utvärderingarna har dock visat på betydelsen av återkommande kvalitetsgranskningar. Utvärderingssystemet har inte bara identifierat de dåliga utbildningarna utan också väsentligt bidragit till kvalitetsutveckling i och med de åtgärder som såväl lärosätena som regeringen och Högskoleverket vidtagit.

---

16. Universitet & högskolor. Högskoleverkets årsrapport 2006 (2006).

Att leva som man lär – kvalitetssäkring av utvärderingssystemet

Att sjösätta och genomföra ett så omfattande projekt som ämnes- och programutvärderingarna varit under åren 2001–2006 har krävt såväl kontinuerliga kvalitetssäkringsåtgärder som insatser som tillkommit under pågående arbete. Högskoleverket har ett internt kvalitetssäkringssystem för granskningarna men har också vinnlagt sig om att genom externa insatser säkra kvaliteten i genomförandet av uppdraget. Att leva som man lär har varit viktigt för att få legitimitet för den granskande verksamheten. Påpekanden, rekommendationer och råd har kommit från olika håll och på olika sätt beaktats i utvecklingen av arbetet med utvärderingarna. En viktig grund för kvalitetssäkringen har varit att motverka likriktning och standardisering.

Bedömargrupper med bred representation

Högskoleverkets bedömargrupper sätts samman enligt ett antal riktlinjer. Bedömargrupperna ska bestå av ämnessakkunniga samt studenter och doktorander. I de fall en yrkesexamen ska utvärderas så ska gruppen även innehålla minst en avnämarenrepresentant. Även bedömargrupper i ämnesutvärderingar har många gånger innehållit avnämare. Internationell kompetens, helst internationella bedömare, ska finnas med i gruppen. I arbetet med att sätta samman bedömargrupperna eftersträvas en så jämn könsfördelning som möjligt. Likaså eftersträvas att få spridning på varifrån bedömarna kommer. Det är också viktigt att inte endast aktuell erfarenhet från undervisning inom forskarutbildning finns representerad utan även erfarenhet av undervisning på grundutbildning samt att bedömargruppen omfattar olika inriktningar inom ett ämne. Bedömarna ska ha legitimitet i sektorn och personlig integritet. Andra krav som ställs är att de ska ha vetenskapligt/konstnärligt och professionellt anseende och pedagogisk kompetens. De lärosäten som ska utvärderas inbjuds att lämna förslag på bedömare, men det är Högskoleverket som sätter samman bedömargrupperna.

Under de sex utvärderingsåren 2001–2006 har ett omfattande arbete lagts ned för att sammansättningen av bedömargrupperna ska följa riktlinjerna och bli så bra som möjligt. I ett internationellt perspektiv har Sverige varit en föregångare till exempel när det gäller att ha studenter och doktorander med i bedömargrupperna, men även när det gäller den stora andelen internationella bedömare i grupperna. De ”standards” för hur bedömargrupper bör vara sammansatta som nu ställs upp av den europeiska organisationen ENQA har Sverige uppfyllt sedan länge.¹⁷

Åren 2001–2006 har 76 utvärderingsprojekt genomförts. Dessa har antalat 866 bedömare. Av dessa har 47 procent varit kvinnor. Ett stort antal internationella bedömare har ingått i grupperna. Drygt hälften av de ämnessakkunniga bedömarna (student-, doktorand- och avnämardömare är borträknade eftersom de så gott som alltid kommer från Sverige) har kommit från andra länder än Sverige.

Bedömargrupper 2001–2006

År	Antal utvärderingsprojekt	Antal granskningar	Totala antalet bedömare	Antal kvinnor	Antal män	Andel kvinnor i %	Internationella bedömare (ämnessakkunniga)*	
							Antal	Andel i %
2001	9	222	101	36	65	36	40	67
2002	11	264	130	49	81	38	42	57
2003	10	195	99	40	59	40	38	63
2004	15	339	164	81	83	49	55	62
2005	12	214	108	53	55	49	32	56
2006	19	437	264	144	120	54	63	42
Summa	76	1 671	866	403	463	47	270	55

* Studenter, doktorander och avnämardömare ingår inte i sammanräkningen av de internationella bedömarna. Andelen internationella ämnessakkunniga är beräknad på det totala antalet ämnessakkunniga.

Tabellen ovan visar sammansättningen av bedömargrupperna under åren 2001–2006. År 2006 sticker ut med fler utvärderingsprojekt än tidigare och även med ett betydligt större antal bedömare. Detta år har antalet internationella bedömare varit lägre än något tidigare år. Det beror på den omfattande utvärderingen av utbildningar inom vård och medicin där endast en mindre del av bedömarna kommit från något annat land än Sverige. De flesta internationella bedömarna kommer från de övriga nordiska länderna. Under årens lopp har de hämtats från så många som 65 olika lärosäten.

17. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (2005).

Avnämare

Sammanlagt har cirka tio procent av det totala antalet bedömare varit avnämarrrepresentanter i bedömargrupper åren 2001–2006. De återfinns framför allt i utvärderingarna av utbildningar som leder till yrkesexamen men även flera ämnesutvärderingar har haft avnämare med i bedömargrupperna.

En erfarenhet från de gångna sex åren är svårigheterna att få med avnämarrrepresentanter i bedömargrupperna. De har ofta inte haft den tid som krävs att avsätta för medverkan som bedömare, ibland har också deras löneanspråk varit omöjliga att tillmötesgå. För att få med avnämarperspektivet har Högskoleverket dock ofta bjudit in yrkeslivsrepresentanter till de återföringskonferenser som hålls tre till fem månader efter publicerad utvärdering. Ibland har också representanter för arbetslivet ingått i referensgrupper knutna till utvärderingarna.

Vad tycker avnämarna?

Avnämarna har bidragit med synpunkter på utbildningarnas innehåll, framför allt i förhållande till arbetslivet. I halvtidsrapporten om Högskoleverkets kvalitetsgranskningar *Hur har det gått? En halvtidsrapport om Högskoleverkets kvalitetsgranskningar 2001–2003* (2004) konstaterades att frågan om praktik inom yrkesinriktade utbildningar är viktig och att lärosätena måste anstränga sig för att den ska fungera väl. Teori och praktik måste befrukta varandra. Flera utvärderingar diskuterar frågan om ämnesutbildning kontra professionsorienterad utbildning eller yrkesutbildning och hävdar att det också kan vara så att en forskningsanknuten utbildning kan bidra till att utveckla praxis.

De utvärderingar som gjorts därefter bekräftar dessa slutsatser. Så fastställer till exempel utvärderingen av specialpedagogutbildningen vikten av dialog mellan verksamhetsfält och utbildning. Lärarutbildningsrapporten tar upp frågan om den verksamhetsförlagda utbildningen och lärosätenas kontakter med skolorna.

Utvärderingen av dietistutbildningen framhåller det nödvändiga i att utbildningarna genomför omvärldsanalyser för att bland annat undersöka arbetsmarknadsbehov och efterfrågan på arbetskraft såväl för personer med grundutbildning som för dem med forskarutbildning. Sådana analyser kan leda till slutsatser om att utbildningar behöver breddas. Utvärderingen av civilingenjörsutbildningarna tar upp exempel på sådant innehåll som arbetslivet kräver men som i stor utsträckning fattas eller förekommer i alltför liten utsträckning idag, bland annat arbetsmiljöfrågor, ekonomi och entreprenörskap.

Frågan om avnämares synpunkter och arbetslivets krav blir allt viktigare i samband med Bolognaprocessens krav på inriktning på anställningsbarhet. I det sammanhanget förtjänar det att upprepas att universitet och högskolor systematiskt måste genomföra uppföljningar av före detta studenter för att skaffa information om hur deras kunskaper och färdigheter kunnat utnyttjas i arbetslivet. På samma sätt bör det också vara naturligt att inhämta arbetsgivares synpunkter på utbildningarna.

Vad tycker de internationella bedömarna?

Vikten av att få utomståendes synpunkter på den egna verksamheten kan knappast överskattas. Högskoleverket har därför från början bemödat sig om att rekrytera utländska bedömare till sina utvärderingsgrupper. Som framgår ovan utgör de inte mindre än drygt hälften av bedömarna (om man undantar studenter, forskarstuderande och avnämare). Det är visserligen sant att den stora majoriteten av de internationella bedömarna kommer från de nordiska länderna, men såväl utbildningssystemen som lärares och studenters förutsättningar skiljer sig betydligt åt mellan dessa länder. Även om de nu börjar närma sig varandra genom Bolognaprocessens genomförande har ändå både Danmark och Norge en tradition av långa grundutbildningar inom ett och samma ämne, och även Finland har andra krav inom sina ämnesutbildningar. Akademiska lärare i framför allt Danmark och Norge har betydligt mer tid för forskning inom ramen för sina tjänster än vad fallet är i Sverige. Detta är något som förvånar de nordiska och de övriga internationella bedömarna i snart sagt varje utvärdering.

Många utvärderingsrapporter innehåller ett större eller mindre avsnitt med jämförelser mellan Sveriges och övriga nordiska länders förhållanden inom det aktuella ämnet eller programmet. Här framhålls bland annat skillnader när det gäller ämnesinnehåll och struktur (när det gäller till exempel ämnet statistik). Här görs också ibland kvalitetsjämförelser. Det är bland annat fallet i journalistik där det sägs att utbildningarna är helt i

klass med journalistutbildningar i Europa och USA när det gäller hantverket och en grundläggande introduktion till arbetet som journalist.

Ett tema som återkommer i de flesta av årets utvärderingsrapporter är de svenska utbildningarnas (brist på) anpassning till Bologna-processen. Detta är inte särskilt förvånansvärt, med tanke på att förutsättningarna för detta arbete knappast har funnits förrän 2006, med den nya högskoleförordningen och examensordningen.

Det ska också nämnas att Högskoleverket tagit initiativ till andra internationella jämförelser. En sådan är den internationella doktorandspegeln som är en studie baserad på en större enkätundersökning av doktoranders situation i Katalonien, Finland, Irland och Sverige.¹⁸

Advisory Board

Högskoleverket har under den gångna sexårsperioden varit angeläget om att i sin utvärderingsverksamhet på flera sätt tillvarata internationella erfarenheter. Detta har skett genom medverkan av utländska experter i bedömargrupper, genom samarbete med andra europeiska utvärderingsorganisationer och deltagande i ENQA samt genom den rådgivande grupp (Advisory Board) som är knuten till Högskoleverket. Under hela perioden har gruppen följt arbetet med utvärderingarna. Det har varit viktigt inte minst ur legitimitetssynpunkt.

2001 tillsattes fem ledamöter, för en period om fem år, under ledning av professor Martin Trow, University of California (Berkeley), sedan lång tid en av de främsta forskarna och debattörerna rörande den högre utbildningen, och kännare av den svenska universitets- och högskolevärlden.¹⁹

Efter denna första period har en ny grupp utsetts under ledning av Paul Ramsden, chef för den brittiska utvecklingsorganisationen Higher Education Academy.²⁰

The Advisory Board har mötts en gång varje år för att diskutera Högskoleverkets erfarenheter av utvärderingarna och deras fortsatta utveckling. I diskussionerna har genom åren betonats att den svenska utvärderingsmodellen bygger på samsyn mellan lärosäten och Högskoleverket när det

---

18. International Postgraduate Students Mirror (2006).

19. De har varit, förutom Martin Trow, Bente Kristensen, Handelshögskolan i Köpenhamn, Ernie House, University of Colorado at Boulder, Mary Henkel, Brunel University samt Guy Neave, International Association of Universities, IAU.

20. De är, förutom Paul Ramsden, Frans Leeuw, universitetet i Maastricht, Jennifer Greene, University of Illinois at Urbana-Champaign och Hanne Foss Hansen, Köpenhamns universitet.

gäller mål och genomförande av utvärderingarna. Gruppen har stött detta synsätt och betonat dess utvecklingspotential. Det ställer emellertid krav på båda parter att tillvarata detta förtroende. Det innebär bland annat att självvärderingarnas roll och kvalitet är grundläggande och att de genomförs på ett sådant sätt att de både är utvecklande för verksamheten och kan tjäna som underlag för bedömare.

Gruppen har vidare kontinuerligt framhållit det väsentliga i att utvärderingarna leder till ömsesidigt lärande genom att resultat förs ut och goda exempel sprids. Verket har försökt att följa detta råd, bland annat i sina temautvärderingar med de särskilda skrifterna med goda exempel i anslutning till dessa.

Advisory Board har genom åren framfört synpunkter om Högskoleverkets utvärderingar i förhållande till övriga europeiska länder, och risken för alltför långt gången standardisering. Även här har verket genom sin medverkan i styrelsen för ENQA och i arbetsgrupper för utarbetande av Standards and Guidelines drivit på för att åstadkomma en rimlig överenskommelse om utformningen av utvärderingar inom ramen för Bologna-processen.

Både det ursprungliga Advisory Board och den nya gruppen har stött utvecklingen av det nya utvärderingssystemet med dess fem olika komponenter, som träder i kraft 2007. Båda de nya inslagen, tematiska studier och utmärkelser till framstående utbildningsmiljöer, har enligt internationella erfarenheter ansetts kunna bidra till utveckling av kunskap om universitet och högskolor och till högre kvalitet i utbildningen.

Studier och uppföljningar

Högskoleverket har tagit initiativ till ett antal studier av utvärderingsverksamheten genomförda av externa forskare. Redan under det första utvärderingsåret granskade några forskare utvärderingsmodellen genom bland annat enkäter till såväl lärosäten som bedömargrupper. En annan studie fokuserade på resultatdelen i utvärderingsmodellen. Utvärderingsverksamheten har dessutom varit utsatt för två externa granskningar då den egna modellen, med självvärdering, platsbesök av externa sakkunniga, rapport och återföring, tillämpats. Den senaste externa granskningen utgjorde underlag för Högskoleverkets ansökan till ENQA och ledde till att Sverige som ett av de första länderna godkändes av ENQA.

I enkäter till bedömare och till kvalitetsansvariga och rektorer har ytterligare synpunkter samlats in.

Samråd och diskussioner i olika former

Samråd med lärosätena har varit en viktig förutsättning och grund för arbetet med utvärderingarna. Högskoleverket har samrått och diskuterat inte endast med rektorerna utan också med kvalitetsansvariga vid lärosätena. Inför utvärderingarna har samråd skett med utbildningsansvariga. Högskoleverket har också årligen samlat studenter som medverkat som bedömare vid granskningarna för att ta del av deras synpunkter på utvärderingsprocessen. Den nationella kvalitetskonferens som Högskoleverket tillsammans med något lärosäte regelbundet är värd för har också inneburit tillfällen att diskutera kvalitetsgranskningarna.

Utvärderingsmodell under utveckling

De kvalitetssäkrande uppföljningar, såväl externa som interna, som Högskoleverket genomför har föranlett ett antal justeringar i utvärderingsprocessen och utveckling av modellen. Några exempel ska nämnas här.

Anvisningarna för självvärdering har reviderats varje år. En viktig förändring i början av utvärderingsperioden var att betona institutionernas egen värdering och reflektion över utbildningen. Frågorna i anvisningarna reducerades i antal och uppmaningar till egen analys och värdering fördes in. Antalet statistikuppgifter har också minskats och förtydligats.

Utvärderingsmodellens tre fokus, förutsättningar, process och resultat, har tydliggjorts bland annat genom att utveckla frågorna kring utbildningens resultat.

I arbetet med utvärderingarna har Högskoleverket strävat efter att lyfta fram goda exempel.

Vid platsbesöken har Högskoleverket infört att bedömargrupperna alltid ska träffa rektor eller ansvarig dekan.

Olika specialundersökningar har genomförts i några utvärderingsprojekt, till exempel av doktorsavhandlingars inriktning. Även i utvärderingen av lärarutbildningen genomfördes olika specialstudier.

I ett par fall har dialogmöten med lärosätena ersatt de vanliga platsbesöken. I några andra fall har särskilda hearings hållits med studentföreträdare respektive representanter för arbetslivet.

I ett utvärderingsprojekt utvärderades inte endast grund- och forskarutbildning utan även forskning och då i samarbete med ett forskningsråd. I en utvärdering har fokus legat på fakultetsnivån istället för på institutionsnivån. Inom det teknikvetenskapliga och det medicinska området har utvärdering av grund- respektive forskarutbildning genomförts separat.

Högskoleverkets internationella engagemang

Förutom att på olika sätt betona de internationella jämförelserna när det gäller kvaliteten i den högre utbildningen har Högskoleverket medverkat i det europeiska och nordiska samarbetet när det gäller utvärdering av högre utbildning. År 2006 blev Högskoleverket, som den andra av europeiska kvalitetssäkringsorganisationer, antaget som fullvärdig medlem i den europeiska samarbetsorganisationen ENQA (European Association for Quality Assurance in Higher Education), efter att ha genomfört en självvärdering och genomgått en extern utvärdering med utländska experter. Universitetskanslern är medlem i styrelsen.

Inom ENQA har olika medarbetare inom Högskoleverket deltagit i utarbetandet av *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the Higher Education Area* och i olika samarbetsprojekt på europeisk bas. En medarbetare har lett ett tvåårigt europeiskt arbete för att utveckla metoder för utvärdering av gemensamma transnationella europeiska utbildningsprogram (Joint masters degrees). Projektet benämns Transnational European Evaluation Project II, och finns rapporterat i ENQAs rapportserie (www.enqa.eu).

Högskoleverket deltar i möten inom det nordiska nätverket för kvalitetssäkringsorganisationer, NOQA (www.noqa.net), och medverkar aktivt i de gemensamma projekt som genomförs årligen. Under de senaste sex åren har de omfattat:

- En jämförande genomgång av ackreditering i de nordiska länderna (2001; även publicerat som ENQA-rapport)
- Utarbetande av en metod för ömsesidigt erkännande av kvalitetssäkringsorganisationer (2002; även publicerat som ENQA-rapport)
- Studentmedverkan i nordisk utvärdering (2003)
- En analys av kvalitetsarbete vid några nordiska lärosäten. Projektet resulterade i ett hedersomnämmande till det lärosäte som bedömdes ha det bästa kvalitetsarbetet i Norden (2004)

- Uttolkning i ett nordiskt perspektiv av de europeiska *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area* (2005; även publicerat som ENQA-rapport)

Samtliga projekt finns på NOQAs hemsida.

Årets projekt är en jämförande studie av bedömningar av lärosätenas kvalitetsarbete i de nordiska länderna.

Högskoleverkets personal medverkar regelbundet i konferenser och workshops arrangerade av nordiska, europeiska och internationella organisationer inom den högre utbildningssfären, ofta med egna konferensbidrag.

Ett väsentligt inslag när det gäller tillvaratagandet av internationella erfarenheter av utvärdering utgörs också av Högskoleverkets rådgivande grupp, the Advisory Board.

En ny sexårscykel tar form

Förutsättningar för att kvalitetssäkring ska kunna bidra till kontinuerlig utveckling är uppföljning och återkommande utvärderingar. Samtidigt visar erfarenheten att upprepningar av exakt samma utvärderingsformer leder till anpassning och till icke önskvärda effekter. När nu sexårscykeln av ämnes- och programutvärderingar slutförts, har Högskoleverket därför efter samråd med olika intressenter utvecklat en ny modell för de kommande sex åren, som tar tillvara erfarenheterna från tidigare och förenar fördelarna med olika utvärderingsformer. Modellen förutsätter att lärosätena tar ett större ansvar för kvaliteten i sin verksamhet och genom egna kvalitetssystem säkrar och utvecklar utbildningarna på alla nivåer.²¹

Systemet som gäller 2007–2012 består av fem komponenter som tillsammans både utgör en helhet och samtidigt kompletterar varandra:

- Granskning av lärosätenas kvalitetsarbete
- Ämnes- och programvärderingar
- Examensrättsprövningar
- Tematiska studier
- Utmärkelser till framstående utbildningsmiljöer

Granskning av lärosätenas kvalitetsarbete

Granskningarna av kvalitetsarbetet bygger på dels erfarenheterna från de tidigare granskningarna, dels internationella erfarenheter. De inriktas mer än förr på resultat och effekter av lärosätenas kvalitetssäkring och på mer tydliga aspekter och kriterier för bedömning. Dessutom kommer ett helhetsomdöme att ges av universitetskanslern, vilket innebär antingen ett stort förtroende för ..., förtroende för ..., eller begränsat förtroende för kvalitetsarbetet vid det aktuella lärosätet. I den mån allvarliga brister framkommer uppmanas lärosätet att åtgärda dessa och en uppföljning görs efter cirka ett år.

Liksom tidigare kommer granskningarna att genomföras av en bedömargrupp som på grundval av lärosätets självvärdering och ett platsbesök sammanställer sina slutsatser i en rapport. Gruppen värderar utifrån ett antal givna aspekter hur väl lärosätets kvalitetsarbete fungerar.

---

21. För en närmare beskrivning se Nationellt kvalitetssäkringssystem för perioden 2007–2012 (2006).

För att resultat och genomslag av kvalitetsarbetet ska kunna bedömas kommer granskningarna att omfatta fakultets- och institutionsnivån (motsvarande). Bedömargruppen väljer efter samråd med lärosätet ut några fördjupningsmiljöer, som kan vara fakulteter, institutioner eller någon del av infrastrukturen.

Samtliga lärosäten kommer att granskas under sexårsperioden. Lärosäten med likartade förutsättningar granskas samma år.

Den första omgången lärosätesbedömningar påbörjas hösten 2007. Redan 2006 initierades emellertid en bedömning av kvalitetsarbetet vid Södertörns högskola. Den tjänar två syften: dels ingår den till en del i den första bedömningsomgången, dels är den ett försök att pröva den metod som utarbetats för denna form av utvärdering. Den metod som finns beskriven i Högskoleverkets rapport om det nationella kvalitetssäkringssystemet kommer därför att modifieras med hänsyn tagen till erfarenheterna från denna pilotutvärdering.

Ämnes- och programutvärderingar

Granskning av ämnen och program som leder till lägst en kandidatexamen kommer att genomföras i tre steg. Första steget utgörs av nationella bilder av översiktliga ämnesområden som på grundval av förenklade självvärderingar och nyckeltal beskriver de utbildningar som utvärderas ett visst år.

Därefter gör Högskoleverket med stöd av ämnesexperter ett urval av ämnen, program eller enskilda utbildningar, där underlaget indikerar att det kan finnas risk för att kvaliteten inte är tillräckligt god. Dessa genomgår en fördjupad granskning enligt nuvarande utvärderingsmetod med externa bedömargrupper och platsbesök. Bedömargrupperna utarbetar en rapport där varje utbildning bedöms efter givna aspekter och kriterier. Rapporten ligger till grund för Högskoleverkets beslut. När det gäller de granskningar som visar på allvarliga kvalitetsbrister kommer verket liksom nu att ifrågasätta lärosätets rätt att utfärda examen i det aktuella ämnet eller programmet.

Examensrättsprövningar

Examensrättsprövningar kommer att genomföras enligt tidigare modell, men anpassas till de förändringar som är en följd av Bologna-processen.

Utbildningarna kommer således att prövas mot förutsättningarna att studenterna ska kunna uppnå de lärandemål (learning outcomes) som anges i examensbeskrivningarna.

Tematiska studier/temautvärderingar

De temautvärderingar (av till exempel jämställdhet, studentinflytande samt social och etnisk mångfald) som genomförts under de senaste sex åren har givit goda erfarenheter och kommer att fortsätta. Därutöver kommer tematiska studier att göras under den kommande perioden, i syfte att ta fram ny kunskap om högre utbildning i Sverige. De tematiska studierna ska ses som en integrerad del av kvalitetssäkringssystemet genom att de följer upp och problematiserar resultat från lärosätessgranskningar eller ämnes- och programutvärderingar.

Utmärkelser till framstående utbildningsmiljöer

Utmärkelser till framstående utbildningsmiljöer är en ny företeelse i Sverige med syfte att stimulera till kvalitetsutveckling genom att lyfta fram goda exempel. Ansökan är frivillig och lärosätena får själva avgöra vilka miljöer de vill lyfta fram.

Underlag för bedömning är en redogörelse på engelska från det lärosäte som vill komma ifråga med beskrivning och analys av verksamheten och hur den främjar studenternas lärande. Bedömningen görs utifrån ett antal aspekter fastställda av Högskoleverket, av en högt kvalificerad internationell grupp av experter, som på basis av beskrivningar och platsbesök väljer ut den eller de som kan komma i fråga.

Det kommande kvalitetssäkringssystemet i ett internationellt perspektiv

I Europa kan nu märkas två huvudinriktningar av kvalitetssäkring på nationell nivå. Den ena gäller synen på lärosätenas roll. I ett antal länder får de nu större ansvar för att säkra kvaliteten i sin verksamhet genom det egna kvalitetsarbetet. Den andra är den inriktning mot ackreditering, som bland annat har fått uttryck i bildandet av en europeisk samarbetsorganisation för ackreditering – ECA (European Consortium for Accreditation (www.eaconsortium.net)). Högskoleverkets kommande utvärderingsmodell har inslag av båda, dels genom återinförandet av lärosätesbedömningarna, dels genom examensrättsprövningarna och rätten att dra in examensrätt i ämnes- och programutvärderingar.

Den europeiska anknytningen är dock framför allt tydlig genom att Högskoleverkets utvärderingssystem följer de *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area* som utarbetats av ENQA i samverkan med tre andra europeiska samarbetsorganisationer. Detta gäller såväl utvärderingsmetodik som verkets interna kvalitets-säkring.

Dessa Standards and Guidelines är under kontinuerlig utveckling i samband med den fortsatta Bologna-processen, som tar nya tag vid mötet med de europeiska utbildningsministrarna i London i maj 2007. Där behandlas i detta sammanhang framför allt införandet av ett europeiskt register för kvalitetssäkringsorganisationer.

Pengar och kvalitet

Regeringen har nyligen tillsatt en utredning om resurstilldelning för högre utbildning och forskning. I samband med detta sonderar man också möjligheten att till en del knyta resurstilldelning till kvalitetsbedömning i fråga om både utbildning och forskning. När det gäller grundutbildningen har Högskoleverket i samtal med Utbildningsdepartementet bland annat framfört att delar av det ovan beskrivna kvalitetssäkringssystemet skulle kunna utgöra underlag för politiska beslut om medelstilleddning. Således skulle resurser utan större hinder kunna knytas till utmärkelsen till framstående utbildningsmiljöer.

Beträffande de övriga komponenterna, med undantag av examensrättsprövningarna, är det också möjligt att med någorlunda precision gruppera utbildningar eller lärosäten. I ämnes- och programutvärderingarna kommer det att göras ett urval av utbildningar som blir föremål för fördjupade granskningar. De som inte uppfyller kvalitetskraven för högre utbildning kommer, liksom tidigare, att riskera att förlora examensrätten. På liknande sätt skulle de bästa utbildningarna kunna identifieras.

En identifiering av lärosäten i tre kategorier kommer att göras i granskningarna av kvalitetsarbetet: de som håller en mycket god kvalitet, de som håller en god eller godtagbar kvalitet och de som inte håller en godtagbar kvalitet. Även tema-utvärderingarna skulle kunna hanteras på liknande sätt. I alla dessa fall skulle grupperingarna kunna ge underlag för beslut om medelstilleddning.

En viktig fråga i detta sammanhang är hur stor del av resurserna som skulle kunna baseras på kvalitetsbedömningar. När det nuvarande resurs-

tilldelningssystemet skulle införas 1994 beslutade riksdagen att högst fem procent av anslaget för grundutbildning skulle kvalitetsanknytas.²²

Det ska slutligen åter framhållas att besluten om resurser måste fattas av politiker. Högskoleverkets roll kan enbart vara att genom sina utvärderingar ge underlag.

---

22. Beslutet fattades av vårriksdagen 1994, men upphävdes efter valet och regerings-skiftet i september samma år.

Vad har Högskoleverket funnit? Vad har det lett till?

Generella iakttagelser

De sex årens utvärderingar har visat att svensk högre utbildning håller en god kvalitet även i ett internationellt perspektiv. Under årens lopp är det dock ett antal problemområden som iakttagits. Många av dem är gemensamma i princip oavsett vilket ämne eller vilken yrkesutbildning som utvärderats.

Brist på ekonomiska resurser framhålls i de flesta rapporter. Denna brist påverkar lärarnas arbetssituation och antalet undervisningstimmar för studenterna. Det ökande antalet studenter i kombination med rådande resurstilldelningssystem och krympande resurser har fått till följd att lärarkåren generellt är hårt belastad med många och diversifierade uppgifter och en heterogen studentgrupp. En strategi för att hantera detta är att krympa antalet undervisningstimmar genom att enbart ha storföreläsningar på A- och B-nivån. Detta har i sin tur lett till att antalet timmar lärarledd undervisning i många ämnen är så lågt som fyra timmar i veckan. Risken för att kvaliteten urholkas är uppenbar.

Lärarnas arbetssituation lyfts fram i nästan samtliga utvärderingar. De undervisar allt fler studenter i allt större grupper. Den egna kompetensutvecklingen i form av egen forskning får stå tillbaka. Allt mer tid måste läggas ner på att söka externa forskningsanslag.

Studenternas bristande förkunskaper är något som uppmärksammats upprepade gånger. Till en början gällde de främst inom matematik och teknik, men senare även i ämnen som språk (inklusive svenska), kemi och historia.

Jämställdhetsfrågor är ständigt aktuella. Det rör sig oftast om ämnen där kvinnodominansen är stor på lägre nivåer i utbildningen för att på lärarnivå övergå i en mansdominans. Det finns många goda exempel på åtgärder vidtas. Detta har framkommit inte minst i temautvärderingen om jämställdhet och i uppföljningen av den.

Språkämnenas svåra situation har varit ett genomgående tema. Små miljöer med få studenter, få lärare och dålig ekonomi kan karakterisera de flesta språk. Till de så kallade små språken räknas i dessa bemärkelser alla språk utom engelska och nordiska språk.

Internationalisering, eller snarare brist på internationalisering, är också något som återkommer. Det har blivit allt tydligare att svenska studenters deltagande i utbytesprogram är lågt.

Forskarutbildningens olika förutsättningar är något som uppmärksammas i flera utvärderingar. Utvärderingarna har visat på stora skillnader i kurs-/avhandlingsdel inom samma ämne. Även enskilda doktoranders villkor kan variera bland annat beroende på finansieringsform.

Brister i studentinflytande i form av ett fungerande system för kursvärdering är något som också uppmärksammas i många utvärderingar. Kursvärderingar görs, men resultaten av dem förs ofta inte tillbaka till studenterna.

Förslag till åtgärder

De förslag till åtgärder för att komma till rätta med många av de ovanstående problemen som under samtliga sex år återkommit och som bedömargrupp efter bedömargrupp påpekat är profilering, samverkan och koncentration. Dessa begrepp står för uppmaningar om att förändra den oroande utveckling som har skett av den svenska högskolan under de senaste femton åren.

Konkurrensen om studenter har bidragit till att det har startats många nya utbildningar, ofta med likartat innehåll, vid många lärosäten i landet. När dessa, som ofta är fallet, lockar få studenter kan utbildningarna inte bära sina egna kostnader, vilket i längden blir ohållbart.

Uppmaningarna om profilering, samverkan och koncentration är uppmaningar om att hantera den uppkomna situationen på ett bättre sätt. Under de senaste två åren har också vissa försök till samverkan gjorts och de så kallade små språken tycks vara på väg att koncentreras till vissa lärosäten. För att åstadkomma varaktiga förändringar har Högskoleverket dock framfört sina synpunkter till regeringen om ett i grunden förändrat resurstilldelningssystem.

Vad hände med resultaten? Ärenden föranledda av utvärderingarna

Utvärderingarna har föranlett åtgärder av skilda slag och av olika aktörer. I de fall utvärderingarna har lett till ifrågasättanden av examensrätter har lärosätena i de flesta fall åtgärdat bristerna. Uppföljningar av utvärderingarnas effekter visar att även de rekommendationer som bedömarna lämnar väldigt ofta har följts av lärosätena. Utvärderingarnas resultat har

också lett till att Högskoleverket vidtagit åtgärder eller initierat fortsatta studier. Utvärderingarna har även påverkat den politiska nivån i form av regeringsbeslut av olika slag. Här ges exempel på olika typer av ärenden som föranletts av utvärderingarna.

En del av utvärderingarnas resultat har, som sagts ovan, lett till att Högskoleverket har initierat fortsatta fördjupade studier. Ett sådant exempel utgörs av något som varit en återkommande iakttagelse, nämligen bristande rutiner för kursvärdering. Dessa iakttagelser föranledde Högskoleverket att i en särskild antologi samla goda exempel på hur man kan arbeta med kursvärderingar.²³ En annan återkommande iakttagelse rör lärarnas arbetssituation. Detta har lett till att Högskoleverket under år 2007 sätter igång en tematisk studie om bland annat lärarnas arbetssituation och det akademiska ledarskapet. Ett annat återkommande tema har varit bristande förkunskaper hos studenterna. Högskoleverket kommer under 2007 att genomföra två studier om förkunskaper. Ytterligare en iakttagelse som återkommit under åren rör stöd till studenterna i deras studier. En temautvärdering om stöd till studenter har genomförts under 2006. Lärarutvärderingen ledde till flera fördjupade studier vilka väckt mycket uppmärksamhet. De finns redovisade i första delen av den här rapporten och rör bland annat examinationsformer, examensarbeten, forskningsanknytning, vissa centrala kunskapsområden samt de särskilda organen. Dessutom genomförs under 2007 en uppföljande utvärdering av lärarutbildningen.

Ärenden som rör kvalitet i utbildningen kan ha bäring på både Högskoleverkets tillsynsverksamhet och dess utvärderingsverksamhet. Under år 2006 har Högskoleverket genomfört en utvärdering av grundutbildning i medie- och kommunikationsvetenskap vid Luleå tekniska universitet. Utvärderingen hade sin upprinnelse i ett tillsynsärende. Det är ett exempel på hur samarbete kan ske mellan tillsyns- och utvärderingsverksamhet.

Högskoleverket har också vänt sig till andra myndigheter med anledning av utvärderingsresultaten. I kemiutvärderingen uppmärksammades de allvarliga rekryteringsproblem som rådde både till kemi- och till kemilärarutbildningarna. Högskoleverket vände sig till Skolverket med en skrivelse om behovet av utredning, inventering och analys av grund- och gymnasieskolans lärarkompetens.

---

23. Kursvärdering för studentinflytande och kvalitetsutveckling. En antologi med exempel från elva lärosäten (2004).

Högskoleverket har med stöd i resultaten av utvärderingarna i flera fall fått anledning att rikta sig till regeringen med uppmaningar om åtgärder. En fråga rör uppdelningen i vetenskapsområden där Högskoleverket har ifrågasatt ändamålsenligheten med nuvarande indelning. Denna skrivelse har av regeringen överlämnats till Resursutredningen. Högskoleverket har också vid flera tillfällen uppmanat till översyn av resurstilldelningen, något som bidragit till Resursutredningens tillkomst. Högskoleverkets iakttagelser när det gäller den så kallade småspråksproblematiken bidrog till Småspråksutredningen som Högskoleverket fick i uppdrag att genomföra samt till regeringens ytterligare agerande i frågan. Högskoleverkets styrelse har tillskrivit regeringen om behovet av uppföljande studier av tidigare studenter. Med anledning av lärarutvärderingen rekommenderade Högskoleverket regeringen att se över examensordningen för lärarexamen och tydliggöra innehållet i det allmänna utbildningsområdet. Detta har också blivit fallet. Resultaten från utvärderingarna har också pekat på särskilda problem när det gäller dimensionering av utbildning. Något som har lett till ett särskilt uppdrag till Högskoleverket. Ytterligare ett ärende föranleddes av en av utvärderingarna av utbildningarna vid Sveriges lantbruksuniversitet. Utvärderingen föranledde Högskoleverket att föreslå att lantbruksuniversitetet bör sortera under Utbildningsdepartementet istället för Jordbruksdepartementet.

Vad bör göras?

I tidigare avsnitt framgår vilka åtgärder Högskoleverket har vidtagit med anledning av kvalitetsgranskningarna och också vilka resultat dessa har fått till exempel i form av bidrag till olika aktiviteter. Den sammanfattande resultatbilden av de gångna årens utvärderingar leder över till frågan om olika åtgärder som fortfarande bör vidtas.

Till regeringen

Tydliggör gränser mellan utbildningsanordnare

Det som särskiljer högre utbildning från annan eftergymnasial utbildning är att den ska vila på vetenskaplig grund samt beprövad erfarenhet. Det innebär bland annat att det ska finnas ett nära samband mellan grundutbildning och forskning. En viktig förutsättning för att detta ska åstadkommas är att det finns ett tillräckligt antal kvalificerade lärare som bär upp utbildningen och att dessa får förutsättningar att koppla sitt ämnesstoff till sådan forskning som är aktuell på området. Uttalat eller uttalat bör detta ske helst genom att lärarna parallellt med sina undervisningsuppgifter aktivt bedriver egen forskning. Om detta inte är genomförbart ses det dock som självklart att varje lärare är uppdaterad på forskningsfronten inom sitt område. Utvärderingarna har dock visat att det ofta inte fungerar särskilt bra, vilket sägs bero på alltför knapp tillgång på kvalificerade lärare, att det saknas ekonomiska resurser och tid.

Undervisningsuppdraget har också förändrats och blivit allt tyngre med åren. Heterogena, och i många ämnen stora studerandegrupper, samt bristande förkunskaper har inneburit att högskolan gör stora insatser när det gäller baskurser i naturvetenskap och teknik. Man ger också stödundervisning i matematik och nybörjarundervisning i moderna språk som ges på grundskola och gymnasium. Dessutom erbjuds en rad korta yrkesinriktade utbildningar, där den vetenskapliga grunden inte alltid är uttalad eller kanske ens önskvärd. Medan somliga yrkesutbildningar på ett självklart sätt hör hemma i högskolan, till exempel sjuksköterske- och lärarutbildning, finns andra som kanske bäst kommer till sin rätt i andra utbildningsanordnares regi.

Frågan är om nuvarande arbetsdelning mellan olika utbildningsanordnare är optimal. Högskoleverket menar att en utredning av hela den eftergymnasiala utbildningen är angelägen. En sådan utredning bör utmärkas av ett helhetsperspektiv och klargöra högskolans och andra utbildares roller och huvuduppgifter. Det är i det sammanhanget viktigt att det svenska systemet sätts in i ett internationellt, och kanske framför allt europeiskt, sammanhang.

Dags för arbetsdelning?

Högskolan har idag många olika uppgifter inom utbildning, forskning och utvecklingsarbete. En genomgång av antalet uppgifter över tid visar att det har skett en påtaglig ökning av antalet uppgifter med åiterrapporteringskrav i regleringsbrevet till universitet och högskolor.²⁴ Rektorererna, som gett sin syn på utvecklingen, hävdar att det finns en övertro och framför allt fel ställda förväntningar på vad högre utbildning ska åstadkomma i förhållande till dess primära syften – vetenskapligt grundad utbildning och forskning. Även om uppmärksamheten på och exponeringen av den högre utbildningen anses positiv, uppfattas det som negativt att ökningen av ansvar och uppgifter inte motsvaras av en ökad finansiering för att klara av uppgifterna. Lärosätenas autonomi upplevs som alltmer begränsad och det är svårt att kunna prioritera kärnverksamheten och utvecklingen av denna.

Utvärderingarna har visat på de stora skillnader i förutsättningar som finns mellan större forskningsintensiva lärosäten och mindre lärosäten med små och många gånger sårbara miljöer. Trots olika förutsättningar ställs dock samma formella krav på samtliga lärosäten att klara av en stor mängd uppgifter.

Högskoleverket ställer mot denna bakgrund frågan om inte en differentiering av inriktning, innehåll och uppgifter mellan olika universitet och högskolor bör genomföras. Vissa lärosäten kunde vara mer forskningsinriktade, medan andra exempelvis kunde fokusera mer på professionsutbildningar.

Inför ett nytt resurstilldelningssystem som främjar kvaliteten

Resultaten från de närmare 1700 granskningar som Högskoleverket genomfört under sexårsperioden talar sitt tydliga språk. Förutom lärarnas

---

24. Vidgade uppgifter för universitet och högskolor? Utvecklingen de senaste åren och rektorernas synpunkter (2006).

arbetsbelastning, som i många fall upplevs vara alltför hög och kompetensutvecklingsmöjligheterna små, framstår undervisningstiden för studenterna inte sällan som otillräcklig. Den pågående Bologna-processen och en förändrad examensordning kommer också att kräva ett omfattande förändrings- och utvecklingsarbete ute på universitet och högskolor under flera år framöver. Resurserna bedöms i detta sammanhang ofta vara alltför knappt tilltagna. Resurstilldelningssystemet i sig har också konstaterats ha ett flertal effekter som negativt påverkar verksamhetens kvalitet. De rekommendationer som getts från bedömarhåll i de genomförda utvärderingarna för att nationellt sett höja kvaliteten på svensk högre utbildning, har genomgående under sexårsperioden sammanfattats med de tre begreppen profilering, samverkan och koncentration. Det nuvarande resurstilldelningssystemet motverkar en sådan utveckling.

Ett nytt system för resurstilldelning utreds för närvarande. I samband med detta sonderas möjligheten att till en del knyta resurstilldelning till kvalitetsbedömning i fråga om både utbildning och forskning. Om ett nytt resurstilldelningssystem tillskapas, som i allt väsentligt liknar det nuvarande i så motto att studenternas val av studier ska styra medelstillelningen, är det Högskoleverkets mening att det med största sannolikhet kommer att innebära att lärosätena fortsätter på den inslagna vägen. Ett rikt smörgåsbord av utbildningar kommer att erbjudas för att locka till sig så många studenter som möjligt. Erfarenheten från de gångna sex åren har dock visat att det är en oklok och dyrbar strategi, som allvarligt hotar kvaliteten i den högre utbildningen.

Inrätta fler nationella forskarskolor

Att landets forskarutbildningar bedrivs under väldigt olika förutsättningar har konstaterats i utvärderingsrapporterna. Det har handlat om olika poängantal för avhandlings- och kursdel inom samma ämne, om olika villkor för doktoranderna, om att man inte utlyser doktorandtjänster i konkurrens, om många små miljöer med få doktorander, om frånvaro av seminarier och om dålig samverkan lärosäten emellan när det gäller kurser och seminarier. För att höja kvaliteten i forskarutbildningen har bedömargrupperna i utvärderingarna genomgående påtalat behovet av att i mycket högre utsträckning än idag organisera forskarutbildningen i nationella forskarskolor liksom i exempelvis Finland. Högskoleverket stöder en sådan tanke.

Till lärosätena

Ett fungerande internt kvalitetssäkringssystem – styrelsens och rektors ansvar

Som tidigare påtalats har en konsekvens av det nuvarande resurstilldelningssystemet bland annat visat sig i lärosätenas inriktning på volymökning. En helhetsbild av omfattningen på de många nya och korta utbildningar som ges vid landets lärosäten saknas emellertid. Kunskap om kvaliteten i dessa utbildningar saknas också, då de normalt inte har ingått i Höskoleverkets utvärderingsuppdrag. Höskoleverket gör för närvarande en kartläggning för att klargöra bilden och ta ställning till eventuell granskning. Det är emellertid viktigt att lärosätena själva tar ansvar för att kvaliteten även i dessa utbildningar uppfyller kraven på högskolemässighet.

I likhet med önskemålet om att regeringen inrättar nationella forskarskolor, skulle också lärosätena uppnå en rad fördelar genom att i högre grad samarbeta om forskarutbildning i lokala forskarskolor.

Höskoleverket vill också uppmana lärosätena att beakta den nationella bild som presenterats genom utvärderingarna och seriöst överväga innebörden i resultaten. Om dessa tas på allvar innebär det bland annat att styrelse och rektor måste ta ställning till frågor som hör samman med profilering, samverkan och koncentration. Och i det sammanhanget våga prioritera och fatta obekväma beslut.

Höskoleverket vill slutligen erinra styrelse och rektor, som ytterst ansvariga för verksamheten, om att man ser över och försäkrar sig om att man har ett fungerande internt kvalitetssäkringssystem. Ett väl fungerande sådant bör kunna identifiera utbildningar eller områden som behöver förstärkas eller utvecklas. Detta är lika angeläget i den sexårscykel kvalitetsgranskningar som just har inletts som det har varit tidigare.

Referenser

Ämnes- och programutvärderingar

Utvärderingsrapporter publicerade 2001–2006 återfinns på Högskoleverkets webbplats www.hsv.se. Här anges endast titlar för 2006 års ämnes- och programutvärderingar.

Uppföljande utvärdering av utbildning i journalistik vid universitet och högskolor i Sverige, (2007). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2007:4 R)

Utvärdering av apotekar- och receptarieutbildningarna vid svenska universitet och högskolor, (2007). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2007:15 R)

Utvärdering av forskarutbildning i teknik- och vetenskapsstudier vid Göteborgs universitet, (2006). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2006:48 R)

Utvärdering av fyra mångvetenskapliga utbildningar inom humaniora och samhällsvetenskap: Barn- och ungdomskultur, Barnkultur, Kultur och mediegestaltning, Samhälls- och kulturanalys, (2007). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2007:12 R)

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i design och konsthantverk, (2007). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2007:27 R)

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i folkhälsovetenskap, grundutbildning i rehabiliteringsvetenskap samt forskarutbildning i handikappvetenskap, (2007). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2007:8 R)

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i humanekologi vid Göteborgs och Lunds universitet, (2006). Stockholm: Högskoleverket (Högskoleverkets rapportserie 2006:55 R)

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i idrott/idrottsvetenskap vid svenska universitet och högskolor, (2007). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2007:10 R)

- Utvärdering av grund- och forskarutbildning i kognitionsvetenskap, (2006). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2006:49 R)
- Utvärdering av grund- och forskarutbildning inom fri konst, (2007). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2007:25 R)
- Utvärdering av grund- och forskarutbildning inom musikerutbildningarna vid svenska universitet och högskolor, (2007). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2007:28 R)
- Utvärdering av grund- och forskarutbildning inom scenisk gestaltning och produktion, (2007). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2007:26 R)
- Utvärdering av grundutbildning inom ämnesområdet interaktiva medier/design vid svenska universitet och högskolor, (2007). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2007:14 R)
- Utvärdering av grundutbildningar i medicin och vård vid svenska universitet och högskolor. Del 1: Den nationella bilden, (2007). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2007:23 R)
- Utvärdering av grundutbildningar i medicin och vård vid svenska universitet och högskolor. Del 2: Utbildningsbeskrivningar och bedömningar, (2007). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2007:23 R)
- Utvärdering av juris kandidatutbildningar, samt grund- och forskarutbildningar i juridik, rättsvetenskap, handelsrätt och affärsrätt vid svenska universitet och högskolor, (2007). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2007:18 R)
- Utvärdering av magisterutbildning i service management vid Lunds universitet, Campus Helsingborg, (2007). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2007:6 R)
- Utvärdering av psyko-terapeututbildningar vid statliga högskolor och enskilda utbildningsanordnare, (2007). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2007:30 R)
- Utvärdering av skogliga, trädgårdsvetenskapliga och teknologiska utbildningar samt utbildning till djursjukvårdare vid Sveriges lantbruksuniversitet år 2006, (2007). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2007:11 R)

Utvärdering av studie- och yrkesvägledarutbildningen i Sverige, (2006). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2006:42 R)

Utvärdering av tematiska magister- och forskarutbildningar vid Linköpings universitet, (2006). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2006:43 R)

Utvärdering av turismvetenskaplig utbildning i Sverige, (2007). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2007:3 R)

Utvärdering av utbildning i hälso- och sjukvårdsadministration, (2007). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2007:13 R)

Utvärdering av ämnena film-, konst-, musik- och teatervetenskap vid svenska universitet och högskolor, (2007). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2007:19 R)

Utvärdering av ämnet genusvetenskap vid svenska universitet och högskolor, (2007). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2007:17 R)

Utvärdering av ämnet internationell migration och etniska relationer (IMER) vid Malmö högskola, (2007). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2007:22 R)

Utvärdering av ämnet offentlig förvaltning vid Göteborgs universitet, (2006). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2006:53 R)

Övrigt

En gränslös högskola? Om internationalisering av grund- och forskarutbildning, (2005). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2005:1 R)

Examensarbetet inom den nya lärarutbildningen, (2006). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2006:47 R)

Examination med kvalitet. En undersökning av examinationsförfarandet vid några svenska högskolor, (2006). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2006:45 R)

Goda exempel. Hur universitet och högskolor kan arbeta med jämställdhet, studentinflytande samt social och etnisk mångfald, (2000). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2000:9 R)

- Goda exempel på internationalisering, (2005). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2005:6 R)
- Granskning av grundutbildning i medie- och kommunikationsvetenskap vid Luleå tekniska universitet, (2007). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2007:5 R)
- Hur har det gått? En halvtidsrapport om Högskoleverkets kvalitetsgranskningar 2001–2003, (2004). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2004:12 R)
- Hur har det gått? Högskoleverkets kvalitetsgranskningar år 2001, (2002). Stockholm: Högskoleverket. ISBN 91-88874-84-2
- Hur har det gått? Högskoleverkets kvalitetsgranskningar år 2002, (2003). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2003:21 R)
- Hur har det gått? Högskoleverkets kvalitetsgranskningar år 2004, (2005). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2005:20 R)
- Hur har det gått? Högskoleverkets kvalitetsgranskningar år 2005, (2006). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2006:24 R)
- Högskolan samverkar, (2004). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2004:38 R)
- Högskolan samverkar: Goda exempel, (2005). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2005:9 R)
- International Postgraduate Students Mirror, (2006). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2006:29 R)
- Kursvärdering för studentinflytande och kvalitetsutveckling: en antologi med exempel från elva lärosäten, (2004). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2004:23 R)
- Läkarutbildningen i Sverige – hur bra är den?, (1997). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 1997:29 R)
- Lärosätenas arbete med jämställdhet, studentinflytande samt social och etnisk mångfald, (2000). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2000:8 R)

Lärosätenas arbete med jämställdhet, studentinflytande samt social och etnisk mångfald – en uppföljning av Högskoleverkets utvärdering 1999/2000, (2003). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2003:17 R)

Nationellt kvalitetssäkringssystem för perioden 2007–2012, (2006). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2006:57 R)

Regeringens proposition (1996/1997:141), Högskolans ledning, lärare och organisation

Regeringens proposition (1999/2000:28), Studentinflytande och kvalitetsutveckling i högskolan

Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (2005). European Association for Quality Assurance in Higher Education, Helsinki. Se ENQA:s webbplats: www.enqa.eu

Studier – karriär – hälsa. En utvärdering av högskolornas arbete med studievägledning, karriärvägledning och studenthälsovård, (2007). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2007:24 R)

Universitet & högskolor. Högskoleverkets årsrapport 2006, (2006). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2006:26 R)

Uppföljning av Högskoleverkets ämnes- och programutvärderingar år 2000 och 2001, (2006). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2006:25 R)

Utbildning på vetenskaplig grund – röster från fältet, (2006). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2006:46 R)

Utbildningar inom vård och omsorg – en uppföljande utvärdering, (2000). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2000:5 R)

Vidgade uppgifter för universitet och högskolor? Utvecklingen de senaste åren och rektorernas synpunkter, (2006). Stockholm: Högskoleverket. Högskoleverkets rapportserie 2006:32 R

Vårdutbildningar i högskolan. En utvärdering, (1996). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 1996:7 R)

Bilagor

Bilaga I. Antal granskningar per utvärdering 2001–2006

Utvärdering	Antal granskningar
Agrara utbildningar, hippolog	10
Antikens kultur och samhällsliv samt egyptologi	10
Arbetsvetenskap	14
Arkeologi	14
Arkivvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap, bok- och biblioteks-historia, informations- och medievetenskap, kulturvård, museologi	20
Astronomi, fysik, hydrologi, meteorologi	38
Baltiska och keltiska språk	4
Biologi	33
Civilingenjörsexamen	11
Data- och systemvetenskap, informatik	30
Datalogi, datavetenskap	21
Design och konsthantverk	22
Dietistexamen, hushållsvetenskap, kostvetenskap, kostekonomi, måltidskunskap, klinisk nutrition, nutrition	16
Ekonomisk historia	10
Engelska	34
Etnologi	13
Facköversättning	1
Farmaci, apotekarexamen, receptarieexamen	8
Film-, konst-, musik- och teatervetenskap	43
Filosofi	26
Finsk-ugriska språk	13
Folkhälsovetenskap, rehabiliteringsvetenskap, handikappvetenskap	17
Franska	19
Fri konst	10
Fysisk planering	2
Företagsekonomi	37
Genusvetenskap	12
Geovetenskap	20
Historia	29
Hum-sam-blocket	19
Högskoleingenjör, grundutbildning i tekniska ämnen	100
Idé- och lärdomshistoria	14
Idrott	7
Interaktiva medier/design	6
Italienska, portugisiska, rumänska	11
Journalistik	10

Juridik, juris kandidatexamen, rättsvetenskap, handelsrätt, affärsrätt	24
Kemi	26
Klassiska språk	23
Kognitionsvetenskap	8
Kulturgeografi och geografi	21
Kulturvetenskap, kulturpedagogik	3
Lingvistik, teckenspråk	12
Litteraturvetenskap, retorik	31
Lärexamen	25
Matematik	36
Medie- och kommunikationsvetenskap	22
Miljövetenskap, miljöteknik, miljö- och hälsoskydd	32
Musikerutbildning	34
Nationalekonomi	29
Nederländska	2
Orientaliska språk	31
Pedagogik, folkhögskollärexamen	82
Personal- och arbetslivsprogram	12
Psykologi, psykologexamen	37
Psykiaterexamen	18
Scenisk gestaltning och produktion	34
Sjöingenjör, sjökaptän	4
Slaviska språk, Öst- och centraleuropakunskap	9
SLU-utbildningar (jägmästarexamen, hortonomexamen, djursjukvårdarexamen, trädgårdsingenjörsexamen, skogshushållning, trädgårdsvetenskap, teknologi)	9
Socialantropologi, kulturantropologi	10
Sociologi, kriminologi, rättssociologi, socialpsykologi, arbetsvetenskap	40
Socionomexamen, socialt arbete	27
Spanska	14
Specialpedagogexamen	6
Statistik och demografi	18
Statsvetenskap, freds- och utvecklingsstudier, u-landskunskap, europakunskap, latinamerikakunskap, landsbygdsutveckling	41
Studie- och yrkesvägledarexamen	3
Svenska och nordiska språk	19
Tandläkarexamen, odontologi	8
Teknikvetenskaplig forskarutbildning	12
Tema-utbildningar	17
Teologi, religionsvetenskap	22
Tyska	18
Vård och medicin (grundutbildning)	136
Östasiatiska språk	12
Summa	1 671

I tabellen redovisas de utbildningar som utvärderats under åren 2001–2006. Granskning av grund- och forskarutbildning i ett ämne vid ett lärosäte räknas som två granskningar. Utvärderingen av den teknikkvetenskapliga forskarutbildningen genomfördes på fakultetsnivå vid tolv lärosäten. Utvärderingen av forskarutbildning i medicin genomförs under 2007 och finns inte med i den här tabellen.

Bilaga 2. Exempel på goda utbildningar

Nedan ges ett antal exempel på utbildningar som fått särskilt goda omdömen av Högskoleverkets bedömargrupper genom åren. Sammanställningen är gjord utifrån helhetsbilden av berörd utbildning. Det är viktigt att påpeka att exemplen ska ses just som exempel, beroende på att bedömargruppernas uppdrag har varit att identifiera de utbildningar som inte uppfyller kraven för minimikvalitet. Många bedömargrupper har ändå uttalat sig mycket positivt om vissa utbildningar, medan andra har varit mer återhållsamma i sina positiva omdömen. Ett visst ämne kan också få goda omdömen vid flera lärosäten.

Ett annat påpekande rör tidsaspekten. Utvärderingar är färskvara, vilket innebär att de förhållanden som gällde vid tiden för utvärderingen kan ha förändrats sedan dess.

Chalmers tekniska högskola: Civilingenjörsutbildningen

Gymnastik- och idrottshögskolan: Idrott

Göteborgs universitet: Astronomi, design och konsthantverk, engelska, europakunskap, fysik, företagsekonomi
Handelshögskolan, journalistutbildningen, kemi, litteraturvetenskap, statsvetenskap, tandläkarutbildningen

Handelshögskolan i Stockholm: Företagsekonomi

Högskolan i Borås: Sjuksköterskeexamen, textildesign

Högskolan på Gotland: Arkeologi

Högskolan i Gävle: Litteraturvetenskap

Högskolan i Jönköping: Företagsekonomi

Högskolan i Kalmar: Biologi

Högskolan Kristianstad: Folkhälsovetenskap

Högskolan i Skövde: Datavetenskap, datologi, spanska

Konstfack: Samtliga utbildningar präglas av visionärt, strategiskt och nyskapande arbete

Kungl. Tekniska högskolan: Civilingenjörsutbildningen, informatik, miljöteknik forskarutbildningen

Karlstads universitet: Fysik grundutbildningen, kulturgeografi

Linköpings universitet: Arbetsvetenskap, civilingenjör, kemi, statsvetenskap

Lunds universitet: Franska, företagsekonomi forskarutbildningen, idéhistoria, religionsvetenskap, rättsociologi, samhällsgeografi

Malmö högskola: Idrott, specialpedagogik

Mittuniversitetet: Journalistutbildningen

Mälardalens högskola: Franska, folkhälsovetenskap

Södertörns högskola: Retorik

Stockholms universitet: Astronomi, biologi, datalogi, datavetenskap, data- och systemvetenskap, filmvetenskap, teater- och dansvetenskap, fysik, geovetenskap, historia, informatik, kemi, kulturgeografi, finska, latin, litteraturvetenskap, meteorologi, nationalekonomi, nederländska, praktisk och teoretisk filosofi, spanska, statistik, statsvetenskap, svenska/nordiska språk

Umeå universitet: Biologi, engelska, industridesign, nationalekonomi, statsvetenskap

Uppsala universitet: Arkeologi, biologi, engelska, historia, informatik, kemi, kulturantropologi, litteraturvetenskap, nationalekonomi, religionsvetenskap, statsvetenskap

Bilaga 3. Antal ifrågasättanden per lärosäte, ämne och nivå 2001–2006

Lärosäte	Antal	Ämnen
Blekinge tekniska högskola	5	Företagsekonomi (mag), högskoleingenjörsexamen, folkhälsovetenskap (kand), sjuksköterskeexamen, specialistsjuksköterskeexamen
Ersta Sköndal högskola	1	Sjuksköterskeexamen I 60 p
Gymnastik- och idrottshögskolan	1	Folkhälsovetenskap (kand)
Göteborgs universitet	7	Hebreiska (kand, mag), konfliktlösning (kand, mag), latin (fo-utb), audionomexamen, röntgensjuksköterskeexamen
Högskolan i Borås	2	Byggteknik (mag), barnmorskeexamen
Högskolan Dalarna	4	Sociologi (kand), biologi (kand), högskoleingenjörsexamen, sjuksköterskeexamen
Högskolan på Gotland	2	Manus- och konceptutv film (kand), filmisk gestaltning, 3D-grafik och animation (kand)
Högskolan i Gävle	4	Kulturpedagogik (kand), fysik (kand), elektroingenjör (mag), specialistsjuksköterskeexamen
Högskolan i Halmstad	5	Svenska (kand), högskoleingenjörsexamen, tekn kand, biomekanik (kand) konstvetenskap (kand)
Högskolan i Jönköping	15	Fysik (kand), biologi (kand), kemi (kand), litteraturvetenskap (kand), statsvetenskap (kand, mag, lic, doktorsex), högskoleingenjörsexamen (4), kemiteknik (kand), datateknik (kand) röntgensjuksköterskeexamen
Högskolan i Kalmar	7	Statsvetenskap (kand), socialt arbete (kand), högskoleingenjörsexamen (3), tekn kand, biomedicinsk mag
Högskolan Kristianstad	5	Landskapsvetenskap (kand), högskoleingenjörsexamen (2), datasystemutveckling (kand), specialistsjuksköterskeexamen
Högskolan i Skövde	8	Franska (kand), högskoleingenjörsexamen (2), tekn kand, filmvetenskap (kand), barnmorskeexamen, sjuksköterskeexamen, specialistsjuksköterskeexamen
Högskolan Väst	2	Sjuksköterskeexamen, specialistsjuksköterskeexamen
Karolinska institutet	3	Sjuksköterskeexamen, specialistsjuksköterskeexamen, biomedicinsk analytikerexamen
Karlstads universitet	3	Geovetenskap (kand), högskoleingenjörsexamen, receptarieexamen
Kungl. Tekniska högskolan	1	Högskoleingenjörsexamen
Linköpings universitet	15	Lingvistik (kand, mag), informations- och medievetenskap (mag), spanska (mag), litteraturvetenskap (mag), nationalekonomi (mag), affärsrätt (fo-utb), musikproducent (kand), sjuksköterskeexamen, Carl Malmsten träteknik och design (kand 5), psykoterapeutexamen
Luleå tekniska universitet	5	Högskoleingenjörsexamen (2), litteraturvetenskap (kand), receptarieexamen, arbetsterapeutexamen
Lunds universitet	10	Semitiska (fo-utb), japanska (kand, mag), latin (fo-utb), nygrekiska (fo-utb), högskoleingenjörsexamen (2), teatervetenskap (kand, mag), konstnärlig högskoleexamen (1)
Lärarhögskolan i Stockholm	1	Specialpedagogexamen
Malmö högskola	4	Arbetsvetenskap (kand), högskoleingenjörsexamen (2), studie- och yrkesvägledarexamen

Mittuniversitetet	3	Naturgeografi (kand), litteraturvetenskap (kand, mag)
Mälardalens högskola	2	Sjukgymnastexamen, handelsrätt (kand)
Röda Korsets Högskola	1	Sjuksköterskeexamen
Sveriges lantbruksuniversitet	5	Hippologexamen, högskoleingenjörsexamen (2), trädgårdsingenjörsexamen, djursjukvårdarexamen
Stockholms universitet	1	Grekiska (fo-utb)
Stiftelsen Värmlands och Örebro läns Skogsskola Gammelkroppa skogsskola	1	Högskoleingenjörsexamen
Södertörns högskola	1	Franska (kand)
Umeå universitet	7	Spanska (mag, fo-utb), specialpedagogexamen, journalistik (mag), sjuksköterskeexamen, biomedicinsk analytikerexamen, psykoterapeutexamen
Uppsala universitet	20	Hindi (kand, mag), kurdiska (kand, mag), tamil (kand, mag), assyriologi (fo-utb), indologi (fo-utb), iranska språk (fo-utb), jämförande indeuropeisk språkforskning (fo-utb), semitiska språk (fo-utb), turkiska språk (fo-utb), italienska (mag), finska (kand, mag), kinesiska (kand, mag), sjuksköterskeexamen, specialistsjuksköterskeexamen, psykoterapeutexamen
Växjö universitet	7	Informatik (mag, fo-utb), statsvetenskap (fo-utb), kemi (kand, mag), röntgensjuksköterskeexamen, specialistsjuksköterskeexamen
Örebro universitet	8	Fysik (mag, fo-utb), engelska (fo-utb), folkhälsovetenskap (kand), idrott (fo-utb), rättsvetenskap (fo-utb), sjuksköterskeexamen, biomedicinsk analytikerexamen
Chalmers tekniska högskola, Danshögskolan, Dramatiska institutet, Ericastiftelsen, Handelshögskolan i Stockholm, Konstfack, Kungl. Konsthögskolan, Kungl. Musikhögskolan i Stockholm, Operahögskolan i Stockholm, Teaterhögskolan i Stockholm, Johannelunds teologiska högskola, Teologiska Högskolan, Stockholm, Örebro teologiska högskola, Beckmans designhögskola, Stockholms musikpedagogiska institut	0	
Beteendeterapeutiska Föreningen, Göteborgs Psykoterapi Institut, Linnéstads Psykoterapi Institut, Otterhällans Institut, Psykoterapisällskapet, S:t Lukas, Stockholms Akademi för Psykoterapiutbildning, Svenska Institutet för Kognitiv Psykoterapi, Svenska psykoanalytiska föreningen, Svenska psykoanalytiska sällskapet, Center för Kognitiv Psykoterapi och Utbildning	11	Psykoterapeutexamen

